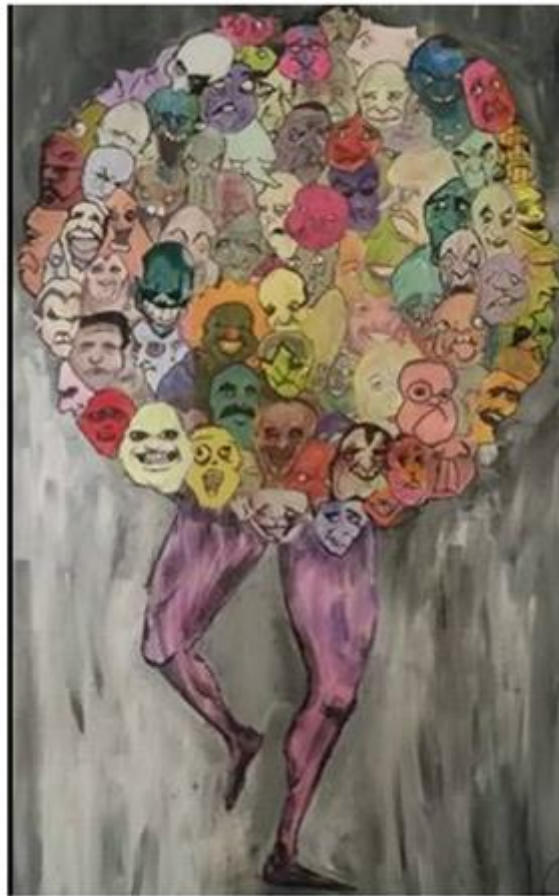

Multikulturell Rugekasse

Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandring før valg 1987-2001

Universitetet i Bergen • Institutt for informasjons- og medievitenskap

MEVI350 • Masteroppgave medievitenskap • Oskar Hjartåker

Vår 2017

SCANPUB

Tittel: Hentet fra et sitat av Jan Christensen (FrP) som omtalte bydelen sin som en «multikulturell rugekasse» (Ringheim, 2016: 155).

Bilde: *21st Century Schizoid Man*, lagd av undertegnede. Navnet er hentet fra sangtittelen til en låt av *King Crimson*.

Sammendrag

Avhandlingen tar utgangspunkt avistekster fra Aftenposten, Verdens Gang og Stavanger Aftenblad, samt bøker om Fremskrittspartiets historie for å se på sammenhengen mellom Fremskrittspartiets indre konflikter og partiets argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987-2001.

Den historiske gjennomgangen viser sammenheng mellom konflikter og partiets argumentasjon om innvandring i avisene. Særskilt to konflikter skiller seg ut. Første konflikt ender med Dolkesjø-oppgjøret i 1994, hvor den liberalistiske medlemsmassen i partiet ble sterkt redusert. Den andre går fra Godlia-møtet frem til perioden rundt millenniumskiftet, hvor de upopulære innvandringskritikerne ble kastet ut eller fikk en redusert rolle i partiet.

Argumentene til Fremskrittspartiet viser også at partiets representanter ikke utelukkende bruker retorisk argumentasjon om hva som *bør* gjøres, men også adresserer *nåværende* verdier, samt hva som *har* vært. Dette er ikke uvanlig i seg selv, analysen viser der i mot at dette skjer ofte. Samtidig knytter argumentasjonen til Fremskrittspartiet seg til en streng forståelse av statsborgerskap, noe som blir tydeliggjort i argumentasjonen.

Fremskrittspartiet bruker tidvis bevisst strategi om stillhet i innvandringsdebatten, for eksempel under innvandringsdebatten i 1991. Implikasjonene for debatten er blant annet underinformering av innvandringsteamet. Her vises det til et eksempel i klartekst som viser svarunnvikelse av spørsmål fra partiet i perioden.

Forord

Masterstudentene ved institutt for informasjons- og medievitenskap ble tidlig i løpet introdusert til forskningsprosjektet SCANPUB som forsker på innvandringstemaet i den Skandinaviske offentligheten¹. Prosjektet ble startskuddet for min fordypning i den norske innvandringsdebatten da skriveprosessen tok til på høsten 2016. Prosjektet har hentet forskere på innvandringstemaet – der i blant Grete Brochmann fra Universitetet i Oslo – til å snakke om erfaringer fra innvandring som forskningsfelt. Deltakerne og gjesteopptredende ved prosjektet har bidratt mye til min helhetlige forståelse av innvandringsdebatten. Jeg vil derfor takke prosjektets medlemmer for å inkludere masterstudentene, både faglig og sosialt. En særskilt takk går til prosjektets leder, og min veileder gjennom avhandlingen, Jostein Gripsrud. Takk for kunnskapen du har delt, for at du viste meg betydningen av et klart, presist språk og for at du har latt meg arbeide selvstendig med oppgaven.

Jeg vil gjerne takke Retorikkgruppens medlemmer for innsikt, innspill og morsomme møter! Dere er en utrolig herlig, kul og smart gjeng. Hjertelig takk til Balder Holm som tok seg tid til å lese oppgaven og gi meg en konstruktiv tilbakemelding i hans ellers travle hverdag som superhelt, og takk til Føniksordenen for engasjerende og absurde samtaler over god mat tilberedt av fakultetets førstedamer i kantinen.

Til slutt vil jeg takke Merethe og Håkon

for all støtten dere har gitt og kjærligheten dere har vist

- uendelig glad i dere.

---

¹ <http://scanpub.b.uib.no/project-summary/>

Kapittel 1: Introduksjon	8
Problemstilling	8
Kildegrunnlag	9
Oppgavens struktur	11
Hva er innvandring?	12
Fremskrittspartiets ideologi	14
Kapittel 2: Teori	17
Retorikk	17
Topoi	19
Argumentasjonsanalysen	21
Retorikk og stillhet	23
Naturalisering	23
Kapittel 3: Fremgangsmåte og metode	25
Forskningsprosessen	26
Digitale arkiv	27
Avgrensing	29
Tekstutvalg	31
Kapittel 4: Konflikter i Fremskrittspartiet 1987-2001	34
Bakgrunn	34
Anders Langes Parti	35
Tidlige år: Langes bakgrunn	35
Fremskrittspartiet blir til	37
Innvandrings situasjonen på slutten av 80-tallet til midten av 90-tallet	39
1987 • Mustafa er ikke Hagens brevvenn	40
Innvandringsdebatten	41
Mustafa-saken	44
Fremskrittspartiet på vei opp	45
1989 • Rasisme og snillisme	46
Fremskrittspartiets situasjon	47
Innvandringsdebatten	47
Snillisme	48
1991 • Fortielse som strategi	50
Fremskrittspartiets situasjon	50
Innvandringsdebatten med og uten Fremskrittspartiet	51
Innvandringsdebatten	53
1993 • Ideologiske spenninger i partiet	54
Høyrepopulistene viser tenner	54
Innvandringsdebatten	55
Dolkesjø	56
1995 • Hedstrøm møter nazistene, men ikke veggen	58
Dokument 8:29 skaper uro i partiet	58
Innvandringsdebatten	60
Hedstrøm-saken	61
1997 • Lykke til fra Le Pen	63
Innvandringsdebatten	63
Fremskrittspartiets situasjon	65

1999 • Ny konflikt i emning	66
Fremskrittspartiets situasjon	66
Innvandringsdebatten	68
Hagens kritikk av media i innvandringssspørsmålet	70
Konflikt rundt tusenårsskiftet	72
2001 • Ny allianse	74
Fremskrittspartiets situasjon	75
Fremskrittspartiet under innvandringsdebatten, 2001	76
Hva kan man si om første problemstilling?	77
<i>Kapittel 5: Analyse av Fremskrittspartiets argumenter før valg, 1987 – 2001</i>	80
1987: «Vil han bidra til å gjøre Norge til et muslimsk rike?»	80
1989: «Nordmenn og innvandrere forskjellsbehandles»	82
1991: «En fremmedfiendtlig og kvinnekriminerende religion»	83
1993: «Muslimenes voldtekter har vært spredte (og meget lett forståelige) hevnaksjoner»	85
1995: «Mange innvandrere har bragt med seg slagvåpenkultur og gjengmentalitet.»	86
1997: «Snillisme skapte rasisme»	87
1999: «Fremskrittspartiet er det eneste partiet som ikke gjør forskjell på folk»	88
2001: «Vi jobber mot alt som strider mot de kristne formålsparagrafer»	89
Hva forteller argumentasjonen?	91
Stillhetens retorikk	92
Konsekvens?	95
<i>Kapittel 6: Konklusjon</i>	97
Problemstillingene samlet	97
Aktuelle forskningsspørsmål	97
<i>Kilder</i>	99
Siterte avistekster	102

Kapittel 1: Introduksjon

Oppgaven tar for seg Fremskrittspartiet sin rolle som det innvandringskritiske, høyrepopulistiske partiet i Norge. Avhandlingens mål er å se om partiets indre utvikling mellom 1987-2001 spiller en rolle for dets argumentasjon om innvandring i valgkampene. Bolkesjø-oppgjøret i 1994, populært kalt Dolkesjø, er et eksempel på hvordan indre konflikt skapte et veiskille for Fremskrittspartiet. Kommer dette politiske veiskillet og andre høydepunkter retorisk til syne i innvandringsdebatten?

For å sette klare mål for oppgaven har jeg formulert tre problemstillinger. Første problemstilling har som mål å forklare hvordan partikonflikter påvirket Fremskrittspartiets retorikk om innvandring før valgene. Partikonflikter forstås som hvilke som helst konflikter som blir tydeliggjort i litteraturen om Fremskrittspartiet. Altså uoverensstemmelser mellom *enkeltindivider* eller spesielle *grupperinger* som fikk konsekvenser for Fremskrittspartiet sin retorikk om innvandring før valg.

Problemstilling 1:

- *Hvilke sammenhenger viser indre partikonflikter i Fremskrittspartiet med partiets offentlige argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987 – 2001?*

Andre problemstilling har som mål å se nærmere på argumenter fra hver analyseperiode. Her bruker jeg utsagn fra tekster til å vise eksempler på argumenter som Fremskrittspartiet uttrykker på innvandringstemaet. Jeg ser nærmere på argumentets bestanddeler og identifiserer hvilket formale topoi som finnes brukes i argumentasjonen. Altså, hvilken latent premiss som knytter argumentet sammen. Analysen ser på argumentasjonen til Fremskrittspartiet i lys av formale topoi som er verdi- og sannsynlighetsbaserte tankemønstre som går igjen i all argumentasjon. Videre diskuterer jeg kort hvordan argumentet og verdiene uttrykt i hjemmelen forholder seg til partiets retorikk i den gitte analyseperioden.

Problemstilling 2:

- *Hvilke formale topoi bruker Fremskrittspartiet i sin retoriske argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987 - 2001?*

Kildene viser at Fremskrittspartiet før enkelte valg med vilje neglisjerer innvandringstemaet. Det vil si at partiet sin helhetlige strategi var å adressere innvandringstemaet minst mulig. Tredje problemstilling knytter seg til partiets unngåelse av innvandringstemaet og hvilken påvirkning dette har på den generelle debatten om innvandring. Denne strategien er knyttet til

Fremskrittspartiets indre forhold og har sammenheng med hvordan, eller hvordan ikke, partiet uttrykket seg om innvandring.

Problemstilling 3:

- *Hvordan viser Fremskrittspartiet sin unngåelse av innvandringstemaet seg i innvandringsdebatten 1991, og hva kan bli konsekvensen av «stillhet» i debatter?*

Historisk stoff om partiet, egen uthentet empiri og akademiske kilder er satt sammen for å skape oversikt over Fremskrittspartiets relevante historie til innvandringsdebatten i Norge. I lys av denne litteraturen blir Fremskrittspartiets ideologiske utgangspunkt diskutert for å kunne vise til karakteristiske trekk ved partiet sine medlemmer og deres retorikk. Derfor inkluderer oppgaven en kort diskusjon om hvordan avhandlingen behandler partiet sin politiske tilhørighet. Avhandlingen bruker et retorisk perspektiv på innvandringsdebatten og vil derfor komme med innskudd og kommentarer til retoriske virkemidler som oppfattes i analyse materialet. Jeg tillater meg også å bruke særskilte relevante utsagn og hendelser utenom analyseperioden for å kunne gi en dypere begrunnelse til strategiske valg i Fremskrittspartiets retorikk.

Kildegrunnlag

Materialet til den historiske delen bygger hovedsakelig på tre sett med kilder. Partihistoriske bøker med sitater og utdrag fra tidligere og nåværende medlemmer i Fremskrittspartiet utgjør mye av informasjonen om partiets indre virke. Materiale fra digitale arkiv som jeg selv har hentet ut fra Stavanger Aftenblad, Aftenposten og Verdens Gang to måneder før og frem til stortings-, fylkestings- og kommunevalgene i perioden 1987-2001 viser hvordan Fremskrittspartiet ytret seg om innvandring i de utvalgte periodene. Akademiske kilder om innvandringens historie forteller hvordan innvandringsspørsmålet ble behandlet politisk og om innvandrernes mottakelse i samfunnet.

De partihistoriske hendelsene blir hovedsakelig basert på fremstillingene i tre bøker. Boken *Kong Carl – en uautorisert biografi om Carl I Hagen* (2001) er skrevet av to tidligere partimedlemmer fra Fremskrittspartiet, Jan Ove Ekeberg og Jan Arild Snoen og har et kritisk utgangspunkt til Carl I Hagen². Verket forteller om hendelser innad i partiet fra Anders Lange sin oppstart av Anders Langes Parti til millenniumskiftet og frafallet av sentrale høyrepopulistiske medlemmer. At biografien er uautorisert betyr at Hagen ikke har godkjent

---

² Snoen var blant medlemmene som meldte seg ut etter Bolkesjø-oppgjøret i 1994 (Aftenposten, 4.5.1994: 2).

innholdet i boken. Dette påpeker forfatterne innledningsvis. Carl I Hagen skrev derimot innledningen til Iversen (1998: 7-12) sin bok *Fra Anders Lange til Carl I Hagen*. Iversen er også mildere i sin betegnelse av Fremskrittspartiet, hvor han bastant betegner partiets ideologi som liberalistisk (Iversen, 1998: 188 og Skjørstad, 2008: 9). Dette forteller noe om hvordan leseren skal forholde seg til både kildene og Carl I Hagen som mediekjenner. Gunnar Ringheim (2016) sin bok *FrP – Rett i fra levra* gjengir en nyere versjon av Fremskrittspartiet sin historie. Ringheim er politisk journalist i Dagbladet, er utdannet i historie og har fulgt Fremskrittspartiet fra redaksjonen i Dagbladet. Gjennom avhandlingen er Ringheim (2016) mest brukt fordi han har en god og nyansert tilnærming til Fremskrittspartiet. Gunnar Ringheim skriver selv om boken:

Hovedpersonene i flere av de store konfliktene som har preget partiets historie, er sterkt uenige om virkelighetsbeskrivelsen. Alle parter kommer nå til orde og forteller sin versjon av hva som forårsaket de interne politiske feidene, eksklusjonene og de personlige motsetningene. Sitatene som publiseres i boken er skriftlig godkjent av intervjuobjektene, som raust og usminket har delt sine opplevelser fra FrP sin nære og fjerne historie.

Ringheim, 2016: 8

Fremskrittspartiet sitt politiske forhold til innvandring er tema i flere masteravhandlinger. Særsilt Catrine Rindedal (2013) sin gode masteroppgave *Fremveksten av Fremskrittspartiets innvandringskritiske politikk 1973-1989* er mye brukt. Rindedal beskriver et detaljert hendelsesforløp og utviklingen av Fremskrittspartiets retorikk og politikk gjennom perioden. Min avhandling er på mange måter inspirert av, og et forsøk på å fortsette Rindedal (2013) sin gode fortelling om historien bak partiets retorikk og politikk. Rindedal (2013) og min oppgave bruker mye av det samme kildegrunnet til å diskutere innvandringsaken, der i blant *Velferdens Grenser* av Grete Brochmann og Anniken Hagelund, *Innvandringens Historie* av Hallvard Tjelmeland og Grete Brochmann. Rindedal uttrykker på en god måte hvorfor det er viktig å studere Fremskrittspartiets rolle i innvandringsdebatten:

Flere har hatt fokus på partiprogrammene når de har vurdert perioden 1973-1987, og forsømmer med det partirepresentantenes retorikk og den politiske praksisen forøvrig. Jeg vil hevde det nettopp er i [...] den polemiske undertonen og de negative begrunnelsene for restriksjonene at man kan gjøre de mest spennende funnene.

Rindedal, 2013: side 12

Til forskjell fra Rindedal (2013: 115) som for eksempel benytter begreper som *kalkulert ambivalens*³ til å forklare Fremskrittspartiets retoriske strategi, ser jeg på hvilke formale topoi som legger grunnlaget i Fremskrittspartiets argumenter.

Oppgavens struktur

Oppgaven har til sammen seks deler; introduksjon, metodekapittel, teorikapittel, historiekapittel, analysekapittel og konklusjon. Introduksjonen fortsetter med en begrepsavklaring etter at strukturen i oppgaven er gjort rede for.

Metodekapittelet er en oversikt over valg jeg har tatt fatt på i forbindelse med avhandlingen og hvorfor. Delen tar for seg arbeidet med digitale arkiv, innsamling av tekster fra arkivene og etterarbeidet med tekstene.

Teorikapittelet gir en kort historisk bakgrunn over retorikk som fagdisiplin. Her viser jeg hvordan oppgaven forstår argumentet i teoretisk forstand og hvordan begrepet *topoi* fungerer som et grunnlag for argumentasjonsanalysen. Deretter argumentene som skal analyseres. Kapittelet omfatter også en kort forklaring på forskjellige tolkninger av statsborgerformer, samt det sosialantropologiske begrepet *autochthony*, som videre kan knyttes til Fremskrittspartiets argumentasjon.

Historiekapittelet skal gi et helhetlig inntrykk av Fremskrittspartiets situasjon før hvert enkelt valg, samt gi en forståelse av de hovedpoengene til innvandringsdebatten der Fremskrittspartiet var aktuell for hvert år. Kapittelet er først og fremst organisert kronologisk fra 1987 til 2001, hvor hvert av underkapitlene er organisert i henhold til hvert valgår. Hvert valgår tar for seg viktig kontekst med hensyn til Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandring som senere blir analysert.

Analysekapittelet tar nærmere for seg utvalgte argumenter fra Fremskrittspartiet fra hvert valgår. Her analyseres argumentene med fokus på argumentets topoi. Analysen har to funksjoner. Den første funksjonen viser hvordan Fremskrittspartiets retoriske argumentasjon kan knyttes til konflikter partiet hadde i de utvalgte analyseperiodene. Den andre funksjonen er å vise hvordan argumentene knytter seg til verdier som partiet adresserer i sin retoriske argumentasjon, samt hvordan noe av argumentasjonen knytter seg til begrepet *autochthony*. Videre blir det diskutert hvilke konsekvenser unngåelse av innvandringstemaet har for debatter.

---

³ Rindedal (2013: 115) definerer det som en kalkulert retorisk strategi; først, implisitt fremme et standpunkt, så senere ta eksplisitt avstand fra det samme standpunktet.

Konklusjonen har to deler. Først oppsummerer den de viktigste funnene svært kortfattet, så gir den et forslag til videre spørsmål som hadde vært interessant å forske videre på, med utgangspunkt i hva denne oppgaven har studert.

Hva er innvandring?

Eksempler viser at innvandringsbegrepet gjerne brukes sammen med andre, relaterte begreper som for eksempel flyktning eller asylsøker (VG, 10.8.1999: 41). Hva er forskjellen mellom flyktning-, arbeidsinnvandring og innvandringsbegrepet? Grete Brochmann (2006: 66) skriver at ulike grupper innvandrere hadde forskjellige tilnærminger til oppholdet i Norge. Sammensetningen av ordene viser rollen og impliserer holdningen som en har til de forskjellige gruppene av innvandrere. Ta det sammensatte ordet gjestarbeider. Ordet gjestarbeider består av ordene gjest og arbeider, hvor gjest impliserer at man er på besøk, og skal da på et tidspunkt reise hjem. Ordet flyktning har en tydeligere mening, og betegner en person på flukt fra noe. Kontrasten mellom en gjestarbeider og en flyktning blir da enda tydeligere. Arbeidsinnvandrerer venter jobb i Norge, det gjør ikke flyktningen. Chilenerne som kom som politiske flyktninger fra Pinochets Chile er et eksempel på en gruppe innvandrere som fra 70-tallet og utover 80-tallet kom til Norge. At chilenerne flyktet, gikk ikke bare ut over arbeidet, familien og hjemmet de reiste fra, men bestemte også deres sosiale status i det nye landet. Den sosiale fallhøyden for enkelte av disse menneskene var stor (Brochmann, 2006: 68-69). Samtidig var det også tidligere politiske flyktninger som hadde sittet i fangenskap før de kom til Norge, noe som igjen påvirket inntrykket av det nye landet (ibid.). I hjemlandet jobbet flyktningene gjerne i offentlig administrasjon eller drev egne små forretninger, mens de i Norge gjerne ble satt til ufaglært arbeid (ibid.). Brochmann (2006: 67) viser til de chilenske politiske flyktninger som håpet å vende tilbake når Pinochets regime snart falt - «de ventet med kofferten under sengen». Dette gjorde viljen til integrasjon lav, de skulle jo snart tilbake (Ibid.).

Hvilken innvandring kom i løpet av 1970-tallet og hvordan ble innvandringen talt? Brochmann (2003: 81) skriver at målingen av innvandrere i perioden blir mest nøyaktig om man kombinerer målinger av tre sentrale variabler; nasjonalitet, statsborgerskap og dokumentasjonen av innvandrerbevegelser. Tallene forteller, med få unntak, at Norge var netto et utvandrerland frem til slutten av 60-tallet (Brochmann, 2003: 85). Etter 1967 begynte innvandringen fra Asia, Latin-Amerika, Afrika og Midtøsten å ta fart. «Innvandring» betyr for de fleste nordmenn innvandring *etter* 1970, det vil si mennesker med ikke-vestlig bakgrunn (Brochmann, 2006: 71). Et spørsmål man da kan stille er om dette gjelder kun individene som

vandret inn? Omformulert, er «innvandrere» en arvet sosial egenskap som arves videre til innvandrerne sine barn? SSB kategoriserer mennesker som ble født utenfor Norge av to ikke-norske som førstegenerasjonsinnvandrere. Barn til disse førstegenerasjonsinnvandrere kategoriseres som annengenerasjons innvandrere (ibid.). Innvandringsbegrepet blir i følge SSB overført til barna av to innvandrere. Det viser at innvandring innebærer mer enn kun handlingen av å vandre inn i landet. Innvandringsbegrepet blir enda mer komplekst om man tenker på at forskjellige land og institusjoner har ulike tellemåter og definisjoner. Fra cirka 1970 til 1975 økte andelen innvandrere fra land som Pakistan (Rindedal, 2013: 41). Det ble forslått en innvandringsstopp i Norge, på anbefaling av Danielsen-utvalget i 1974⁴ for å gi pusterom til det norske arbeidsmarkedet (Rindedal, 2013: 41). Innvandringsstoppen markerer ironisk nok starten på en nasjonal innvandringspolitikk (Brochmann, 2003: 160). Grunnlaget for utredningen var at Norge var blitt en destinasjon for mange mennesker fra kulturelt og geografiske fjerne land (Ibid.). Dette grunnlaget er interessant fordi det viser holdning til innvandring som en kraft som gir en økonomisk påvirkning, men også kulturell. Derfor ble det kanskje gjort unntak fra innvandringsstoppen, særskilt for innvandrere fra andre vestlige land til Norge (Ibid.).

Aktører har forskjellige tolkninger av innvandringsbegrepet. Dette gjelder også Fremskrittspartiet. Oppgaven må ha et utgangspunkt for hvordan ordet brukes slik at jeg som skriver har et sikkert grunnlag når jeg diskuterer. Brochmann (2006: 9-10) beskriver migrering og flukt som et kjennetegn ved mennesket som art og at folk alltid har flyttet på seg. Migrantene har hatt ulike grunner til å flytte på seg, og det er først ved inndeling av verden i nasjonalstater, samt økende forskjeller i velstand mellom disse nasjonalstatene at innvandring har fått betydningen den har i dag (Brochmann, 2006: 10-11). Innvandringsbegrepet i oppgaven følger Brochmann sin definisjon av innvandring som innordner flyktninger, asylsøkere og arbeidsinnvandring under begrepet. Det er viktig å påpeke at alle disse gruppene er relevante for innvandringsdebatten. Like sentralt som ordbruken av innvandring i problemstillingen står bruken av Fremskrittspartiets ideologiske betegnelse forekommer hyppig gjennom store deler av litteraturen. Neste del diskuterer Fremskrittspartiets ideologiske utgangspunkt og hvordan jeg behandler ideologibegrepet gjennom avhandlingen.

---

⁴ Originalt kalt Owren-utvalget (Tjelmeland, 2003: 119).

Fremskrittspartiets ideologi

Hvilken ideologi står Fremskrittspartiet for og hvordan bør jeg diskutere medlemmenes ideologiske standpunkt? Her er det svært mange utgangspunkt å ta fatt på. Enkelte akademiske kilder setter Fremskrittspartiet i kategorien ytre-høyre som blant annet inneholder østerrikske Frihetsparti, Front National, det nederlandske Frihetspartiet og Dansk Folkeparti (Gallagher et al., 2011: 268). Betegnelsen ytre-høyre omfatter en svært stor og uklar kategori som inneholder alt fra Fremskrittspartiet i Norge til ungarske, nazi-liknende Jobbik i øst (Ibid.). Fra de partihistoriske kildene snakker Ringheim (2016: 107) om at Fremskrittspartiet hadde, frem til Bolkesjø-oppgjøret, tre partiideologiske grupperinger; en liberalistisk, en kristenkonservativ og en populistisk. Gunnar Ringheim gir ikke en inngående beskrivelse av de tre retningene, men fortellingen av Fremskrittspartiets historie tidlig i boken handler mye om hvordan blant annet innvandringsspørsmålet tolkes av den høyrepopulistiske og liberalistiske fløyen og hvilke konflikter som oppstod innad i partiet på grunn av disse spørsmålene. Iversen (1998: 113-114) snakker i likhet med Gunnar Ringheim om tre ideologiske fløyer innad i Fremskrittspartiet. Han skiller det ideologiske grunnlaget mellom liberalister, populistere og kristenkonservative (ibid.). Begge forfatterne kategoriserer representanter som Wara og Wibe som liberalister (Iversen, 1998: 112 og Ringheim, 2016: 88), Simonsen og Kleppe som populistere⁵ (Iversen, 1998: 115 og Ringheim, 2016: 88) og John Alvheim⁶ som verdikonservativ (Iversen, 1998: 114) eller kristenkonservativ (Ringheim, 2016: 107).

Ideologisk har Fremskrittspartiet betegnet seg selv som liberalistisk flere ganger (Rindedal, 2013: 27-28 og 112). Partiet betegner seg selv som liberalistisk, selv etter en stor intern partiomveltning⁷ hvor mye av den liberalistiske partimassen forsvant (Aftenposten, 5.8.1999: 8). Fremskrittspartiets sin egenoppfatning som et liberalistisk parti er interessant. Særskilt med tanke på at partiet betegner seg selv som liberalistiske etter det politiske dramaet på Bolkesjø, hvor flere av dem som ble regnet som rendyrkede liberalister⁸ forlot partiet. Iversen

---

⁵ Tidligere forskning på populistisk politisk kommunikasjon gjengis godt i boken *Populist Political Communication* hvor det diskuteres flere tilnærminger til populisme som kommunikasjonsform (Aalberg et al., 2017: 13). Her trekkes det frem tre sentrale punkter som er felles ved populistiske partiers kommunikasjon; *anti-elitisme*, etablering av et *vi* og *eksklusjon* av grupper (ibid.). Aalberg et al. (2017: 15-16) viser også at populistisk kommunikasjon forekommer på både venstre- og høyresiden, hvor en fullverdig populistisk kommunikasjon inneholder alle tre elementene (ibid.).

⁶ Alvheim var tidligere innmeldt i Kristelig Folkeparti (Ekeberg og Snoen, 2001: 143).

⁷ Bolkesjø-oppgjøret.

⁸ Ellen Wibe er et godt eksempel på en liberalistisk politiker som forlot Fremskrittspartiet etter partimøtet på Bolkesjø Høyfjellshotell.

(1998: 82) siterer også Hagen på at liberalismen skulle fungere som «et formelt alibi» for Fremskrittspartiet. Noe som tyder på at Fremskrittspartiet ikke er rendyrket liberalistisk parti.

Masteroppgavene til Tor Andreas Simonsen (2007), Catrine Rindedal (2013) og Skjørestad (2008) diskuterer også Fremskrittspartiet i lys av neoliberalisme som en politisk doktrine. Her trekker blant annet Rindedal (2016: 27) frem at partiets Anders Lange var inspirert av Ayn Rands tankegang, som knyttes til neoliberalisme som økonomisk doktrine. Neoliberalisme fremmer en tankegang om at markedet er bedre til å fordele ressurser enn staten (Hardy, 2016: 59).

Ulike kilder forteller ulike ting om det ideologiske utgangspunktet til Fremskrittspartiet. Definisjonen blir vanskeligere å avklare når man ser på de forskjellige kategoriseringene gjennomgått av høyreekstremisme og dets varianter. Dette blir tatt grundig opp av Cas Mudde (2007: 11-12) som gir kategoriseringene merkelappen et «terminologisk kaos». Han legger til at Fremskrittspartiet gjerne blir kategorisert som et høyrepopulistisk parti (Mudde, 2007: 32). På grunn av det vanskelige ideologiske utgangspunktet blir det viktig for meg gjennom avhandlingen ikke å henge meg for mye opp i en ideologisk kategorisering av Fremskrittspartiet. Det er ikke målet. Målet er å betrakte argumentene til Fremskrittspartiet i lys av retorisk teori, samt undersøke hvordan disse argumentene kan sees i sammenheng med konflikter innad i Fremskrittspartiet. Jeg kommer til å bruke betegnelser som høyrepopulistisk, liberalistisk og kristenkonserverativ på medlemmene i partiet. Dette gjør jeg av to årsaker. For det første fordi det fungerer som effektive merkelapper til å kategorisere Fremskrittspartiets medlemmer og for det andre fordi kildene bruker de samme merkelappene, noe som gjør det enklere å forstå min tekst i sammenheng med kildegrunnet til avhandlingen.

Oppgaven betegner derfor medlemmer som enten høyrepopulistiske, kristenkonserverative eller liberalistiske, selv om disse elementene gjerne ikke er gjensidig utelukkende. Iversen (1998: 108-109) skiller også mellom verdiliberalistiske og verdikonserverative medlemmer, hvor populistene og de kristenkonserverative blir regnet for verdikonserverative. Et område hvor konflikten mellom de verdikonserverative og liberalistene blir synliggjort er nemlig innvandringspolitikken, hvor liberalistene ville argumentere for fri flyt av arbeidskraft, mens verdikonserverative ønsker en restriktiv innvandringspolitikk av økonomiske eller kulturelle årsaker (Iversen, 1998: 109). Særlig valgåret 1991 er et godt eksempel på dette, hvor verdikonserverative Jon Alvheim omtaler islam som menneskefiendtlig og kvinnediskriminerende (Aftenposten, 16.7.1991: 6), mens Skjervengen som er

valgkampannsvarlig legger innvandring som et ikke-tema (Brochmann og Hagelund, 2010: 247 og Iversen, 1998: 171-172).

Forskjellen mellom verdiliberale og verdikonservative synliggjøres blant annet i artikler om innvandringspolitikken. For å knytte Fremskrittspartiet sine holdninger til hvordan partiet uttrykker seg i offentligheten, er det nyttig å vite hvilke tilnærminger nasjonalstater har til behandling av migranter.

Kapittel 2: Teori

Retorisk analyse er en mulig merkelapp på hva denne oppgaven handler om. Mer spesifikt tar oppgavens analysedel for seg Fremskrittspartiets argumentasjon i lys av *formale topoi*. Formale topoi er det som knytter begrunnelsen med påstanden i ethvert argument. Analysen sikter på å forklare hvilken hjemmel som ligger til grunn for noen av Fremskrittspartiets utvalgte påstander om innvandring, samtidig skal argumentene som analyseres fungere som mer inngående og beskrivende eksempler til den første problemstillingen: «Hvilke sammenhenger viser indre partikonflikter i Fremskrittspartiet med partiets offentlige argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987 – 2001». Den neste delen beskriver verktøyet som brukes i analysedelen, altså en oversikt på hva argumentet i en tekst er og hva formale topoi er i retorisk teori. Av retorisk teori bruker jeg hovedsakelig *Retorikk i Vår Tid* av Jens Kjeldsen og *I Retorikkens Hage* av Øivind Andersen. Verkene beskriver retorisk tradisjon og retorisk teori i detalj og bruker gode eksempler for å klargjøre meningen i et ellers krevende innhold.

Tekstene i analysematerialet viser tidvis at innvandringstemaet ikke blir tatt opp av Fremskrittspartiet, eller at det er et ikke-tema for partiet i perioden⁹. Derfor bruker jeg Kock (2013) sin bok *De Svarer Ikke* til å diskutere hvilke konsekvenser stillhet har som retorisk strategi for debatten, med et relevant eksempel på hvordan denne strategien var synlig hos Fremskrittspartiet i 1991. For å oppsummere tar teoridelen opp fem ting; hva disiplinen *retorikk* er og hvordan den knytter seg til begrepet topoi, forslag til hvordan konstruere et argument og sammenhengen mellom topoi og argumentet. I tillegg kommer et kort avsnitt hvor jeg tar opp Christian Kock sine konsekvenser for en debatt, hvor informasjon blir utelatt eller med vilje neglisjert. Som et femte element trekker teoridelen inn statsborgerskap, naturalisering og begrepet *autochthony*.

Retorikk

Ordet retorikk blir gjerne brukt i aviser, TV eller radio til å beskrive et individ sin talemåte, diskurs eller bruk av triks, gjerne i en nedsettende tone (Karlberg og Mral, 1998: 9). Bruken er lemfeldig og ordet er ladet med negative betydninger. Samtidig eksisterer retorikk som et

---

⁹ Valgkampen i 1991 er et godt eksempel. Her var liberalisten Skjervengen valgstrategen bak valgkampanjen.

tekstanalytisk begrep (Kjeldsen, 2009: 24). Fagtradisjoner tilnærmer seg på samme tid forholdet mellom avsender, tekst og mottaker på ulike måter (Kjeldsen, 2009: 17). Fra et tekstanalytisk perspektiv kan retorikkbegrepet sammenliknes med hermeneutikk og semiotikk. Hermeneutikk er en tolkningslære som fokuserer på forholdet mellom teksten og mottakeren, mens semiotikk er studien av teksten selv, av symbolene og deres strukturelle sammensetning (Gripsrud, 2015: 161). Historisk¹⁰ skiller retorikken seg som tekstanalytisk disiplin fra hermeneutikken og semiotikken, dette ved at den fokuserer på forholdet mellom teksten og avsender (Ibid.).

Fra et funksjonelt perspektiv kan man skille mellom retorikk i praksis, retorikk i teori og retorikk som analyse (Kjeldsen, 2009: 15-16). Når Fremskrittspartiet skriver taler og utøver sin kommunikasjon er dette former for retorisk praksis. Aristoteles sin tredeling av logos, etos og patos, også kalt de tre appellformer, er et godt eksempel på retorisk teori, mens denne avhandlingen bruker retorisk teori til å utøve en retorisk tekstanalyse (Gabrielsen og Christensen, 2010: 17-19). Denne inndelingen består ikke av gjensidig utelukkende elementer - appellformene kan studeres i en analytisk sammenheng, eller brukes når man taler, eller i vanlige hverdagslige samtaler, noe vi mennesker gjør hele tiden. Praksis, teori og analyse er knyttet sammen og utgjør mye av det som regnes som retorikkens kjernefunksjoner (Kjeldsen, 2009: 15-16). Inndelingen i praksis, teori og analyse tolker retorikken fra et funksjonelt perspektiv. Selve handlingen av å dele inn retorikk, eller et vilkårlig tema, er sentralt for retorikken som disiplin. Denne teknikken for å dele inn tema i kategorier er en del av det som kalles *dialektikk* (Andersen, 2007: 141). Dialektikk er en todelt disiplin. For det første kan man tolke dialektikk som en måte å kategorisere og organisere begreper, her er alle klassiske tredelinger gode eksempler¹¹. Samtidig er dialektikk en metode for å finne sannhet gjennom dialog. Sokrates påpeker at retorikken er beslektet med dialektikken og at en god dialektiker

---

¹⁰ Man skiller gjerne klassisk retorisk historie innen to tradisjoner; den antikke og den latinske (Østmoe og Vestrheim, 2009: 7-13). Antikkens retoriske tradisjon kom tidligere enn den latinske og sistnevnte bygger på den antikke tradisjonen. Begge tradisjonene har tenkere som, ikke bare er viktig for den retoriske tradisjonen, men viktig for grunnlaget til vestlig filosofi. Om man skal diskutere tenkerne i lys av retorisk tradisjon, er for eksempel Gorgias og Sokrates sentrale tenkere i den antikke tradisjonen, samt Quintilian og Cicero sentrale tenkere for den latinske tradisjonen. Disse tenkerne brukte og kontemplerte retorikk på ulike måter. Mens filosofen Sokrates mente at taleren brukte retorikk som smisking, omtalte sofistene¹⁰ Gorgias retorikken som den ultimate kunstformen; hvor den ypperste retoriker kunne gli inn i hvilken som helst rolle bedre enn fagmannen (Andersen, 2006: 169 og Platon, 2006: 143-144). Fra et etisk perspektiv mente Quintilian at taleren måtte uunngåelig måtte være god for å tale godt, mens Cicero tenkte at talen i seg selv kunne være god¹⁰, uten at taleren nødvendigvis måtte være det (Kjeldsen, 2009: 21).

¹¹ De tre appellformer, retorikkens tre funksjoner og de fem forarbeidsfasene er noen eksempler på dialektiske inndelinger (Andersen, 2009: 33 og 43, Eide, 2006:141-142 og Kjeldsen, 2009: 15 -17).

er også en god taler (Andersen, 2007: 141). Aristoteles sine retoriske bevismidler, også kalt de tre appellformer; logos, etos og patos, kan i likhet med de retoriske forarbeidsfasene kalles en dialektisk inndeling. Tredelingen til Aristoteles viser til de mulige appellformene i en tale, mens forarbeidsfasene kategoriserer arbeidsprosessen bak talen (Gabrielsen og Christensen, 2010: 17-19 og Andersen, 2007: 33 og 141). Forarbeidsfasene er delt i fem og beskriver de ulike fasene en taler bruker til å utforme talen (Andersen, 2007: 43-44 og Russell, 2001: 23). Inventio er den første av disse forarbeidsfasene. Fasen inventio viser til arbeidet med å finne argumentasjonen før den andre fasen, dispositio, strukturerer og organiserer argumentene som først ble trukket frem i inventiofasen (Andersen, 2007: 43-44)¹². Å finne argumentene til talen er første steg i talens prosess. Derfor utgjør begrepet *topoi* det mest sentrale elementet i talens inventiofase (Andersen, 2007: 154).

Topoi

Navnet *topoi* er avledet fra entallsordet *topos* som på gresk betyr sted. En mer moderne definisjon av ordet er perspektiv, eller vinkling (Gabrielsen og Christensen, 2010: 71-72). Topikken har et dialektisk utgangspunkt og er en samling av vinklinger eller perspektiver på et tema (Ibid.). Tema må her forstås som et vidt begrep. Det kan omfatte alt fra miljø og mennesker, politikk og personlig økonomi, til immigrasjon og innvandring. Alt kan overordnes som et tema. I likhet med forarbeidsfasene og appellformene nevnt i avsnittet tidligere, er en av funksjonene bak *topoi*-begrepet å dele inn saker i temaer.

Topoi i utvalgte temaer blir kategorisert og strukturert i lister som sikter på å belyse de mulige argumentene rundt det gitte temaet (Gabrielsen og Christensen, 2010: 72-74). Slike inndelinger finnes det svært mange av (Ibid.). Et godt eksempel på dette er Quintilian sine *topoi* om personen, ment til å finne argumenter mot en tiltalt i en rettsak (Kjeldsen, 2009: 153-154 og Russell, 2001: 377-379). Aristoteles påpeker at det ikke handler om å redusere dialektikkens og retorikkens natur til en vitenskap om bestemte tema og ting, men heller at det handler om temaene og tingenes *logoi* – logikken, sannsynligheten og rimeligheten til temaene og tingene¹³ (Andersen, 2007: 137-138). Aristoteles skiller derfor mellom *felles* og *spesifikke* *topoi* (Andersen, 2007: 154). Quintilian sine *topoi* om personen er et godt eksempel på *spesifikke*¹⁴ *topoi* som skiller seg fra Aristoteles sine *felles* *topoi*. Aristoteles sine *felles*

---

¹² De tre andre forarbeidsfasene etter inventio og dispositio er *elocutio*, utforming av stoffet, *memoria*, innordning av stoffet av taleren og *actio*, selve fremførelsen (Andersen, 2007: 43-44).

¹³ Sannsynlighet, eller rimelighet, er en viktig del bak teorien om retoriske argumenter (Andersen 2007: 138-139). I retorikken regnes det greske ordet *eikós* som dekkende for sannsynlighetsprinsippet.

¹⁴ Kalles spesifikke fordi de er knyttet til spesifikke saksområder.

topoi utgjør grunntanken bak hjemmelen i ethvert argument. Selv om de fleste argumenter har ulike påstander og forskjellige hjemler og belegg for disse påstandene, reflekterer de felles topoi grunnleggende tankestrukturer i hjemlene som er *felles* for all argumentasjon.

Slik Kjeldsen (2009: 151) skriver, har toposbegrepet forandret seg gjennom historien. Derfor er det viktig å påpeke at avhandlingen bruker Kjeldsen (2009: 159-160) og Andersen (2007: 154-157) sin oversiktlige tilnærming til Aristoteles sine tanker om topoi. Hva innebærer bruk av topoi for argumentasjonsanalysen?

Fire grunntopoi

Kjeldsen (2009: 157 og 159-160) beskriver den formale dimensjonen av topoi: «den formale dimensjonen til topoi minner om logikken og hvordan man rasjonelt forbinder elementene i et argument». Topoi er elementet som binder argumentets belegg med påstanden. Andersen (2007: 155-157) gjengir fire grunntopoi. De fire grunntopoi gjengis som *mulig, ikke mulig - har skjedd, har ikke skjedd - vil skje, vil ikke skje og større, mindre*. Disse kalles grunntopoi fordi de er *grunnleggende mønstre* som går igjen i all retorisk argumentasjon.

I en forstand spiller alle grunntopoi på usikkerhetsmonnet mellom korrelasjon og kausalitet fordi de spiller på *korrelasjonen som finnes i sannsynlighet*, men fremstiller det som *kausalitet*. Altså, ting tolkes som sammenhengende, uten at det nødvendigvis finnes en kausal logisk sammenheng (Andersen, 2007: 138-139). Under er en oversikt over de fire grunntopoi som tas hensyn til i analysene.

Det første av de fire grunntopoi som beskrives er *mulig, ikke mulig* (2007: 155). Et slikt topos finner man i hjemler som trekker frem *muligheten* av ting. Andersen (2007: 155) skriver: «Hvis den vanskeligste av to ting er mulig, er den letteste det også.». Eksempelet peker på forutsetningen for å kalle en ting mulig. Er det vanskelige mulig, er det letteste mulig.

Det andre av de fire grunntopoi som Aristoteles viser til er *har, har ikke skjedd* (ibid.). «Hvis noe mindre sannsynlig har skjedd, har også det som er mer sannsynlig skjedd» og «hvis en har glemt noe, må en også ha tilegnet seg noe» er eksemplene som blir trukket frem i Andersen (2007: 155). Eksempelet er relevant for argumenter som trekker frem noe som allerede har skjedd, og som videre kobler dette til noe annet har skjedd.

Det tredje grunntopoi som blir gjennomgått er *vil skje/ vil ikke skje* (ibid.). Toposet knytter noe som allerede har skjedd til noe som kan skje. For å parafrasere Andersen skriver at toposet går ut i fra: «Det som ligger innenfor ens evne og vilje vil finne sted» (ibid.). Altså, de

tingene som kommer til å skje forutsetter at noe har skjedd forut for dem. Den peker på noe som kommer til å skje i *fremtiden*.

Det fjerde og siste grunntopoi som blir nevnt går på *større/ mindre* (ibid.). Her bygger hjemlene i argumentene på topoi som henviser til størrelse. Eksempelet gitt av Andersen for slike topoi er: «Flere gode ting må nødvendigvis være et større gode enn færre av disse gode tingene (ibid.).». Forutsetningen til argumentet ligger i sammenlikning i størrelser. Dette trenger nødvendigvis ikke være fysiske størrelser. Hvis en ting regnes for å være i en bestemt klasse, må denne tingen ha de samme kvalitetene som de andre tingene innenfor den samme klassen.

Formale topoi er altså et grunnleggende bindeledd i hjemlene som knytter argumentets belegg til argumentets påstand. De er tilstedeværende i ethvert argument. Aristoteles knytter bruk av slike topoi til de retoriske talegenrene. *Rettstalen* knyttes til argumenter som omhandler fortiden, *festtalen*¹⁵ til nåtiden og *politisk tale* til fremtiden (ibid.).

Fremskrittspartiets innvandringskritiske argumenter knytter seg til hva som *bør* skje, men også hva som *har* skjedd og hvordan situasjonen er i *nuet*. Analysen viser at partiet ikke utelukkende bruker argumentasjon som knytter seg til Aristoteles sin *politiske* talesjanger. Etter analysen diskuterer jeg hva dette impliserer for debatten.

Kjeldsen (2009: 156-160) mellom formale topoi og *innholdsmessige topoi*¹⁶. Kjeldsen (2009: 169) påpeker at det er utfordrende å skille mellom formale topoi og innholdstopoi. Forfatteren nevner også at de ikke er gjensidig avgrenset (ibid.). Mitt inntrykk var at det var lett å blande disse to begrepene, både før og under analysen. Det var derfor viktig å ha problemstillingen klart foran meg mens jeg analyserte som skal bruke *argumenter* om innvandring til å se på konflikt innad i Fremskrittspartiet. Teorikapittelet bruker begrepet argument mye, men hva forstår avhandlingen med det retoriske begrepene *argument*?

Argumentasjonsanalysen

Ordet «argument» blir brukt mye i hverdagen, og bruken er like lemfeldig som hverdagsbruken av ordet retorikk. I likhet med retorikkbegrepet, skiller hverdagsbruken av ordet «argument» seg fra argumentet som et retorisk og teoretisk begrep. Her finnes det svært mange tilnærminger og fremstillinger på hva et argument faktisk er. Her holder jeg meg til å

---

¹⁵ Blir også kalt *epideiktisk* tale.

¹⁶ Om innholdsmessige topoi skriver Øyvind Andersen (2007: 159): «Det er et fellesgods av synspunkter, tirader og haranger, formuleringer og generelle vendinger».

diskutere Aristoteles sitt skille mellom syllogismen og entymemet, beskrevet i Kjeldsen (2009) og Andersen (2007).

Aristoteles skiller mellom begrepene syllogisme og entymem, hvor en *sylogisme* er en logisk slutning med sanne premisser (Andersen, 2007: 143 og Eide, 118-119: 2004). I motsetning til syllogismen hvor slutningen bygger på sanne premisser, bygger premissene til *entymemet* på sannsynligheter (Andersen, 2007: Eide, 118-119: 2004). Et eller flere av premissene til entymemet er som regel utelatt (Andersen, 2007: 148).

Logikk forholder seg til utsagn som kan betegnes som enten sanne eller usanne (Kjeldsen, 2009: 172). Til forskjell fra logisk argumentasjon er *retorisk argumentasjon* basert på sannsynligheter, ikke logisk formelle slutninger (Kjeldsen, 2009: 171). Retoriske argumenter brukes for å virke overbevisende gjennom en sannsynlighetsbasert slutning (Kjeldsen, 2009: 171). Slik argumentasjon kalles gjerne entymemisk argumentasjon (ibid.). Kjeldsen (2009: 170) gir eksempel på hvordan logiske argumentet består av en konklusjon, undersetning og oversetning. Kjeldsen (2009: 177) påpeker at andre begreper brukes om det retoriske argumentets deler. Begrepene som brukes gjennom avhandlingen er hentet fra Stephen Toulmin sin argumentasjonsmodell, hvor *påstand* brukes om konklusjonen¹⁷, *hjemmel* brukes om oversetningen¹⁸ og *belegg* brukes om undersetningen¹⁹ (Kjeldsen, 2009: 177).

Belegget: «Fremskrittspartiet er det eneste partiet som ikke gjør forskjell på Oslo-borgere»

Hjemmel (implisitt): «Oslo-borgerne må behandles likt»

Påstanden: «Fremskrittspartiet har ingen særtiltak for innvandrere i valgkampen»

Hjemmelen i eksempelet over går ut i fra et grunntopoi om størrelse. Om man skal komme med et forslag til hjemmelens grunntopoi om *mindre / større* kan man tolke det som «Oslo-borgerne må behandles likt». *Mindre / større* er altså et grunntopoi som ligger bak hjemmelen i argumentet. Siden Oslo-borgerne tolkes som «en størrelse», skal noen Oslo-borgere forskjellsbehandles (Aftenposten, 12.8.1999: 2)

Grunntopoi er altså tankemønstrene som går igjen i hjemmelen til argumentasjonen, hvor hjemmelen ofte er implisitt i den retoriske argumentasjonen (ibid.). Avhandlingen forstår derfor argumenter som bestående av tre ting; en påstand, belegget for påstanden og hjemmelen som knytter belegget til påstanden. Denne forståelsen av argumentets tre

---

¹⁷ Conclusio (Kjeldsen, 2009: 170).

¹⁸ Premiss major (Kjeldsen, 2009: 170).

¹⁹ Premiss minor (Kjeldsen, 2009: 170).

bestanddeler er hentet fra Toulmin sin modell for retorisk argumentasjon. Her er det viktig å påpeke at Toulmin inkluderte flere elementer i sin utvidede modell. Disse elementene utelukkes i avhandlingen fordi det ikke er så sentralt for hovedproblemstillingen som sammenlikner sammenhengen mellom konflikter og argumentasjonen.

Avhandlingen begrenser seg til å se på nærmere på tre argumenter fra hver valgperiode, og forsøker å nyansere analysen med hensyn til avisutvalg og hvilke representanter som har interessante utsagn som knytter seg til hensiktsmessig til oppgavens problemstillinger. Jeg kommer ikke til å tvinge bruk av alt materialet som er samlet inn, men bruke materialet hensiktsmessig etter behov.

Retorikk og stillhet

I flere artikler kommer det frem at partiledelsen ønsket stillhet om innvandringstemaet. Innvandring skulle være et ikke-tema. Ved valget i 1991 viser det seg at liberalisten Pål Atle Skjervengen var hovedansvarlig for valgkampstrategien til Fremskrittspartiet, noe som gjorde at innvandringstemaet med vilje ble undertrykt (Brochmann og Hagelund, 2010: 247 og Iversen, 1998: 171-172). Slike eksempler forteller noe om indre forhold i Fremskrittspartiet som får konsekvenser for partiets argumentasjon i offentligheten. Selv om det ikke er en direkte konsekvens av en konflikt, relaterer Skjervengens valg av retorisk strategi seg til partiets indre konflikt mellom verdiliberale og verdikonservative. For å diskutere konsekvensen av Fremskrittspartiet sin strategi, blir *De Svarer Ikke* av Christian Kock trukket frem for å se på konsekvenser av stillhet i debatter.

Naturalisering

Naturalisering er et begrep som beskriver hvordan et land tar imot nye borgere og hvordan disse borgerne blir inkludert (Brochman, 2003: 266). Naturaliseringspolitikken sier mye om fellesskapet til et land. En skjelner gjerne mellom to klassiske modeller for naturalisering i Europa:

Den første formen for naturalisering kan kalles den stats-nasjonale formen, hvor territorialprinsippet og jus soli²⁰ er grunnlaget for tildeling av statsborgerskap (Brochmann, 2003: 266-268). Frankrike er et godt eksempel på et land som fører en stats-nasjonal tilnærming til naturalisering. Modellen sikter på en liberal tilnærming til

---

²⁰ Jus soli betyr «landets rett» (Brochmann, 2003: 268).

naturaliseringspolitikken og at borgerne skal ha lik rett til statsborgerskap, uavhengig av etnisitet og nasjonal opprinnelse (Ibid.).

Den stats-nasjonale formen for naturalisering står i kontrast til den kultur-nasjonale modellen tuftet på et blod- og nedarvingsprinsipp. I en slik tilnærming blir statsborgerskap gitt på grunnlag av jus sanguinis²¹, altså et beviselig slektskapsforhold til landets befolkning (Ibid.). Tyskland, og til dels Norge, er et eksempel på nedarvingstilnærming til naturalisering og statsborgerskap. Brochmann nevner «Gastarbeider»-uttrykket som kan sammenliknes med det norske «gjestarbeider» nevnt tidligere i oppgaven (Brochmann, 2003: 267). Da jobben var utført, var gjestfriheten over og gjestarbeideren ble forventet til å reise hjem.

Fremskrittspartiets tilnærming til naturaliseringspolitikken nevnes av Brochmann som å ha en form for eksklusiv borgerskapsrett som ideal, det vil si borgerskap basert på en sterk form for jus sanguinis (2003: 269). Naturalisering er viktig for den helhetlige forståelsen av Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandring. Dette er fordi argumentasjonen knytter seg direkte til Norge sin innordning av nykommere som borgere - både i kontekst av økonomi og kultur. Jeg argumenterer senere for at Fremskrittspartiets argumentasjon kan knyttes til begrepet *autochthony* som er folks direkte slektskap til et gitt territorium, for eksempel nordmenn som direkte tilknyttet landet Norge (Ceuppens og Geschiere, 2005: 386). En kan argumentere for at *autochthony*-begrepet knytter seg til Fremskrittspartiets argumentasjon om integrering fordi partiet i sin argumentasjon umuliggjør integrering. Blant annet finner man argumenter som sier at det vil være en million fremmedkulturelle i Norge om 100 år. Her argumenterer jeg for at et slikt argument utelukker tanken om at *integrasjon* er mulig.

---

²¹ Jus sanguinis betyr «blodets rett» (Brochmann, 2003: 268).

Kapittel 3: Fremgangsmåte og metode

Vitenskapelig metode er retningslinjer for sikker og etisk vitenskap. Først diskuterer jeg hvorfor innvandringsdebatten er et relevant forskningstema, videre tar jeg opp selve forskningsprosessen og hvordan den utviklet seg med hensyn til grunnleggende tanker innen samfunnsvitenskapelig metode. For å gi en inngående beskrivelse av innsamlingsprosessen diskuterer jeg arbeidet med digitale arkiver før jeg kort beskriver mitt syn på tekstutvalget til oppgaven.

Innvandringsdebatten er et relevant forskningsfelt av flere grunner (Østbye et. al, 2007: 16-17). Ved institutt for medie- og informasjonsvitenskap ved Universitet i Bergen er forskningsprosjektet SCANPUB i gang med å forske på innvandringsdebatten. Prosjektet ser på hvorfor innvandringsdebatten har utviklet seg forskjellig i Norge, Sverige og Danmark, til tross for tette bånd og lik strukturering av samfunnet mellom de tre landene. Prosjektet har fra starten hentet forskere med bakgrunn på feltet til å diskutere sentrale spørsmål rundt innvandring og teorier om immigrasjon og naturalisering. Problemstillingen er relevant for innvandringstemaet i det norske velferdssamfunnet; senest i februar 2017 la Brochmann-utvalget frem sin rapport om innvandringens langsiktige påvirkning på velferdsstaten (Aftenposten, 2.2.2017: 18). Problemstillingen knytter seg til hendelser som skjedde opp til tretti år siden og sikter på å gi et historisk overblikk av Fremskrittspartiets indre konflikter og hvordan de påvirket partiets retorikk under innvandringsdebatten mellom 1987-2001 (Østbye et. al, 2007:18-19). Et tredje aspekt som gjør problemstillingen relevant er høyrehøyrepopulismens popularitet på stemmeseddelen i Europa og ellers i verden. I Norge regnes Fremskrittspartiet som det mest relevante eksempelet på et høyrepopulistisk parti, ettersom partiet er med i den sittende regjeringen. Disse tre aspektene, forskningsprosjektet, velferdsspørsmålet og høyrehøyrepopulismens popularitet er altså tre forhold som gjør oppgaven relevant.

Det er også bra om oppgaven bidrar til en økt forståelse for hvordan innvandringsdebatten utfolder seg i Norge i dag. Innvandrerenes *økonomiske* posisjon i velferdssamfunnet, blant annet arbeidssituasjonen og bosituasjonen, samt innvandrerenes *kulturelle* posisjon, blant annet religionsfrihet og tradisjonsfrihet, er alle relevante tema for innvandringsdebatten og Fremskrittspartiets retorikk om innvandringsgruppene. Derfor er Fremskrittspartiet som et historisk høyrepopulistisk parti og dens retorikk om innvandrere problemstillingene sitt fokus. Dette er hovedgrunnene til mitt valg av tema og problemstilling.

I forhold til samfunnsvitenskapelig metoder kan disse grunnene kan kalles for min analytiske interesse med hensyn til temaet (Østbye et al., 2007: 67). Østbye et al. (2007: 67) knytter slike interesser til tekstens formål. Hvis Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandrere er en analytisk interesse for meg, vil formålet med analysen omhandle det innholdsmessige ved Fremskrittspartiets argumentasjon. Gjenfortellingen av historien til Fremskrittspartiet sin innvandringskritiske retorikk reflekterer det andre formålet med avhandlingen – nemlig et perspektiv på tekstene som historiske dokumenter om Fremskrittspartiet som en strategisk organisasjon (Ibid.).

Forskningsprosessen

Forskning er komplisert og vanskelig. Det handler om å fordype seg i et tema, bryte massen av informasjon opp i forståelige biter, så bygge det opp slik at det samlet skaper en ny forståelse av temaet. For å sikre at denne prosessen gjøres på en ordentlig måte brukes vitenskapelige metoder som en veiledende måte å gjøre ting på (Grønmo, 2012: 27).

Metode beskriver blant annet å hente ut informasjon til forskningsopplegget på en tilfredsstillende måte, slik at informasjonen som hentes ut representerer Samfunnsvitenskapelig metode bruker for eksempel begrepene *reliabilitet* og *validitet* til å beskrive forholdet mellom forskeren, oppgaven og forskningsmaterialet. Reliabilitet til en undersøkelse er høy dersom datainnsamling og forskningsopplegg gir pålitelige data. Reliabilitet kommer kan komme til uttrykk dersom en etterprøver en studie og får samme resultat (Grønmo, 2012: 222). Validitet beskriver hvordan forskningsopplegget har en indre sammenheng, samtidig som det forteller om forholdet mellom problemstillingen og avhandlingen (Grønmo, 2011: 222 og 231). At avhandlingen på diskuterer, drøfter og følger kravene til problemstillingen er en viktig del av validitet. Under reliabilitet inngår begrepsparet stabilitet og ekvivalens (Grønmo, 2011: 222 - 230). Stabiliteten til datamaterialet er en beskrivelse av datamaterialet i et tidsperspektiv (Grønmo, 2011: 223). Forandrer datamaterialet seg mens forskeren henter ut informasjon eller er materialet stabilt? Materialet til avhandlingen er stabilt fordi det brukes digitale arkiver. Materialet ligger tilgjengelig i arkivene til Stavanger Aftenblad og Aftenposten. Verdens Gang sitt materiale ligger digitalisert i Atekst sitt arkiv. Begrepet er aktuelt ved forskningsopplegg som fokuserer på dynamiske fenomener som skjer i nuet (Ibid.). Ekvivalens er et annet underbegrep av reliabilitet (Grønmo, 2011: 222-223). Ekvivalens forteller noe om forskningsprosessen når det er flere enn én forsker (Grønmo, 2011: 223). Forskjellige mennesker med ulikt tolkningsapparat og ulike forutsetninger gjør at innsamlingen av informasjon varierer fra

person til person. Flere samlere øker usikkerhetsmonnet og gjør at datagrunnlaget blir usikkert. Målet er at datagrunnlaget skal være likt, uavhengig hvem og hvor mange som henter ut data (Grønmo, 2011: 224). Avhandlingen har én forsker som henter ut materiale fra de digitale arkivene, noe som gjør at ekvivalensen i oppgaven er god. Østbye et al. (2007) nevner flere tekstanalytiske tilnærminger. Retorisk analyse blir nevnt som en tilnærming hvor forskeren ser på avsenderens hensikt med teksten (Østbye et al., 58-59 og). En retorisk analyse kan ikke gi konkrete og endelige svar, men den kan ha en kvalifisert diskusjon om det retoriske uttrykket (Østbye et al., 2007: 85). Avhandlingen ser på Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandrere i lys av retorisk argumentasjonsteori. Nærmere bestemt, hvilke formale topoi som ligger til grunne for Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandring og hva dette har å si for Fremskrittspartiets retorikk. I tillegg kan man tolke den historiske gjenfortellingen av Fremskrittspartiet som en historisk analyse av partiets virke.

Digitale arkiv

Digitale arkiver slik som Atekst er gode kilder til avistekster fra norsk presse (Østbye et al., 2007: 45). Samtidig er det flere grunner til å være kritisk til bruk av digitale arkiver som et utelukkende empirisk fundament for undersøkelser (ibid.). Avhandlingens analysegrunnlag bruker heller ikke utelukkende Retriever som analysegrunnlag, men også Aftenposten og Stavanger Aftenblad sine egne arkiv. I tillegg er kildegrunnlaget også basert på partihistoriske gjenfortellinger.

Stavanger Aftenblad sin søkemotor leter etter ord stavet på lik måte som aktuelt søkeord. Her kan det oppstå avvik i søkeprosessen - trunkering av ord fungerer ikke på samme måte som i Retriever. Noen ganger er aktuelt søkeord utelatt i teksten noe som kan skyldes ulike årsaker. Forfatteren av teksten kan ha stavet feil, slik at den digitale søkemotoren ikke oppfatter ordet, blekket i avisen kan ha blitt smurt ut over siden slik at søkeprogrammet ikke oppfatter søkeordene, eller søkeordet kan ha blitt delt på slutten av linjen slik at orddelingen påvirker søkeresultatet. Det kan også tenkes at bakgrunnsfargen i avisen har blitt farget av praktiske eller estetiske grunner. Dette gir da utslag om bakgrunnsfargen gjør det skrevne ordet utydelig. Det kan også tenkes at andre visuelle feil med papiret gjør det vanskelig for søkemotoren å fungere, slik som en brett på papiret da avisen ble scannet. Jeg opplevde også at bildefilen ikke kunne gjengis på PC-skjermens overflate, slik at det ble Utdragene viser hvordan visuelle feil kan forekomme, slike feil forpurrer søkeresultatet. Søkemotoren oppfatter ikke ordene i teksten fordi den visuelle feilen bryter strukturen i ordet, slik at søkbarheten forsvinner. I eldre aviser, for eksempel fra analyseårene 1987 og 1989, flyter

blekket i bokstavene, slik at bokstavene blir uleselig for søkeprogrammet. Dette gjør at søk på eldre artikler utelater relevante treff sentral for oppgavens problemstilling. Et godt eksempel på dette er fra artikkelen *Hagens Valgflesk*, hvor Retriever transkriberer ingressen fra digitalt bilde til tekst: «t tf old by ene ei tr&diejonelt gode va. Ipdiwtrikt forre in stk rittpartiet.», noe som er en totalt uleselig versjon av «Vestfoldbyene er tradisjonelt gode valgdistrikt for Framskrittspartiet» (VG, 18.9.1987: 39). Dette har uunngåelig preget datainnsamlingen med hensyn til hvilke tekster søkemotoren klarte å oppdrive. Derfor er datagrunnlaget fra avisene basert på de egne arkivene til Aftenposten og Stavanger Aftenblad, mens jeg benyttet Retriever/Atekst til VG. Arkivene til Stavanger Aftenblad og Aftenposten ligger begge bak en betalingsmur, reservert for betalende abonnenter. Jeg abonnerte altså på tilgang til begge arkivene for å få tilgang til tekstene. De egne arkivene virker å gi bedre søkeresultater enn Retriever/Atekst, noe som kan ha påvirket funnene, særlig fra de tidlige analyseperiodene.

Figur: Typisk tekstfeil fra aviser i arkivet

Ulike søkeresultater forekommer dersom man søker på «Framskrittspartiet», «Fremskrittspartiet», «Framstegspartiet» og «Progress Party». *Trunkering* av ord sikrer at variaser av samme ord ikke blir utelatt. Da trenger ikke søkeren endre søkeordet for å få variaser av samme ord i resultatet (Østbye et al., 2007: 45). Bruker søkeren i «Fr?ms*» stedet for «Fremskrittspartiet» vil man få treffene fra «Framskrittspartiet», «Framstegspartiet» og «Fremskrittspartiet». Det samme gjelder bruken av «innvandring» som søkeord. Bruker man «innvandr*» vil man få treff på samtlige suffikser av ordet, der i blant –ing, –er, –ere, –ingspolitikk osv. Trunkering øker søketreffene brukeren er ute etter. Målet var at søkestrategien skulle oppfatte flest mulig artikler relevant for innvandringsdebatten, samt saker hvor Framskrittspartiets argumentasjon kommer tydelig frem. Trunkering er ikke garanti for å få hundre prosent treffsikkerhet, men den øker sannsynligheten og er langt mindre tidkrevende enn å lese manuelt gjennom alt materiale i analyseperiodene. Bruker man søkemotoren på denne måten får man i tillegg irrelevante treff på materiale med ord som ikke er relevante, slik som «fremskritt» eller «fremskred», men dette er lett å ignorere dersom teksten ikke er forbundet med problemstillingene på noen måte. Under gjennomlesningen av

materialet ble det funnet noen saker som omhandlet det danske Fremskrittspartiet. Her var det viktig å passe på at materiale som ikke passet til problemstillingen ble utelatt. Da det først ble gjort funn var det lett å overse resten av avissiden fordi man avbryter gjennomlesningen for å lagre teksten. Derfor var det viktig å gå strukturert gjennom avissidene slik at ikke noe ble oversett. Målet var å samle og organisere flertallet av ytringene til Fremskrittspartiet om innvandring i utvalgte aviser. Oppgaven utelukker ren politisk reklame, med unntak fra et interessant eksempel i 2001.

Avgrensning

Teksten under er hentet fra det falske Mustafa-brevet som Hagen leste opp ved Fremskrittspartiets valgkampmøte i 1987:

«Allah er Allah og Muhammad er hans profet»!

De kjemper forgjeves, hr. Hagen! Islam, den eneste sanne tro vil seire her i Norge også. En dag vil moskéer være like vanlig i Norge som kirker er det i dag. Mine barnebarns-barn vil oppleve dette. Jeg vet, og alle muslimer i Norge vet, at en dag skal Norges befolkning komme til troen, og at dette landet skal bli muslimsk! Vi føder flere barn enn dere, og adskillige, rett-troende muslimer kommer til Norge hvert år, menn i produktiv alder. En dag skal også det vantro korset i flagget bort!

Mustafa-brevet markerte Fremskrittspartiet sin posisjon som Norges høyrepopulistiske parti, og blir vektlagt i litteraturen som hovedårsaken til at Fremskrittspartiet fikk god valgoppslutning, høsten 1987. Derfor er året valgt som startpunkt for oppgaven. Fremskrittspartiets gode valg i 1987 gjorde at opplesningen av brevet og debatten rundt Mustafa-saken opplevdes som en politisk revolusjon. Derfor er det viktig å vektlegge at partiet allerede før brevet ble lest opp hadde en populistisk karakter (Rindedal, 2013: 112).

Mustafa-saken omhandlet Carl I Hagen sin høytlesning av Mustafa-brevet, et brev hvor hovedbudskapet var at islam som religion kom til å bli dominerende i Norge innen få generasjoner (Iversen, 1998: 171). Teksten i brevet nevner spesifikt at «moskeer blir like vanlig som kirker» og at «landet skal bli muslimsk». Saken fikk stort omfang for Carl I Hagen og Fremskrittspartiet som fikk svært høy valgoppslutning sammenliknet med tidligere valg (Brochmann og Hagelund, 2010: 244-245).

Målet med avgrensingen til de to siste månedene før valgdagen, var å gjøre datamengden håndterlig på den tid som står til disposisjon for en masteroppgave, men samtidig få med de mest intensive delene av valgkampanjene. Under er oversikten over valgdatoene for de utvalgte årene.

<i>Årstall</i>	<i>Analyseperiode</i>	<i>Valg</i>
2001	10. juli til 10. september	Nasjonalt
1999	13. juli til 13. september	Lokalt
1997	14. juli til 15. september	Nasjonalt
1995	10. juli til 11. september	Lokalt
1993	13. juli til 13. september	Nasjonalt
1991	8. juli til 9. september	Lokalt
1989	11. juli til 11. september	Nasjonalt
1987	13. juli til 14. september	Lokalt

Figur: Oversikt, analyseperioder før valg.

Siden valgdatoer varierer fra år til år samtidig som det er flere valgdatoer ved lokal- og nasjonalvalg, setter jeg avgrensingen fra to måneder før den første valgdatoen. I 1987 blir for eksempel kommunestyre- og fylkestingsvalget avholdt 13. og 14. september. Derfor avgrensers jeg datoene til to måneder før valget, til og med valgdatoen, fra 13. juli til 14. september 1987. Samme avgrensing gjelder for de øvrige analyseperiodene, påfølgende valg i 1989 er avgrenset fra 11. juli til 11. september, valget etter der igjen fra 8. juli til 9. september, 1991 osv. Matrisen viser oversikten over start- og sluttdato for innsamling av materiale. Innsamlingen fra avisene begynner altså to måneder før den første dato. Masteroppgaven til Eirik Meling *Brød eller sirkus?*(2007: 33) setter startpunktet for analysen til én måned før valgdatoen. Meling siterer Waldahl og Narud (2004) som sier at valget avgjøres gjennom debatten i løpet av den siste måneden før valget. Jeg velger derfor å sette analysedatoen to måneder før valget, for å få oppspillet til debattene før valgkampen.

Avisene ble valgt på bakgrunn av hvor enkelt det er å hente ut tekster og informasjon fra de digitale arkivene. Stavanger Aftenblad og Aftenposten har et gode, digitale og søkbare arkiv på nettet, noe som gjør det å finne informasjon og artikler enkelt. Til Verdens Gang brukte jeg Retriever til å søke frem relevante artikler. Aftenposten hadde flere daglige utgaver av avisen med en avisutgave om morgenen og en ettermiddagsutgave kalt «Aften». Begge utgavene ble brukt da jeg hentet ut tekster fra Aftenpostens arkiv. Selv om omfanget av artikler og materiale blir større, gjør det avgrensingen mot søkemotor lettere. Det er eksempelvis lettere å søke dag for dag uten å tenke på om det morgen- eller ettermiddagsutgaven. Ettersom man ikke kan utelukke dagsutgaver i arkivsøket til Aftenposten er det mer effektivt å gå for begge enn å kontrollere hver eneste utgave om hvor vidt det morgen- eller ettermiddagsutgave. Det hadde vært meningsløst å utelate den ene dagsutgaven av Aftenposten. Valget av Stavanger Aftenblad har også noe å gjøre med regionen den kommer fra. Fremskrittspartiet er kjent for å stå sterkt i Rogalands-regionen (Iversen, 1998: 104) med flere kjente representanter som Jan Simonsen, en historisk og sentral aktør for den høyrepopulistiske delen av partiet.

Tekstutvalg

Tekstene som ble samlet inn omfatter alle tekster hvor Fremskrittspartiet ytrer seg om innvandring i Stavanger Aftenblad, Aftenposten og Verdens Gang to måneder før og frem til stortings-, fylkestings- og kommunevalgene i perioden 1987-2001. Avisene som arenaer for meningsutveksling forteller hvordan Fremskrittspartiet og andre partier uttrykker seg i innvandringsdebatten (Vatnøy, 2010: 12). Ikke alle tekstene er like relevante for problemstillingen, derfor brukes de mest relevante tekstene som ble funnet for å sette sammen et koherent og helhetlig historie av Fremskrittspartiets retorikk om innvandring i de utvalgte analyseperiodene. Tekstene som ble brukt, siteres i slutten av oppgaven.

Etter hvert som jeg fant og leste tekstene for de ulike periodene, endret min oppfatning av materialet seg. Dette bidro til at jeg forandret problemstillingene flere ganger. Dette er vanlig for induktive problemstillinger. Induktive problemstillinger tar utgangspunkt er et resultat av å ha gjennomgått materialet, slik at forskerens syn har endret seg i gjennomlesningen. Problemstillingen oppfattes derfor som *induktiv* ved at den endelige versjonen av problemstillingen først ble synlig etter at en større del av materialet var gjennomgått.

Tekstprogrammer²² kunne blitt brukt til å systematisere tekstene, utsagnene og kategoriene i analysen. Dette hadde strukturert funnene for en analyse i mye større grad, men hadde også

---

²² NVivo er et eksempel på et slikt tekstprogram.

krevd transkripsjon fra bildefil til dokumentfil for at tekstprogrammet i det hele tatt kunne fungert. Tekstutvalget er for stort og prosessen hadde vært for tidkrevende med tanke på materialets omfang.

Tekstene som var relevant for innvandringsdebatten ble tatt bilde av²³, redigert raskt i Microsoft Paint, hvor jeg klippet ut teksten. Denne bildefilen ble så lagt inn i og strukturert i forskjellige tekstdokumenter; først etter *hvilket tidsskrift*, så etter *hvilket år*. Dette gjorde jeg for å beholde en strukturert tilnærming til materialet gjennom avhandlingen. Frekvensen av relevante artikler ble større etter 1995. Dette er mest sannsynlig fordi de liberalistiske representantene i Fremskrittspartiet meldte seg ut av partiet i protest. I tillegg kom Godlia-saken, som skapte enorme reaksjoner i debatten, noe som igjen påvirket omfanget. Størrelsen til materialet er gjengitt under:

Dato	Tidsskrifter	Antall
13. juli – 14. september, 1987	Aftenposten	14
	Verdens Gang	13
	Stavanger Aftenblad	6
11.juli – 11. september, 1989	Aftenposten	15
	Verdens Gang	15
	Stavanger Aftenblad	8
8.juli – 9.september, 1991	Aftenposten	11
	Verdens Gang	9
	Stavanger Aftenblad	6
13.juli – 13. september, 1993	Aftenposten	14
	Verdens Gang	12
	Stavanger Aftenblad	5
10.juli – 11. september, 1995	Aftenposten	32
	Verdens Gang	29
	Stavanger Aftenblad	14
14.juli - 15.september1997	Aftenposten	35
	Verdens Gang	33
	Stavanger Aftenblad	15
13.juli – 13.september, 1999	Aftenposten	46

²³ Screenshot/Print Screen

	Verdens Gang	40
	Stavanger Aftenblad	20
10.juli - 10. september, 2001	Aftenposten	20
	Verdens Gang	18
	Stavanger Aftenblad	9
Total	Aftenposten	187
Total	Verdens Gang	169
Total	Stavanger Aftenblad	83
Total	Andre tekster:	8
Total		Total alle: 447

Her bør det merkes at de fleste, men ikke alle sakene omhandler Fremskrittspartiet, de er også samlet inn på bakgrunn av relevans for innvandringsdebatten. Tallene er ikke representativt for de tekstene brukt i oppgaven, men representativt for hva jeg har samlet inn som helhet av stoff. Noen ganger kom jeg over svært like tekster som jeg overveide om ville ha relevans. Her valgte jeg noen ganger å droppe og ta med den ene teksten fordi den ble dekket i en annen avis. Dette gjelder kanskje mest Stavanger Aftenblad, hvor jeg til tider ikke samlet stoff som jeg allerede hadde samlet fra andre aviser. Jeg måtte ha tid til å gjennomgå alt, derfor tok jeg dette valget. Dersom jeg skulle finne tekster utenfor analyseperioden brukte jeg Retriever/Atekst til lete dem frem, derfor har jeg en «andre» post i siste bit av matrisen.

Kapittel 4: Konflikter i Fremskrittspartiet 1987-2001

«Historien er politikens matematikk!» proklamerte Hans Wilhelm Steinfeldt på skarpt bergensk om historiens betydning for politikk. Utsagnet forteller noe om kompleksiteten til nåtidens tanker og systemer som ikke kan forklares uten å ta en kikk bakover. Med dette i bakhodet, har dette historiske kapittelet tre hovedmål.

- Det første målet er å gjengi hvilke indre konflikter som oppstod i Fremskrittspartiet, altså hva konfliktene handlet om og hvordan disse konfliktene relaterer seg partiets medlemmer og innvandringstemaet.
- Det andre målet er å vise hvilke hovedtrekk hvert valgår hadde med hensyn til Fremskrittspartiets retorikk om innvandring i innvandringsdebatten, det vil si, hvem ytret seg om hva og hva var budskapet?
- Det tredje målet er å koble de to første målene og peke på sammenheng mellom indre konflikter og partiets retorikk om innvandring i offentligheten.

Kapittelet har tre utgangspunkt fra kildene. Det første kommer fra akademisk hold, og bruker blant annet Brochmann og Hagelund sin *Velferdens Grenser* til å gi helhetlig historisk kontekst for innvandringen. Dette vil si hva som karakteriserer innvandringen for slutten av åttitallet, frem til tusenårsskiftet. Disse kildene nevner Fremskrittspartiet sin betydning for debatten og politikken, noe som jeg tar med. Det andre utgangspunktet kommer fra litteratur skrevet om FrP, for eksempel Gunnar Ringheim (2016) sin historiske gjenfortelling av Fremskrittspartiet, *FrP – rett fra levra*. Disse kildene bruker gjenfortellinger fra politikerne selv til å beskrive hendelser innad i partiet. Gjenfortellingene er sentral i forståelsen av den interne partipolitikken og hvordan denne politikken påvirket Fremskrittspartiet sin retorikk om innvandring. Det tredje utgangspunktet kommer fra empirien og materialet jeg har hentet ut fra Aftenposten, Verdens Gang og Stavanger Aftenblad. Fremstillingen i avisene forteller mye om hvordan partiet fremstilte seg selv, sine synspunkter og innvandringstemaet. Enkelte interessante eksempler fra politiske motstandere blir trukket frem for å vise hvordan Fremskrittspartiets retorikk om innvandrere ble nevnt av motstanderne.

Bakgrunn

Partiets situasjon i det første analyseåret forutsetter kunnskap om partiets utvikling frem mot 1987. Derfor gir oppgaven en gjennomgang fra partiets Fremskrittspartiets oppstart som Anders Langes Parti.

Anders Langes Parti

8. april 1974 klokken 13:00 i Saga Kino, Oslo. Norgespolitikkenes protestparti blir født med trampeklapp og latter fra publikum (Iversen, 1998: 26). Anders langet ut mot motstanderne - Per Borten ble «Ljuge-Per», Lars Roar Langset ble «Norges eldste konfirmant» og Kåre Willoch ble «Norges eldste foster» (Ringheim, 2016: 16). Talen i Saga kino var et av høydepunktene for Anders Lange som politisk figur, hvor hans satiriske stil hadde et solid fundament i hans interesse for politikk (Iversen, 1998: 15). Stilen var en protest i seg selv. Partifeller beskriver hans holdninger *mot* datidens politiske føringer var mye av bakgrunnen for hans engasjement (Ibid.). Lange mente at den sosialistiske føringen til «de andre partiene», særskilt Arbeiderpartiet, hadde matet staten med de norske borgernes penger, eiendom, frihet og rettigheter uten at borgerne fikk noe igjen (Iversen, 1998: 24 og 26-27). Hagen skriver innledningsvis til boken *Fra Anders Lange til Carl I Hagen* at markedsøkonomi var som et skjellsord og sosialisme som et hedersord i 1974. Hagen påpeker at markedsøkonomi som ord har med tiden forandret ladning, nå er det hedersordet for et virksomt økonomisk system (Iversen, 1998: 9). Hagen viser til et politisk landskap som har forflyttet seg mot høyre og påpeker at Lange stod for en politisk tankegang som var mye mer liberal enn datidens normer, altså påstår Hagen at Lange med sine politiske idealer var forut for sin tid (Iversen, 1998: 15). Hagen fortsetter å karakterisere Lange som en figur med liberale idealer. Men liberale for hvem? Like sterkt som troen på det markedet og individets handlefrihet stod den nasjonalistiske ideen sterkt hos Lange. Lange sitt medlemskap i Fedrelandslaget – en organisasjon som kjempet mot sosialistiske ideer – bekrefter hans holdning mot sosialismen (Iversen, 1998: 14). Tanken bak ALP kom til 1973 på vinteren og fikk støtte av samarbeidspartneren Jan Schibbye Hervig som oppfordret Lange til å starte politisk parti (Ibid.).

Tidlige år: Langes bakgrunn

Anders Lange sine karaktertrekk var mange. Ved småbruket i Heggedal holdt Lange ender som han skjøt med hagle fra stuen – hver og en oppkalt etter sosialistledere (Iversen, 1998: 14, 25 og Ringheim, 2016: 27). Lange vakte også oppsikt da han på ikke-metaforisk vis viftet med sabelen, mens han drakk eggelikør og røykte pipe i NRK sitt direktesendte valgprogram fra 1973 (Ringheim, 2016: 96-97 og Iversen, 1998: 46-47). Den individualistiske og liberalistiske tankegangen stod sterk hos Anders som begeistret seg av tekster fra tenkere som Ayn Rand (Rindedal, 2013: 27 og Aftenposten, 7.8.73: 8). Lange sammenliknet også partiets døpenavn med navngiving av et firma (Ringheim, 2016: 16). Ringheim (2016: 20)

parafraiserer Torbjørn Eide sin samtalebok om Anders Lange. Eide sin bok forteller at Vidkun Quisling var medlem av Fedrelandslaget sammen med Lange, Christian Michelsen og Fridtjof Nansen. I forbindelse med en samling med Fedrelandslaget ble Quisling invitert av Lange til å tale på et arrangement i Holt. Lange hadde visstnok mistet all respekt for Quislings lavmælte appell på scenen, gått opp på talerstolen og skjøvet Quisling til side i forsøket på og «redde» situasjonen (Ringheim, 2016: 20). Om Quislings landsforræderi skulle Lange, under et nasjonalt møte for Fedrelandslaget, visstnok ha sammenliknet Quisling med en ungjente som hadde blitt voldtatt av den hun elsket (ibid.). Etter krigen ble Anders Lange betegnet som motstandsmann. Lange sin bakgrunn som motstandsmann var nasjonalistisk motivert. En kan påstå at alle partier i utgangspunktet er nasjonalistiske fordi de, i større eller mindre grad, setter nasjonens interesser først. ALP var basert på *Anders Lange* sine meninger om nasjonen. Anders Lange startet partiet med utgangspunkt i disse nasjonalistiske meningene, hvor *nasjonen* Norge var prioritert.

At partilederen ikke ønsket u-hjelp til «de sorte» har også sine implikasjoner om at Lange besatt mindreverdighetskomplekser²⁴ (Iversen, 1998: 20, og Rindedal, 2012: 31-33). Lange knyttet nasjonsfølelsen til tanker om en fornuftig markedsorientert stat slik at appellen, for velgerne, var legitim. Dette fikk utslag og ALP kom på stortinget med over 5 prosentpoeng (Iversen, 1998: 41). På listen for det nyetablerte ALP var blant annet Erik Gjems-Onstad. Carl I Hagen kom inn som tredjerepresentant for Akershus og *varamedlem* for Anders Lange (Iversen, 1998: 60-61). At Hagen ble varamedlem for Anders Lange er kritisk for den tidlige partihistorien.

Hagen sitt forhold med Lange beskrives vanskelig. Anders uttrykte misnøye med Hagen sitt ønske å omstrukturere partiets kjerneverdier. Hagen ønsket blant annet å endre verdiene til partiet fra «Vi er lei av ...» til en mer positiv «Vi vil ...» for å gi en god konnotasjon av partiet til velgerne (Ringheim, 2016: 32). Noe som er et tidlig tegn på Hagens medieforståelse²⁵. Etter konflikt med Lange, meldte Hagen seg ut av ALP og ble tatt opp i utbryterpartiet Reformpartiet (Rindedal, 2013: 43 og Iversen, 1998: 60). Knappt et år etter partiet kom på Stortinget døde Anders Lange (ibid.). Anders Lange var hovedpilaren i Anders Langes parti. Verdiene var de samme. Navnet var det samme. Til og med uttrykksmåten i kjerneverdiene «Vi er lei...» liknet den kvasse talen til Lange (Ringheim, 2016: 32). Derfor

---

²⁴ Lange ønsket også å opprettholde apartheidstaten i Sør-Afrika (Iversen, 1998: 20 og Rindedal, 2012: 31-33).

²⁵ Da Hagen var på TV under debatter snakket han til kameraet – i motsetning til sine meddebattanter som snakket til hverandre. Dette gjorde han for å få kontakt med folket, noe som tyder på at Hagen visste hvilken makt god kommunikasjon hadde gjennom TV-mediet (Ringheim, 2016: 58 og Rasmussen: 2.9.2016).

var det naturlig at det oppstod et maktvakuum ved Lange sin død. Lange var partiet – og nå var han borte.

Langes varamedlem var på denne tiden Carl I Hagen, noe som gjorde at Hagen steppet inn som uavhengig stortingsmann (Ringheim, 2016: 45 og Rindedal, 2013: 42-43). Den blodferske stortingsmannens umiddelbare reaksjon til Anders Lange sin død ble gjengitt i Hagens egen selvbiografi. Hagen beskriver sine umiddelbare tanker: «Jeg er stortingsmann, jeg er stortingsmann, jeg er stortingsmann.» (Ringheim, 2016: 44 og Iversen, 1998: 60). Hans inntog på Stortinget som partileder for ALP vakte sterke reaksjoner blant partifeller som oppfattet Hagen som makttørst og ufølsom: «Vi var i en sorgprosess over å ha mistet en nær venn. Der trampet Carl I Hagen inn, ganske ufordragelig, respektløs og ufølsom, bare opptatt av seg selv.» sa den tidligere samarbeidspartneren til Anders Lange, Jan Schibbye Hervig (Ibid.). Siden Hagen offisielt hadde meldt seg ut av ALP ble han derfor regnet som uavhengig representant på Stortinget (Rindedal, 2013: 42-43). Løfter fra Arve Lønnum om lederstilling i ALP for Hagen gjorde at Reformpartiet og ALP ble slått sammen til Fremskrittspartiet i 1975 (Ibid.).

Mye tyder på at Fremskrittspartiet fortsatte å utforme politikk rotfestet i Anders Lange sin politiske ånd. Partiet ble for eksempel startet som en protest mot skatt. Lange var blant annet inspirert av Mogens Glistrup, kjent for sin ekstreme holdning mot skatt, samt det danske Fremskridtspartiet (Rindedal, 2013: 108 - 112). Lange sin kritikk mot U-hjelp reflekterer en liknende økonomisk holdning men med nasjonalistiske innskudd. Man kan argumentere for at Anders Lange i likhet med Fremskrittspartiet etter 1977 kan sies å ha et homogent ideal for Norge (Rasmussen: 2.9.2016 og Rindedal, 2013: 112). Rindedal (2013: 32-33) viser blant annet at Lange sine meninger om rase. Han mente at den hvite rase begikk kollektivt selvmord ved og samtidig å la «de sorte diktatorer» bruke det overnasjonale organet FN som en tumleplass. Samtidig viste Lange en medieskepsis og henviste til det han mente var sensur av sine meninger, noe som en senere kjenner igjen i Fremskrittspartiets retorikk²⁶. Anders Langes død startet en ny periode for det som i 1977 skulle bli det norske Fremskrittspartiet (Ringheim, 2016: 51).

Fremskrittspartiet blir til

Sensommer 1976 ble Erik Gjems-Onstad kastet ut av stortingsgruppen i et ganske dramatisk møte mellom Arve Lønnum, Carl I Hagen og Gjems-Onstad selv (Ringheim, 2016: 48). Det

---

²⁶ Mediekritikk fra Hagen under valgkampen i 1999 er et godt eksempel (Ringheim, 2016: 13 og Aftenposten, 11.8.1999: 2). Carl I Hagen omtalte også NRK som ARK – Arbeiderpartiets Riksringkasting

ble så heftig at Gjems-Onstad gikk ut av partiet og oppfordret folk å stemme Høyre (Ibid.). Gjems-Onstad forsøker med det å splitte partiet enda mer. Han lyktes ikke. I 1977 vedtok partiet å skifte navn fra Anders Langes Parti til *Fremskrittspartiet* (Ringheim, 2016: 51).

Under valgkampen i 1983 ønsket Hagen en mer ansvarlig linje og oppfordret partiet bort fra høyrepopulismen og mot en liberalistisk linje, hvor Hagen²⁷ refererte til Ronald Reagan og Margareth Thatcher politikere med ideelle meninger (Ringheim, 2016: 61). Samme periode begynte Peter Myhre, Tor Mikkel Wara og Pål Atle Skjervengen å tilegne seg de unges ører i FPU. Skjervengen ble spesielt lagt merke til da han inviterte nynazister til debatt for å vise folk «forskjellen på brunt og blått» (Ringheim, 2016: 67). Et av områdene hvor partiet skilte seg ut i partiprogrammet, var på morsmålstemaet, hvor partiet stilte seg negativ og oppfattet det som individets finansielle ansvar å ville lære sitt eget språk (Brochmann, 2003: 190).

Fremskrittspartiet hadde før valget i 1987 en identitet som gikk på økonomisk liberalisme og kulturkonservativisme til norske verdier. Mustafa-brevet i 1987 må derfor ikke tolkes som en politisk revolusjon, men som en utløsende faktor for aktualisering av innvandringspolitikken. Den tidlige identiteten til Fremskrittspartiet blir særskilt synliggjort ved Anders Lange sine holdninger til velferdsstaten og konseptet om staten i seg selv. Gjems-Onstad sin holdning til innvandringsstoppen i 1975 er enda et godt eksempel på Fremskrittspartiets identitet før Mustafa-brevet i 1987. Gjems-Onstad uttrykte et ønske om et samfunn med diskriminering til fordel for nordmenn²⁸ (Rindedal, 2013: 42). Enda et eksempel er Fritjof Frank Gundersen som påpekte at Sveits var et innvandringspolitisk ideal for Norge. Gundersen hevdet dette var fordi Sveits unngikk mange konflikter²⁹ rotfestet i møtet mellom forskjellige kulturer, religioner og moralske forskjeller (Rindedal, 2013: 51). Mustafa-brevet blir likevel regnet som et skille for norsk innvandringsdebatt (Iversen, 1998: 169).

Den korte gjenfortellingen viser et grovt bilde av Fremskrittspartiets holdning til innvandringstemaet før valgåret 1987. Året er historisk fordi Carl I Hagen har sin berømte tale i gymsalen i Rørvik, hvor han leser opp Mustafa-brevet med dets radikale budskap om den

---

²⁷ Partimedlem Stein Ørnhøi forteller at Hagen i samme periode trakk sitt forslag for utvidelse av goder for bebyggelsen på Svalbard for Stortinget da han fikk vite at russerne bosatt i Barentsburg måtte etter norsk lov få samme rettigheter som nordmennene bosatt på øyen (Ringheim, 2016: 64). Denne tankegangen viser at nasjonalistiske motiver var et grunnlag for Hagen syn på den økonomiske politikken.

²⁸ Dette fremkommer også i teksten *Nasjonalfølelse, et onde?* nittitallet (*Aftenposten*, 25.7.93: 7)

²⁹ Dette minner igjen om holdninger Carl I Hagen viste under et intervju, valgkampen 1999. Hagen påpekte at etniske forskjeller mellom folkegrupper var grobunn for konflikt (*Aftenposten*, 4.8.1999: 4). Det vil si at Fremskrittspartiet lenge skulle være en motkraft til den politisk rådende naturaliseringsprosessen som har vært et ideal i den norske politikken (Brochmann og Tjelmeland, 2003: 266 - 267).

muslimske innvandrings konsekvenser for Norge. Men hvordan var innvandrings situasjonen rundt 1987?

Innvandrings situasjonen på slutten av 80-tallet til midten av 90-tallet

Frem mot lokalvalget i 1987 hadde Norge mottatt et økende tall asylsøkere. Sammenliknet med 50-300 asylsøkere på begynnelsen av 80-tallet, var tallene nå oppe i 8600 (Brochman, 2003: 194 og 200). Sammenliknet med Sverige og andre land i Europa mottok Norge fortsatt få asylsøkere. Antallet var likevel for stort for det kapasitetssprengte norske mottaksapparatet (Brochman, 2003: 194). Økningen førte til misnøye, noe som gjorde at Fremskrittspartiet stod frem som et parti som artikulerte misnøyen, hvor hovedbudskapet til partiet gikk på en økonomisk «oss før dem»-argumentasjon som betraktet den moderne velferdsstaten som *urettferdig* (Brochmann, 2003: 194, Brochmann og Hagelund, 2010: 245 - 246). Argumentasjonen var rotfestet i bevilgingene og velferdstilbudene innvandrene fikk av staten.

Kildene viser at tilbudet til innvandrene var varierende avhengig av innvandringskategori. Hagelund og Brochmann (2010: 334-335) forklarer at arbeidsinnvandrere og migranter mottok ulike velferdstilbud. Velferdstilbudene var færre for arbeidsinnvandrere enn migranter på flukt. Forfatterne forklarer ulikheten med at flyktninger gjerne var mennesker med behov for ytterligere bistand enn hva velferdssystemets ordinære tilbud gav til innvandrere (ibid.). Bosituasjonen er et eksempel på dette. Mens «gjestearbeidere» mottok lite hjelp i sin bosituasjon, fikk asylsøkere og migranter plassering i mottak. Disse mottakene var sentralstatlig drevet med et endelig mål om at migrantene skulle utplasseres og fordeles i kommunene (ibid.). Fra et naturaliseringsperspektiv kan man tolke situasjonen annerledes; gjestearbeiderne var økonomisk motivert og skulle reise ut av Norge etter arbeidet var avsluttet, integrering for arbeidsinnvandreren kan derfor tolkes som et unødvendig ressurskrevende tiltak for denne innvandringsgruppen. Flyktninger ble derfor behandlet som en gruppe med et permanent bosettingsmål, noe som gjorde at staten hadde motivasjon til å integrere denne gruppen.³⁰

Både under valgkampen 1989 og 1991 oppstod uro i Brumunddal på bakgrunn av høyreekstrem vold (VG, 1.9.91: 6, VG, 5.9.91: 2 og Brochmann og Tjelmeland, 2003: 215,

---

³⁰ Her er det viktig å skille begrepene integrasjon og assimilasjon (Brochmann og Hagelund, 2010: 225). Det var en politisk målsetning at nyankomne skulle beholde sin etniske og språklige identitet, altså en form for integrering (Brochmann og Hagelund, 2010: 337). Assimilering forutsetter at innvandrene legger fra seg sin gamle kultur og blir «norske» (ibid.).

317 og 321). Innvandringsmotstanden blant ungdom i Brumunddal utviklet seg til hærverk og hets av innvandrerne i lokalsamfunnet. Innvandreernes arbeidsplasser ble vraket med eksplosiver (Brochmann og Tjelmeland, 2003: 215, 317 og 321). Dette skjedde samtidig som den kjente innvandringsmotstanderen Arne Myrdal dukket opp i Brumunddal. Uroen i Brumunddal skapte motreaksjoner som fremmet anti-rasistiske politikk. Kommunal- og arbeidsdepartementet begynte antirasistisk arbeid i 1992 i deres «Aksjonsplan Brumunddal» og Brundtland, med hjelp fra Europarådet, gjorde at det ble satset mer på ungdom mot rasisme (Brochmann og Tjelmeland, 2003: 322).

Politikken rundt flyktningmottakene var basert på en hovedtanke om at krigsflyktninger hadde midlertidig opphold frem til det var trygt å returnere – de var flyktninger, ikke innvandrere (Brochmann, 2010: 255). Dette gav nye utfordringer og konklusjonen ble selvmotsigende. Flyktningene skulle integreres her i Norge, samtidig som det ble gått ut i fra at flyktningene senere skulle sendes tilbake til hjemlandet (ibid.). Debatten gikk på hvorvidt Norge skulle ta i mot flyktninger fra konfliktområdene. Fremskrittspartiet stilte derfor spørsmål til hvorfor man skulle bruke penger, noe som er konsistent med partiets argumentasjon i tekstene (ibid.). Arbeids- og integreringspolitikken blir satt høyere på dagsorden i 1993, og særskilt asylpolitikken var et fremtredende emne i debatten. Arbeidsledigheten nådde et rekordnivå, noe som var spesielt vanskelig for innvandringsbefolkningen som ble rammet hardest (Brochmann og Hagelund, 2010: 338). Grunnet det vanskelige arbeidsmarkedet ble *Arbeidslinja* relansert, noe som skulle sikre at velferdsordningene støttet opp under idealet om arbeid til alle (Ibid.). Arbeidslinja ble gjort gjeldende både for innvandrere og nordmenn (ibid.). *Hele Norge*-strategien fra 1994 er viktig å bemerke. Flyktninger som ble mottatt fra slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet – særskilt fra Balkan - satte økt press på mottakssystemet i Norge og det trengtes en politisk utforming som fikk med flere kommuner i omplasseringsprosessen av flyktningene (Brochmann og Hagelund, 2010: 250). «Hele Norge»-strategien fikk kommuner som tidligere ikke hadde bosatt flyktninger, til å bosette (ibid.).

1987 • Mustafa er ikke Hagens brevvenn

1987 blir et viktig valgår for Fremskrittspartiet og et viktig år for norsk innvandringspolitisk historie. For Fremskrittspartiet blir det et rekordvalg, mens innvandringstemaet for alvor blir politisert i denne perioden (Brochmann, 2003: 194). Politiseringen av innvandringstemaet skjedde ved at politiske partier stilte seg forskjellig til innvandringssaken. Fremskrittspartiet

var det eneste partiet som stilte seg tydelig innvandringskritisk, mens Rød Valgallianse³¹ viste tydelige motsatte meninger. Brochmann (ibid.) fordeler de øvrige partiene på en realisme-/idealisme-akse, hvor Høyre og Arbeiderpartiet havner på samme realistiske side av aksens, og Kristelig Folkeparti, Venstre og Sosialistisk Venstreparti ligger på den idealistiske siden.³² Men hvorfor var flyktningsspørsmålet aktuelt i 1987?

Innvandringsdebatten

Debatten i VG i juli og august var tungt preget av Høyres og FrP sin skattepolitiske holdning og forskjellene mellom partiene på dette området. Fremskrittspartiet ble omtalt som et parti mot skatt heller enn et innvandringskritisk parti. Partiet blir blant annet påstått å føre Høyre sin skattepolitikk (VG, 18.7.1987: 2). Samtidig ser man at FrP sin Peter Myhre vil gå hardt inn for å få fjernet eiendomsskatten i Oslo (Aftenposten, 18.8.87: 4). Skattepolitikken³³ er altså et gjennomgående tema for Fremskrittspartiet i samtlige av de tre avisene som har blitt analysert, noe som ikke er overraskende, med tanke på skatt var en sentral del av Anders Lange sin ideologiske arv (Rindedal, 2013: 111 og Brochmann og Hagelund, 2010: 245). Kommunestyre- og fylkestingsvalget i 1987 markerer likevel et skifte både i Fremskrittspartiets valghistorie og den offentlige debatten. Selv om debatten var preget av ubesvart innvandringskritikk fra Fremskrittspartiet, var det Mustafa-brevet som markerte skiftet i offentligheten og politiserte³⁴ innvandringstemaet (ibid.).

Forslaget til biskop Aarflot om en egen flyktningsskatt ble kommentert av Hagen, sammen med andre, der i blant Kjell Magne Bondevik (Verdens Gang, 31.8.87: 4). Flyktningsskatten ble nevnt på flyktningshøringen 29. august 1987 av biskopen som et tiltak mot amoralske tendensen til å bruke bistand for å holde trengende borte (Rindedal, 2013: 77). Aarflot påpekte ironien ved at Norge som et av verdens rikeste land var blant landene med strengest fremmedlovgivning (Rindedal, 2013: 77-78). Han etterlyste derfor økte midler for å bedre

---

³¹ Jon Michelet for Rød Valgallianse ville blant annet ha en million innvandrere til Norge. Dette kommer frem i saken *En million hit i vår tid* (Aftenposten, 17.8.87: 5).

³² Brochmann (2003: 194) nevner at det uklare ideologiske mønsteret har fått forskere til å snakke om «New Politics», altså nye verdibaserte politiske konstellasjoner på tvers av Anthony Downs tradisjonelle høyre-venstre skala. Det er for eksempel interessant at Arbeiderpartiet fra venstresiden og Høyre fra høyresiden blir plassert på samme side på realisme-/idealismeaksen.

³³ I perioden var også Hagens sin holdning til landbruksoppgjøret et tema. Den 11. juni 1987 holdt Hagen en pressekonferanse hvor han uttalte seg negativ til å felle en Brundtland-regjeringen gjennom et mistillitsforslag, nettopp på grunn av landbrukspolitikken (Aftenposten, 1.9.89: 2). Konsekvensen av utspillet ble senere diskutert som avgjørende for at regjeringen ikke ble felt.

³⁴ Politiserte betyr «å gjøre politisk», at de politiske partiene setter temaet på agendaen (Brochmann og Hagelund, 2010: 244-245).

flyktnings mottakskår (ibid.). Kjell Magne Bondevik representerte Kristelig Folkeparti på flyktningshøringen. Han kommenterte:

Innvandrings- og flyktningspolitikk er ikke et hett tema i valgkampen. Det er så mange grumsete holdninger blant folk at ikke noe parti ser seg tjent med å ta opp disse spørsmålene. Det beklager jeg.

Kjell Magne Bondevik, NTB 30.08.87 funnet i Rindedal, 2013: 78

At partilederen for Kristelig Folkeparti beklager seg og tar avstand fra debatten med en unnskyldning er veldig interessant. Særsilt når Bondevik sier at det åpenbart eksisterer grumsete holdninger, men nekter å ta stilling til dem (Rindedal, 2013: 77-78). Rindedal (2013: 78) påpeker at Bondevik representerer motvilligheten norske politikere hadde til innvandringstemaet. Oppfatningen er at innvandring har liten plass i offentlighetens politiske diskusjon. Motvilligheten til å diskutere innvandringsdebatten blir påpekt i teksten *Kampen er over* i Stavanger Aftenblad (12.9.87: 2). Forfatteren påpeker at Carl I Hagen har prioritert innvandringstemaet, et tema hvor de andre politiske partiene viser lite engasjement (ibid.). For Bondevik var innvandring et politisk minefelt, men denne posisjonen nyanserer han senere i valgkampen. I teksten *Advarer mot å stemme FrP* sier Bondevik at det har vært en frykt blant de andre partiene på hvordan partiene ville bli oppfattet dersom de gikk imot Fremskrittspartiet i innvandringsdebatten (Stavanger Aftenblad, 8.9.87: 4). Samtidig påpeker Bondevik at ingen har tatt fremmedpolitikken til Fremskrittspartiet alvorlig nok der til i valgkampen (ibid.).

Parallelt med Mustafa-saken skriver avisene om asylsøkere som ble sendt til et høyfjellshotell i Tyin. Høyfjellssaken havnet på forsiden til VG samme dag som Carl I Hagen var på forsiden med tittelen «Hagens falske brev-hets». NOAS uttrykte forståelse for at bygdefolket er skeptisk til asylsøkerne i kommentar til et bygdemøte hvor asylsøkerne ble tatt opp (VG, 8.9.1987: 15 og 16). I forbindelse med samme sak ble det tatt opp at innbyggerne var redd for å bli minoriteter i egen bygd (ibid.). Dette viser at innvandringstemaet var aktuelt utenom Mustafa-saken. Det bør også nevnes at åpne konflikter i Iran og øvrig i Midtøsten var regelmessige saker i avisene (Aftenposten, 6.8.1987: 1). Hagen stiller blant annet spørsmål til hvordan iranere begrunner sin asylsøknad, når «de» aktivt viser støtte til regimet i Iran ved å demonstrere mot USA³⁵ (Aftenposten, 12.8.87: 5). Temaet i disse sakene omhandlet ofte muslimske land, protester og vold. Dette forteller noe om fremstillingen av muslimer og Islam

---

³⁵ Her fremstilles det i teksten som at Hagen innlemmer alle iranere som søker asyl til gruppen som støtter regimet (ibid.). Slik del-for-helhet argumentasjon kan sammenliknes med det retoriske begrepet synekdoke (Eide, 2004: 129).

i mediene, og påvirker den helhetlige situasjonen. Dette blir muligens påpekt i Snoen og Ekeberg (2001: 144), hvor forfatterne skriver: « I løpet av valgkampen værers Hagen at folk er sterkt opptatt av innvandring». Samtidig er det viktig å legge merke til at Hagens kritikk av asylsøkere i teksten er *før* Mustafa-brevet. Noe som er et tegn på at Hagen hadde en konsistent innvandringskritikk gjennom perioden.

Artikkelen i Verdens Gang *Ingen Politisk støtte til Aarflots Skatteutspill* viser at Carl I Hagen har en økonomisk tolkning av flykningsspørsmålet (Verdens Gang, 31.8.87: 4). Dette var altså *før* Mustafa-brevet. At flyktninger kunne prioriteres foran andre svake norske grupper som for eksempel de eldre ble et hovedpoeng. Slik nevnt tidligere, påpeker Brochmann og Hagelund (2010: 245-246) at basisen for kritikken ikke rettet seg mot velferdsstaten selv, men den «urettferdige velferdsstaten». Dette synspunktet kommer også frem i enkelte leserbrev, hvor skattebetalerens forsørgerrolle ovenfor asylsøkere blir brukt som hovedargument mot skatt og innvandring (VG, 4.9.1987: 40). Saken blir ikke kommentert av Arbeiderpartiet eller Høyre, de to største partiene i valget. Brochmann (2006: 13) påpeker at Fremskrittspartiet konnoteres med innvandringstemaet av elektoratet og journalister fremfor andre partier. Selv om Fremskrittspartiet er et mindre parti enn Høyre, stiller journalisten spørsmål om innvandring til Hagen fremfor Syse. Det kan tenkes at konnotasjonen oppstår fordi Hagen og Fremskrittspartiet skiller seg ut fra de andre etablerte politiske partiene gjennom sin retorikk i innvandringsdebatten. Til tross for at saken er interessant for innvandringsdebatten handler den for det fremste om skatt og økonomi. Hagen begrunner innvandringskritikken økonomisk i teksten. Samtidig er Hagen kritisk mot flere ting enn det Aarflots økonomiske standpunkt. Han påpeker at biskopens holdning som direkte ukristelig. Fra et retorisk synspunkt er det svært interessant at Hagen bruker Jesus i et argument mot Aarflot.

Aarflot bør få beskjed om at han befinner seg langt utenfor det området han og Kirken skal stelle med, sier Hagen. Han henviser blant annet til lignelsen om Jesus og den rike mannen, der Jesus anbefaler mannen å gi til de fattige. Jesus forsvarer den private eiendomsretten og frivillighet

Aftenposten, 31.8.87, side 4

Aarflot er biskop, dette blir bemerket gjennom Hagen sin argumentasjon, noe som viser at han er bevisst på meningsmotstanderens etos³⁶. Argumentet forteller også at Hagen er positiv til privat eiendomsrett. Koblingen mellom de to første setningene og den siste setningen er mer interessant og kan tolkes på flere måter. I tråd med Fremskrittspartiets og Hagens ideologiske

---

³⁶ Aarflot sin karakter og troverdighet i kraft av rollen som en biskop (Kjeldsen, 2009: 118).

standpunkt vil nok Hagen frem til at når Aarflot foreslår økt skatt, respekterer ikke Aarflot den private eiendomsretten slik Jesus gjorde.

Mustafa-saken

Frem mot 8. september hadde ikke valgkampen vært preget av tung kulturell debatt på innvandringstemaet og Fremskrittspartiet var fortsatt i en protestposisjon i det politiske landskapet. Argumentasjonen til Fremskrittspartiet var *økonomisk* motivert, slik som Hagen sin tolkning av flyktningsskatten og hans mening om at kirken er utenfor dens jurisdiksjon når den ber staten innføre flyktningsskatten (Aftenposten, 31.8.87: 12). 7. september, like før valgdagene 13. og 14. september, holdt Carl I Hagen, under et valgkampmøte i Rørvik, tale til forsamlingen som traff nerver langt utover gymsalen i Rørvik. Talen inneholdt høytlesning fra et brev som senere skulle bli påvist som falsk. Brevet fortalte om hvordan det fødes flere muslimer enn nordmenn, det snart er flere moskéer enn kirker og at det kommer adskillige rett-troende muslimske menn i produktiv alder. Brevet argumenterte for at Norge kom til å bli et muslimsk land. Frem mot Carl I Hagen sin opplesning av Mustafa-brevet hadde ikke partiet en sterk offentlig diskurs om innvandring, selv om partiet gjennom sin historie har hatt (Rindedal, 2013: 115, Brochmann og Hagelund, 2010: 244). Antallet innvandrere økte på 80-tallet. I begynnelsen av 1980 var lå antallet flyktninger på 100-tallet, mens fra 1985 økte tallet til over 8000. Hagen og Fremskrittspartiet skulle nyte godt av sin kritiske innvandringsretorikk³⁷. Lokalvalgoppslutningen for partiet ble historisk rekord og Fremskrittspartiet brente fast innvandringen i den offentlige diskursen for tiårene fremover (Brochmann og Hagelund, 2010: 244 - 247). Carl I Hagen mottok brevet i juli og ba da VG om å trykke innholdet (Snoen og Ekeberg, 2001: 143, Ringheim, 2016: 85). VG valgte ikke å trykke da redaksjonen mente at dette ville nøre opp om rasistiske holdninger (Ibid.). Dette betyr at Carl I Hagen hadde brevet tilgjengelig i tre måneder før han leste det opp³⁸. Hagen ble saksøkt av Muhammed Mustafa, den påståtte avsenderen av brevet fordi Mustafa og hans familie ikke følte seg trygg i etterkant av at Hagens opplesning og brevet innhold ble kjent (VG, 10.9.87: 2). At Aarflots skatteforslag bidro til å legge forholdene til rette for talen i Rørvik blir diskutert i boken *Kong Carl* (Ekeberg og Snoen, 2001: 145). Forfatterne peker på at Aarflot gav en hjemmel til argumentasjonen Hagen hadde ført over lengre tid, nemlig at flyktninger og økonomiske kostnader går hånd i hånd (Ibid.). Poenget til forfatterne gir

---

³⁷ Valgsuksessen til Fremskrittspartiet blir i avisene både tilegnet partiets tematisering av innvandring, men også Carl I Hagens medietekke på TV-skjermen (VG, 9.9.1987: 5).

³⁸ Rindedal (2013: 80) viser at Hagen sin opplesning av brevet kan tolkes som en planlagt strategi. Dette var fordi Hagen sa at brevet «brant hos ham», samtidig som han hevder at han brukte brevet på sparket i Rørvik.

mening, men presenterer ikke et fullstendig bilde. Opplesningen av brevet handler ikke om de finansielle implikasjonene innvandring følger med, men de eksplisitte kulturelle argumentene. Hvordan den norske kulturen, tradisjonelle institusjoner og identitet ikke bare er truet, men under direkte angrep. Dette synspunktet bekrefter også Hagen i saken *Høytlesning mot asylsøkere* (VG, 8.9.1987: 6). Fremstillingen av muslimer i brevet viser innvandringen som et bevisst valg av et kollektivt muslimsk fellesskap.

Flere voldshandlinger oppstod mot innvandrere etter Hagens høytlesning og brevets innhold ble kjent (VG, 12.9.87: 18). Kalid Mohammed tematiserer nevner i teksten *Terrorisert i fire dager* at kristne og muslimer ikke har noe å frykte fra hverandre:

Vi føler oss etterhvert som nordmenn, og da er det vondt å bli plassert som uønskede. Vi ønsker ikke noe gratis, slik mange tror. Ikke får vi det heller, bortsett fra et språkkurs. Vårt ønske er bare å bli behandlet som andre nordmenn. Muslimer og kristne har ikke noe å frykte fra hverandre.

VG, 12.9.1987: 19

Kalid Mohammed sitt utsagn viser at det fra han som muslim oppleves en form for polarisering mellom kristne og muslimer i forbindelse med Mustafa-saken. Dette er interessant fordi det viser at folk har oppfattet saken som en religiøs eller kulturell debatt. Samtidig melder Annette Thommesen fra NOAS at det er vanlig deres organisasjon får brev fra folk som utgir seg for å være innvandrere, det samme hevdet Khalid Salimi fra antirasistisk senter (VG, 9.9.1987: 6).

Fremskrittspartiet på vei opp

Til tross for at brevet var falsk, var valget historisk for Fremskrittspartiet, med oppslutning på over 10 poeng i kommunestyrevalget og over 12 poeng på fylkestingsvalget, høyeste resultatet noensinne for partiet (Ringheim, 2016: 83, Brochmann og Hagelund, 2010: 244). Knallvalget gav partiformann Hagen en utfordring da han skulle omforme partiets struktur. Partiet var ideologisk splittet om hva som skulle være partiets mål. Rindedal (2013: 73-74) viser blant annet at FPU innad både hadde innvandringskritiske og liberalistiske medlemmer. På den liberalistiske siden hadde man representanter som Tor Mikkjel Wara og Snoen fra FPU, mens på den høyrepopulistiske siden hadde man representanter som Jan Simonsen. (Ringheim, 2016: 88). Ringheim (2016: 107) nevner også John Alvheim som en kristenkonserverativ representant.

Vinteren og våren 1988³⁹ ligger Fremskrittspartiet høyt på meningsmålingene (Ringheim, 2016: 84) Samme tidsperiode åpnet NRK for direktesendinger fra landsmøter (Ringheim, 2016: 85). Dette blir tolket opportunistisk av Hagen som ber Jan Simonsen⁴⁰ om å luke ut talere som Hagen fryktet kunne utagere på direktesendt TV (Ibid.). Det var under denne direktesendingen at FPU-formann Tor Mikkel Wara ble kjent for et bredere publikum, med sin ironiske analogi om et skomonopol som en representasjon på venstresidens tolkning av det frie markedet, samt holdninger mot privatisering (Ibid.)⁴¹. Wara sine synspunkter viser seg svært liberalistiske, noe som er et tegn på at Fremskrittspartiet har flere motstridende synspunkter innad i partiet allerede frem mot valget i 1989.

1989 • Rasisme og snillisme

Storingsvalget 1989⁴² skulle bli enda et godt valgår for Fremskrittspartiet, med hele 13,0 prosent stemmer (SSB, 1990). Samme valgkamp oppstod sterk uro på bakgrunn av høyreekstrem vold flere steder i landet. Et eksempel på dette er Brumunddal (Brochmann og Tjelmeland, 2003: 215, 317 og 321). Et annet er Arendal⁴³ (Aftenposten, 7.8.89: 7). Brumunddal trekkes frem i litteraturen som et eksempel på hvor gale det ble. Dette kan sammenliknes med voldssaken som ble tatt opp i teksten til VG *Terrorisert i fire dager* da Hagens høytlesing av Mustafa-brevet ble kjent (VG, 12.9.87: 18). Innvandringstemaet sin politisering og opplesningen av Mustafa-brevet skjer nøyaktig samtidig med oppstarten av FMI og opprøyene i Brumunddal og Arendal.

---

³⁹ Som en kort digresjon kan det nevnes at Salman Rushdie sin bok *Sataniske Vers* ble utgitt i februar 1988 (Engelstad, 2013: 12-15). Dette førte til Iran utlyste en fatwa på Rushdie. Dette blir senere en sak for

⁴⁰ Salman Rushdie sin utgivelse av boken *Sataniske Vers* i 1988 og fatwaen utstedt på han av Irans ayatollah Khomeiny fikk flere politiske konsekvenser. Carl I Hagen talte på Stortinget i forbindelse med fatwaen utstedt på Rushdie (Engelstad, 2013: 34-35). Carl I Hagen mente at muslimer som støttet Khomeiny sine trusler og som ikke var norske statsborgere burde bli utvist fra landet (Engelstad, 2013: 35). Forleggeren William Nygaard blir skutt utenfor sitt hjem i oktober, 1993 og overlever så vidt. Mediene knyttet attentatforsøket til fatwaen umiddelbart (Engelstad, 2013: 39-41). Jan Simonsen ble senere aktuell i saken fordi en norsk-pakistansk venn av Simonsen hadde vist frem en pistol til Simonsen på Stortinget, mannen ble i følge VG: «satt i forbindelse med attentatforsøket på William Nygaard.» (VG, 4.10.2001: 6 og Snoen og Ekeberg, 2001: 339). John Alvheim kommenterte at han var «sjokkert over at Simonsen pleiet kontakt med bevæpnede innvandrere» (ibid.).

⁴¹ <https://www.youtube.com/watch?v=zcUfnPQAxDo>

⁴² Lokallag til Arbeiderpartiet prøvde seg under valgkampen på et brev-stunt signert med Gro Harlem Brundtland sin underskrift. Dette kommer frem i teksten *Stjal Gros signatur* (VG, 15.8.1989: 5). «Brevene» beskrev ironisk fremtiden dersom Fremskrittspartiet fikk det som de ville. Kan tolkes som en latterliggjøring av Mustafa-brevet fra forrige valgkamp.

⁴³ I teksten går Fremskrittspartiet ut med uttalelser om at ungdommen må roe seg og tar avstand fra Arne Myrdal og Folkebevegelsen mot innvandring (Aftenposten, 7.8.89: 7).

Fremskrittspartiets situasjon

Før valget i 1989 hadde Hagen forsøkt å skape en balanse mellom populistene og liberalistene i Fremskrittspartiet ved å få landsmøtet til å velge en kandidat fra hver fløy, henholdsvis Jan Simonsen og Tor Mikkel Wara (Ringheim, 2016: 88). De to kandidatene hadde helt forskjellige standpunkter til innvandring, hvor Wara så innvandring som en berikelse og Simonsen så innvandringen en ren utgift (ibid.). I tillegg likte ikke liberalistene Simonsens uttrykksmåte i media, hvor Simonsen blant annet sa at det ikke gjorde noe om Nationaltheatret ble omgjort til diskotek⁴⁴ (Ringheim, 2016: 89). Hagen skal ha sagt til Wara at «Husk på det, Tor Mikkel, at finanseliten hører på deg takket være de stemmer Jan Simonsen skaffer dette partiet på grunn av sin folkelighet» (ibid.). Til og med valget i 1989 var FPU sterkt engasjert og i samarbeid med moderpartiet Fremskrittspartiet. Det var også sterkt dominert av en liberalistisk tankegang.⁴⁵

Innvandringsdebatten

Debatten i juli i Aftenposten var blant annet preget av handlinger mot arbeidsledighet og økonomiske nedgangstider. Høyre og Fremskrittspartiet debatterte mot hverandre på borgerlig side, og Carl I Hagen mente at blant annet at Høyre kopierte flyktningpolitikken til Fremskrittspartiet (Aftenposten, 10.8.87: 17). Ringheim (2016: 86) skriver at Erik Solheim for SV oppfordret de andre politikerne til å ta Carl I Hagen alvorlig, Ringheim siterer Solheim: «Vi må diskutere med ham, bli like frekke som ham og innrømme at han tar opp saker som folk føler på kroppen. Flere saker i Aftenposten, 1989, omhandlet Blitz-huset og aktivisme mot FrP. Blitserne hadde blant annet delt ut anti-rasistiske løpesedler rundt valgkamplokaler til FrP. Debatten ble også preget av Hagens utspill om at alenemødre ikke hadde tatt ansvar med prevensjon, noe som gjorde dem ufortjent til sosiale ytelser (VG, 7.8.1989: 4). Henry Valen hevder at det offentlige ordskiftet rundt innvandring er et tema politikere fortsatt ikke tør nærme seg (Aftenposten, 13.7.89: 5). Valen trodde at debatten ville foregå på grasrotnivå i stedet for i det større offentlige ordskiftet (Ibid.). Dette er et interessant utsagn fordi det viser at flere Kjell Magne Bondevik gjorde i 1987 mener at innvandringsdebatten ikke trengs å tas i

---

⁴⁴ Utsagnet til Simonsen kan sammenliknes med kulturpolitisk talsmann for Fremskrittspartiet i 2009 Ulf Erik Knudsen sin holdning til kultur (Gripsrud, 2008: 94). Her viser Knudsen en markedsorientert holdning ovenfor kultur, med lite fokus på kulturmangfold (ibid.).

⁴⁵ I etterkant av 1989-valget begynner FPU å formulere sin egen liberalistiske politikk, det vil si, gå i mot representanter som Vidar Kleppe og Jon Alvhjem på temaer som innvandring og homofilt ekteskap, noe som provoserte (Ringheim, 2016: 94). En kan derfor tolke at situasjonen innad i partiet ble mer anspent frem mot valget i 1991.

medieoffentligheten. I tillegg omtaler VG at innvandring er et ikke-tema⁴⁶ for denne valgkampen, selv om det er flere tekster hvor Fremskrittspartiet som eksplisitt nevner innvandringstemaet (VG, 2.9.1989: 3). Samtidig kommenterer Vidar Kleppe forskjellsbehandling av innvandrere fremfor nordmenn i saken *Fordel for innvandrere* (Aftenposten, 18.7.89: 5). Her påpeker Kleppe at heldagstilbud i norsk språk til fremmedspråklige er en skam ovenfor de 120 000 nordmenn som går arbeidsløse (Ibid.). Her er det interessant at Kleppe fokuserer på en økonomisk tolkning av språkopplæringen, noe som forteller at Kleppe sin argumentasjon om integrering ikke er synlig. I teksten *Straksprogram for ny regjering* stiller journalisten spørsmål om Høyre i det hele tatt har vært på banen sammenliknet med Fremskrittspartiet. Dette tyder på at Fremskrittspartiet var godt synlig gjennom 89-valgkampen, eller at Høyre ikke maktet å ta opp kampen mot et parti som førte en liknende politikk, men med sterkere budskap – for eksempel på innvandringspolitikken (Aftenposten, 11.8.89: 5).

Snillisme

Bruk av snillisme-begrepet er interessant fordi det reflekterer en grunnholdning som gjerne tilegnes Fremskrittspartiet. Tanken bak begrepet er at man ikke skal være «dumsnill» ovenfor dem som kan «lure» deg. I Fremskrittspartiets argumenter omfatter dette sosialklienter som lurert staten for penger, alenemødre som ikke var ansvarlig nok til å bruke prevensjon for å unngå å få barn tidlig i livet og selvsagt innvandrere som invaderer Norge som velferdsturister. Ordet er knyttet direkte til forholdet mellom *tillit* og *mistillit*, hvor essensen er at man ikke kan stole på at andre mennesker, eller systemer gjør det de er ment til å gjøre. Jeg vil påstå at snillisme beskriver en *grunntanke* for Fremskrittspartiet som retter kritikk mot tillitsforholdet mellom individet og kollektivet.

Snillisme-begrepet kan tolkes som en motreaksjon på Ottar Brox sin tanke om moralmasterskapet (Brochmann, 2003: 326-327). Moralmasterskapet blir beskrevet som en innbilt samfunnskonkurranse om å være *snillest* mulig mot innvandrere. Det var illegitimt rundt slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet å ytre seg på en treffende måte om innvandring. Snillisme-begrepet kan derfor tolkes som en motreaksjon fordi begrepet er et negativt av en med høy moral i moralmasterskapet. Altså, dess *høyere moral*, jo *mer snillist*.

Første gang snillismebegrepet dukker opp i arkivet til Aftenposten, er i forbindelse med forretningsmannen Gisle Espolin. Han tar et oppgjør med «slapp arbeidskultur» ved å selge

---

⁴⁶ Leserinnlegget *Faren for dummere valgkamp* er enda et bidrag til metadebatten, igjen med Fremskrittspartiet i fokus (Aftenposten, 24.7.89: 2).

bøker om hvordan man kan unngå å være en dumsnill leder⁴⁷ (Aftenposten, 4.1.88: 18). Han definerer begrepet som en misforstått snillhet som legitimerer latskap på arbeidsplassen. I 1989 kjøres snillismebegrepet ut i asylpolitikken av Høyre, og særskilt Jan P Syse som blant annet sa «vi må også stille krav til dem» (Aftenposten, 9.8.89: 8). Dette viser at begrepet kommer fra høyresiden i valgkampen. Ordet ble likevel benyttet av Rune Gerhardsen under valgkampen i 1991. Bruken av ordet og den «antisnillistiske» tankegangen blir blant annet tilegnet oppløsningen av morsmålsordningen som Arbeiderpartiet var splittet over (Aftenposten, 30.8.1991: 6 og Aftenposten, 23.8.91: 9). Artikkelen *Morsmål splitter Arbeiderpartiet* viser at Gerhardsen sin antisnillistiske tankegang klarte å felle morsmålssaken, en sak som Arbeiderpartiet hadde avstemming om og, slik tittelen viser, «splittet» partiet i saken ved at flere fra Arbeiderpartiet støttet at ordningen skulle fjernes⁴⁸ (Aftenposten, 23.8.91: 9). Morsmålssaken virker bekreftende ovenfor Brochman og Hagelund (2010: 366-367) sine ettertanker i boken *Velferdens Grenser* om hvorvidt velferden har vært en motor for innlemmelse av innvandrere i det norske samfunnet eller hvorvidt Norge har vært dumsnill, eller «snillistisk», og dermed sendt innvandrerne bakerst i køen fordi «vi» har vært for grei. Brochmann og Hagelund (ibid.) sier videre at begge tankegangene er logisk knyttet til velferdsstatens mål; enten som en drivkraft eller som en hindring for integrasjon av innvandrere. Politiseringen av innvandringstemaet skapte altså ikke kun splittelser innad i Fremskrittspartiet, men også Arbeiderpartiet.

ANTI-SNILLISTISK LEDERSKAP

Figur: Gisle Espolin sin reklame boken som omhandler «anti-snillistisk lederskap», hentet fra Aftenposten 1988

Snillisme-begrepet var altså tidlig relevant. Bruken av ordet er relevant til senere, eksempelvis i 2001-valget, hvor Fremskrittspartiet bruker begrepet blant annet i en politisk reklame (Aftenposten, 6.9.01: 30). En moderne sammenlikning kan kanskje være Sylvi Listhaugs bruk av «Godhetstyranne». Begge ordene peker på en misforstått bruk av omsorg og «snillhet» som

---

⁴⁷ I kraft av lederskap minner snillisme om Machiavelli sin balansegang mellom lederens gode side og «beistet» gjengitt i boken *Fyrsten*.

⁴⁸ Anti-snillistene stemte nei til morsmålsundervisning.

bærer slektskap til tankegangen om «bjørnetjenesten»⁴⁹, en handling som er ment godt, men som til slutt ikke gagnar det helhetlige resultatet.

1991 • Fortielse som strategi

Iversen (1998: 171-172) skriver at liberalisten Pål Atle Skjervengen, i sin rolle som leder for valgkamputvalget, satte innvandring som et ikke-tema for valgkampen i 1991. Hovedtanken bak strategien til Skjervengen var å gjøre imaget til Fremskrittspartiet mindre preget av fremmedfrykt og innvandringsmotstand (ibid.). En slik holdning til et politisk tema skulle altså, paradoksalt nok, forsterke imaget til Fremskrittspartiet (ibid.).

Fremskrittspartiets situasjon

Skjervengens strategiske valg ble støttet av Hagen som uttrykte et ønske om at Wara og Skjervengen skulle komme i sterkere maktposisjoner (Iversen, 1998: 172). På dette punktet visste ikke Hagen hva valgresultatet ble. Alliansen med liberalistene står i kontrast til valgene Hagen tar under Bolkesjø-oppgjøret tre år senere. Valgresultatet for 1991 ble lavt sammenliknet med valget i 1989 (SSB, 1990 og SSB, 1992). Stillhetsstrategien til Skjervengen fikk skylden, noe som blir tatt opp i Iversen (1998: 172). Der står det at han «følte seg forrådt». Dette viser at konflikten mellom liberalister og populistere innad i Fremskrittspartiet er direkte tilknyttet partiets rolle i innvandringsdebatten.

Stavanger Aftenblad hadde en sak som skilte seg litt fra strategien til Skjervengen. Øyvind Vaksdal, politiker for Fremskrittspartiet i Rogaland, svarer i innlegget *Innvandring til Karmøy* Jens Eivind Kvilhaugsvik at Fremskrittspartiet ønsket å ta inn 40 asylsøkere/flyktninger til bosetting i Karmøy under et kommunestyremøte (Stavanger Aftenblad, 7.9.1991: 23). I teksten skriver Vaksdal at Kvilhaugsvik «går til angrep» på Fremskrittspartiet når Kvilhaugsvik påstår at Fremskrittspartiet ønsket å ta inn 40 asylsøkere/flyktninger (ibid.). Vaksdal fortsetter og forklarer at det var kun én kandidat fra Fremskrittspartiet som ønsket å ta i mot menneskene, og at denne kandidaten senere ble ekskludert fra partiet (ibid.). I teksten fremstilles det som kandidatens ønske om flere asylsøkere som var bakgrunnen for ekskluderingen. Dette er et tegn på at partiet hadde forskjellige holdninger til en liberalistisk innvandringspolitikk.

---

⁴⁹ I notisen *Bjørnetjeneste mot innvandrere* blir bjørnetjenesten sammenliknet med snillisme. Avsenderen er tyrkisk og nevner at snillismen er en form for omvendt rasisme (Stavanger Aftenblad, 1990: 2).

Internt etter valget i 1991 innså Fremskrittspartiet at den lunkne stemningen innad i partiet var blitt en bremsekloss (Iversen, 1998: 116). Derfor endret partiet internkommunikasjonen for å bedre den indre debatten. Målet var å følge verdiene; trygghet, tillit, troverdighet, trivsel og toleranse⁵⁰ for å bedre klimaet i partiets indre debatten (Ibid.). Verdiene som ble satt som ideal innad i partiet står i kontrast til Pål Atle Skjervengens utforming av innvandringspolitikken, hvor innvandringssaken skulle være et ikke-tema for partiet (Iversen, 1998: 171-172 og Brochmann og Hagelund, 2010: 247). Det kan diskuteres hvor tillitsvekkende og tolerant det er å ignorere et politisk felt. Selv om strategien til Fremskrittspartiet var å fortie innvandringstemaet, finner man fortsatt innvandringskritiske utsagn fra representanter i partiet. Eksempel på dette er John Alvheim sitt utspill om å sende hjem alle asylsøkere som har fått opphold på humanitært grunnlag (Aftenposten, 16.7.1991: 6). Her er det viktig å påpeke at Alvheim var en dem som var provosert over Wara og resten av de verdiliberalistiske sin holdning på temaet. I saken *Jakter på syndebukker* går Jan Erik Fåne offentlig ut og kritiserer blant annet Jon Alvheim for hans kommentar om innvandring (VG, 11.9.1991: 8). Disse sakene viser at partiet til tider angriper hverandre offentlig.

Innvandringsdebatten med og uten Fremskrittspartiet

Kildene viser at innvandring som tema ble med vilje neglisjert i valgkampen i 1991. Avistekstene inneholder likevel interessante funn som kan relateres til innvandringsdebatten. Carl I Hagens ideologiske synspunkt om den «urettferdige velferdsstaten» blir godt gjengitt i artikkelen *FrP fortsatt alene* (Aftenposten, 7.7.91: 2, Brochmann og Hagelund, 2010: 245 - 246). I teksten bruker Hagen analogien om Maggie og Kay til å forklare sitt syn om at individers valg i en velferdsstat er grunnleggende absurde fordi velferdsstaten omfordeler ressurser fra vinnere til tapere. Hagen hentet analogien fra den amerikanske⁵¹ Charley Reese (Aftenposten, 7.7.91: 2). I analogien blir Maggie blir forklart som en hardtarbeidende kvinne som velger og ikke få barn, mens Kay gir blaffen i forpliktelser og får tidlig barn. Dette gjør at Kay ender opp som mottaker av sosialstønad, eller «på sosialen» slik det blir gjengitt i fortellingen (Ibid.). Ironien i historien blir synliggjort ved at Maggie sitt økonomiske overskudd blir brukt til å støtte Kay sitt forbruk fordi hun selv ikke tjener penger. Analogien til Hagen er interessant fordi den sier noe om Hagens syn på velferd⁵². I Hagens syn er Kay ufortjent til ressurser som hun ikke har jobbet for, noe som er urettferdig ovenfor Maggie som

---

⁵⁰ Bokstavene i hvert ord av verdiene begynner på samme forbokstav, T. Denne gjentakelsesfiguren kalles for alliterasjon (Eide, 2004: 17).

⁵¹ Hagen omtaler han i teksten som kanadisk.

⁵² Tankegangen minner om budskapet i snillisme-begrepet fordi det handler om velferdens konsekvens for individet, heller enn velferdens virkning på samfunnet som helhet.

har jobbet for lønnen. Velferdsstaten tar ressurser fra Maggie for å gi til Kay. Analogien om Maggie og Kay bruker Hagen om igjen i innlegget *Rettferdig fordeling – hva er det?* under valgkampanjen i 1993 (Aftenposten, 20.8.93: 15).

Kan Hagens syn på omfordeling overføres til hans syn innvandrerne i det norske samfunn? På mange måter representerer analogien en perfekt gjengivelse ovenfor Hagens syn på omfordeling i den «urettferdige velferdsstaten». Dette omfatter i tillegg Hagens syn på innvandring. Dette er imidlertid fullstendig motstridende for hva Hagen påpeker senere i samme tekst om innvandrere spesifikt: «Hun (Kay, OH) var heldig nok til å bli født i et land hvor millioner av innvandrere *har vist og fortsatt viser* at alle kan oppnå en respektabel levestandard dersom de arbeider hardt og har selvdisciplin. Kay valgte ikke å gjøre det.» (Aftenposten, 7.7.91: 2). Her viser Hagen innvandring forklart som en positiv økonomisk kraft for landet. Som en digresjon kan man si at valgkampen, sett fra et helhetsperspektiv, i 1991 svært merkelig. Ikke bare omtaler Hagen innvandrere, som størstedelen av Canadas befolkning består av, som en positiv kraft, men bruker det til å underbygge det som en kritikk av velferdsstaten. På venstresiden har man Rune Gerhardsen, sønn av Einar Gerhardsen som blir regnet for en landsfader, med sin kritikk av velferdsstaten gjennom anti-snillistiske argumenter.

Under valgkampen stiller innringere spørsmål til Fremskrittspartiets lille velvilje for å diskutere innvandringsspørsmålet i offentligheten. Stillhet om innvandringstemaet blir et tema for Peter N. Myhre og Ellen Chr. Christiansen i saken *Innvandrer spørsmål til FrP* (Aftenposten, 27.8.91: 4). Saken er hentet fra en serie artikler arrangert av Aftenposten, hvor innringere kan ringe inn å stille spørsmål til politikere. Flere innringere stiller spørsmål til Myhre og Christiansen om hvorvidt Fremskrittspartiet ikke vil snakke om innvandring og om partiet har blitt «stuerent». Myhre og Christiansen forteller at Fremskrittspartiet ikke har forandret sin politikk på innvandringstemaet. Dette svaret gjentas *fire ganger* gjennom teksten, uten så mye mer informasjon om hva denne politikken faktisk går ut på (ibid.). Teksten blir sett nærmere på senere i avhandlingen, hvor jeg diskuterer hvilke konsekvenser en slik strategi har for debatten.⁵³

---

⁵³ Fremskrittspartiet sin fortlise av innvandringstemaet ble også tatt opp av det høyreekstreme partiet Nasjonaldemokratene som uttrykte skuffelse (Aftenposten, 22.8.1991: 9). «Fremskrittspartiet er kanskje det partiet som har skuffet mest. De har feid hele problematikken under teppet – gjort det til en ikke-sak.» (ibid.). Om innvandringspolitikken kommenterte Nasjonaldemokratene at «tyskerne klarte å okkupere Norge med væpnet makt, i løpet av 50-60 år har utlendingene igjen makten i Norge.» (ibid.).

Innvandringsdebatten

John Alvheim foreslår at alle asylsøkere som har oppholdstillatelse på humanitært grunnlag bør sendes hjem (Aftenposten, 16.7.1991: 6). Teksten fortsetter med at Alvheims utsagn «dette bør være Fremskrittspartiets politikk» (ibid.). Utsagnet er interessant fordi bruken av «bør» understreker den politiske usikkerheten partiet har til innvandringstemaet under valgkampen. I teksten betegner Alvheim den muslimske religionen som «menneskefiendtlig og kvinneundertrykkende» (ibid.). Daværende Fremskrittspartiordfører Peter Myhre viser seg i teksten som modererende ovenfor Alvheims argumentasjon og ønsker en innvandringsdebatte velkommen, men sier også «Jeg vil ikke fremme forslag som innebærer at Oslo-borgere må forlate landet. Det er noe drastisk.» (ibid.). Ringheim (2016: 107) tolker den ideologiske sammensetningen i Fremskrittspartiet tredelt mellom høyrepopulister, liberalister og kristenkonserverne, hvor Alvheim regnes av Ringheim (ibid.) som en av de kristenkonserverne representantene til Fremskrittspartiet. Kritikkk mot Alvheims utspill ble gitt blant annet av NOAS som syntes utspillene var «hårreisende» (Aftenposten, 17.7.1991: 6).

Morsmålsundervisning var et aktuelt tema under valgkampen. Ordningen skulle sørge for at innvandrerbarn fikk morsmålsopplæring i skolen. I teksten *Frykter for undervisningen*, vektlegges Rune Gerhardsen sin tankegang og bruk av snillisme-begrepet for å ha veltet Arbeiderpartiet⁵⁴ til å stemme i mot morsmålsopplæring (Aftenposten, 21.8.1991: 9). Artikkelen *Stuerent å angripe velferdsstaten* påpeker ironien ved at sønn av landsfaderen Einar Gerhardsen fremmer en tankegang som minner om Fremskrittspartiet sin (Aftenposten, 30.8.1991: 6). Til likhet med kampanjen i 1989, oppstår det også ved valgkampanjen 1991 uro i Brumunddal (Aftenposten, 2.9.1991: 2). FMI og Arne Myrdal ble gitt mye oppmerksomhet angående denne uroen. Siden Fremskrittspartiet ikke deltok i innvandringsdebatten i like stor grad som for eksempel i 1987 kan det tenkes at dette etterlot et vakuum for den innvandringskritiske siden i debatten. Folkebevegelsen Mot Innvandring hadde en mye mer aggressiv tilnærming til innvandringstemaet og havnet for eksempel i håndgemeng med antirasister. En slik tilnærming til temaet og politikken rundt det gjorde innvandringstemaet uappetittlig for velgerne.

---

⁵⁴ Det var Høyre som originalt fremmet forslaget om å fjerne morsmål (Aftenposten, 21.8.1991: 9).

1993 • Ideologiske spenninger i partiet

Ved Stortingsvalget i 1993 fikk FrP et lavt resultat på 6.3 prosent. Partienes innvandringsretorikk i offentligheten var preget av Bosniakonflikten og utformingen av en helhetlig flyktningpolitikk (Brochmann og Hagelund, 2010: 255). Dette er tydelig i avistekstene, hvor Fremskrittspartiets holdninger til flyktningene blir uttrykt. Kun enkelte av kandidatene gjorde dette, det vil si at de liberalistiske kandidatene fortsatt ikke nærmer seg innvandringstemaet. Dette er direkte relatert til den første problemstillingen og viser at innvandringstemaet skapte splid mellom Fremskrittspartiets representanter av ulik ideologisk oppfatning.

Høyrepopulistene viser tenner

Ved et landsmøte i 1993⁵⁵ hadde Jan Simonsen sagt «Vi kan ikke la enhver afrikaner stikke et sugerør ned i statskassen» (Iversen, 1998: 172 og VG, 28.7.1999: 10 og 11). Simonsen var utvilsomt en av hovedpersonene for den høyrepopulistiske grenen av partiet og Simonsens tale var anstrengende for et allerede vanskelig internt forhold i partiet. Slik Iversen (2008: 173) bemerker om Jan Simonsens utsagn: «Wara var en av dem som absolutt ikke gav ham applaus». Hagen kommenterte ikke talen til Simonsen, muligens fordi han visste at det ville skape ytterligere splid i partiet. Han så at den innvandringsfiendtlige delen av partiet markerte seg kraftigere enn den liberalistiske og holdt seg taktisk på sidelinjen (ibid.). Aftenposten nevner Lars Erik Grønntun og FPU i Bosnia, hvor de hadde levert mat, klær og leker til en flyktningleir i en konfliktsone i området (Aftenposten, 6.8.1993: 6). FPU sine handlinger strider i mot mange av verdiene til for eksempel Simonsen, som mente at norske verdier burde være forbeholdt syke og eldre nordmenn (Iversen, 1998: 175). FPU går også mot Anders Lange sine holdninger til U-hjelp (Aftenposten, 6.8.1993: 6 og Rindedal, 2013: 38). Grønntun var liberalist og FPU sine holdninger var mer i tråd med en liberalistisk tankegang om innvandring enn en innvandringskritisk og populistisk tankegang. Dette er et godt eksempel på hvordan FPU sin politiske base var liberalistisk orientert.

---

⁵⁵ Brochmann (2003: 212) påpeker økt bruk av nasjonale symboler på 90-tallet. Hun henviser i denne forbindelsen til OL i Lillehammer, hvor hun siterer svensken Jonas Frykman som sammenligner feiring på 50-tallet med OL-festen: «Flaggorna viftade från stänger – inte i händer» (ibid.). Frykmans utsagn sammenlikner to ulike situasjoner hvor flagg brukes. Her blir flagget symbolet på nasjonen. I stedet for å ha selve nasjonalsymbolet på flaggstangen, hadde nordmennene flagget viftende i hendene. Dette markerer et skifte fra passiv handling til aktivt. Flaggets distanse blir også en metafor på nasjonens nærhet til folket. Dette er relevant for oppgaven fordi det viser en tolking av en nasjon som har kommet nærmere folket.

Opptakten til Bolkesjø fortsetter. Senere i valgkampen trakk Simonsen seg som nestleder i Fremskrittspartiet for å satse på mandat fra hjemfylket Rogaland (VG, 15.2.93: 7). Artikkelen tar opp Simonsen sine tanker rundt Carl I Hagens utspill tidligere på året, hvor Hagen hadde stadfestet at innvandring skulle være et ikke-tema for Fremskrittspartiet, Simonsen kommenterer Hagens utspill i artikkelen med «innvandring skal ikke være en ikke-sak» (ibid.). Dette viser at de interne konfliktene også ble omtalt utenfor partiet, og at kandidater går aktivt inn for et maktspill, gjerne i mot helhetlige partistrategier.

Innvandringsdebatten

Avisene viser at Fremskrittspartiet var splittet på flere saker enn innvandring. Karikaturen til høyre er hentet fra Stavanger Aftenblad sin leder og symboliserer Hagen sin ambivalens til spørsmålene partiet stod ovenfor (8.9.1993: 2). Ambivalensen var i realiteten Hagen sin måte å samle partiet på. Tegningen er en god visuell fremstilling over Hagens rolle i Fremskrittspartiets indre konflikt mellom liberalister og høyrepopulister. Saken kom i respons til det oppsiktsvekkende skatteutspillet til

Carl og Ivar. . .

Hagen på slutten av valgkampanjen (ibid.). Carl I Hagens argumenter sikter seg inn på velferdsstatens prioriteringer, hvor det eksplisitte argumentet er å vise at velferdsstaten er urettferdig, mulig fordi dette *både* er appetittlig for liberalister og høyrepopulister.

I begynnelsen av analyseperioden viser Fridtjof Frank Gundersen interessante reaksjoner til Thomas Hylland Eriksen sitt standpunkt i innvandringsdebatten. Hylland Eriksen støtter seg til og foreslår et kulturell relativistisk syn for å forstå temaer som omskjæring⁵⁶ bedre (Aftenposten, 29.7.1993: 9). Han påstår blant annet at et sosialantropologisk perspektiv kan bidra til forståelse av andre kulturer, men blir kritisert blant annet av Fridtjof Frank

⁵⁶ På samme side retter også Erik Gjems-Onstad kritikk mot Hylland Eriksen i teksten *Nasjonalfølelse, et onde?* (Aftenposten, 25.7.93: 7). Han sier blant annet at «Jeg er en av dem som ikke ser noe galt eller merkelig i at utlendinger og fremmede blir behandlet annerledes enn nordmenn» (ibid.).

Gundersen som ilegger han et moralsk standpunkt i innlegget *Et moralsk nederlag for demokratiet* (Aftenposten, 25.7.93: 7). Det moralske standpunktet Gundersen ilegger Hylland Eriksen fremstiller Hylland Eriksen som at han *forsvarer* omskjæring noe Hylland Eriksen ikke gjør⁵⁷ (Aftenposten, 29.7.1993: 9).

Hagen kommenterte blant annet at han ønsket visumplikt for bosniere i saken *Bosnia-styrketar fra Forsvaret* (Aftenposten, 31.8.93: 7). Saken omhandler et enstemmig vedtatt forslag om å sende sanitærenhet og «fredsbevarende» styrker til Bosnia, Hagen brukte gehøret til saken for å ytre sin mening om visumplikten (ibid.). Hagen siteres på nøyaktig hva han sa på møtet i notisen *Forslag om visumplikt for bosniere* (Aftenposten, 30.8.1993: 11).

Dolkesjø

Den indre striden i Fremskrittspartiets liberalistiske og høyrepopulistiske fløy skulle få heftige utfall ved partimøtet på Bolkesjø Høyfjellshotell (Ringheim, 2016: 115). Før Bolkesjø-møtet hadde allerede flere prominente liberalister meldt seg ut slik som Tor Mikkel Wara⁵⁸ og Pål Atle Skjervengen⁵⁹. Partiet opplevde i juli 1993 at flere fra ungdomsorganisasjonen meldte overgang til Høyre (VG, 9.7.93: 17). Det var på Bolkesjø Høyfjellshotell at striden mellom den liberalistiske faksjonen og høyrepopulistiske faksjonen i partiet nådde et endelig brudd. Mediene døpte denne hendelsen «Dolkesjø» (NTB-tekst, 17.4.1994). Dolkesjø-saken markerer avskjeden til mange av partiets liberalistiske medlemmer og er viktig for å forstå partiets retorikk om innvandring i de kommende valgkampene. I litteraturen vektlegges partimedlemmenes ideologiske bakgrunn for oppgjøret, nemlig ved at høyrepopulistene og kristenkonserverne tok et felles standpunkt mot liberalistene. Tre eksempler på uenigheter er skattesaken, innvandringsspørsmålet og saken om homofilt ekteskap.

Innvandringsspørsmålet var et av områdene hvor partiet ikke var enig. Liberalister slik som Wibe tolket innvandring over grenser som fri flyt av arbeidskraft og populistene som Simonsen som et problem for velferdsstaten (Ringheim, 2016: 109). Hagen ønsket å gjøre innvandring til hovedsak i 1995 (ibid.). Dette er i fullstendig kontrast til elleve år tidligere, på landsmøtet i 1983 (Ringheim, 2016: 61). Da hadde Hagen oppfordret partiet til styre unna den høyrepopulistiske linjen og heller sette kursen mot liberalistisk politikk (ibid.). Ekeberg og Snoen (2001: 229) siterer Hagen i forbindelse med Dolkesjø-saken i en artikkel i Fremskritt

---

⁵⁷ Dette kalles stråmannsargumentasjon.

⁵⁸ Tor Mikkel Wara var den unge representanten som på det direktesendte landsmøtet i 1988 talte sin legendariske analogi om statens sitt forhold til det frie marked som et «skomonopol» (Ringheim, 2016: 115).

⁵⁹ Pål Atle Skjervengen utformet valgkampstrategien ved valget i 1991, hvor innvandringstemaet var et ikke-tema (Ringheim, 2016: 115).

«Partiet må nedprioritere forsøkene på å holde en akademisk, ideologisk høy profil for å vinne velgere i den lille gruppen høyt utdannede og velstående personer i Oslo Vest». Før møtet på Bolkesjø i Telemark gav også Carl I Hagen større frihet til Simonsen, Kleppe og Hedstrøm til å utforme innvandringspolitikken til FrP (Ringheim, 2016: 115). Grunnlaget for å gjøre restriktiv innvandring og

Den største splittelsen i partiet oppstod der i mot ikke på innvandringspolitikken, men på skattepolitikken (Ringheim, 2016: 111). Uten å varsle resten av partiledelsen skiftet Hagen Fremskrittspartiets standpunkt på skattepolitikken ved å droppe kravet til skattelettelser for å redusere underskuddet i statsbudsjettet (ibid.)⁶⁰. Dette «linjeskiftet» var ment som en provokasjon mot den liberalistiske siden av partiet. Lars Erik Grønntun, leder for FPU forteller i Ringheim (2016: 121) om Bolkesjø-oppgjøret:

Vi burde nok jobbet for en politisk forankring i stedet for å ta fightene offentlig [...] Jeg kan lett se at det var ting som ble gjort og sagt som ikke burde vært gjort og sagt. Men jeg mener likevel at det ikke var derfor partiet ble splittet – det var fordi vi hadde en dyp politisk uenighet om økonomisk politikk, innvandring og EU

Ringheim, 2016: 121

Grønntun mener at liberalistene kunne blitt i partiet for å få gjennomslag for sine politiske synspunkter, men at det var umulig på grunn av de ideologiske motsetningene. Carl I Hagen bekrefter tolkningen til Grønntun gjennom sine sitater i Ringheim (2016: 122-123): «Pål Atle Skjervengen og Tor Mikkel Waras liberalisme kolliderte med det gamle, folkelige og følelsesmessige som Fremskrittspartiet også bygde på.» og «Et liberalistisk parti med fire-fem prosent oppslutning hadde sikkert vært mulig. Men det hadde aldri blitt noe mer.» (Ringheim, 2016: 122). Disse sitatene bekrefter to synspunkter, Hagens tolkning av Fremskrittspartiet som noe mer enn et rent liberalistisk parti, slik han blant annet uttrykte i Iversen (ibid.) og hans syn på innvandringstemaet som et appellerende tema for stemmegiverne.

For å nyansere tolkningen av Dolkesjø som en ideologisk strid, kan jeg vise til utsagn Arve Lønnum og Per Ove Width påstår begge at det ikke handlet om en ideologisk strid mellom liberalister og høyrepopulister, men heller at det handlet om hvem som skulle sitte med makten; Carl I Hagen og Simonsen eller Wibe og Christiansen (Ringheim, 2016: 120-121 og Ekeberg og Snoen, 2001: 228). Konflikten var avgjort og en stor del av partiets liberalistiske

---

⁶⁰ En enorm provokasjon med tanke på at Fremskrittspartiet ble startet som et protestparti mot skatter og avgifter (Iversen, 1998: 24 og 26-27).

medlemmer forlot partiet. Spørsmålet som følger blir da – hvilke sammenheng kan man peke på ut i fra bruddet med liberalistene?

1995 • Hedstrøm møter nazistene, men ikke veggen

Utgangen av flere sentrale politikere etterlater et vakuum i ledelsen. Internpolitisk tar flere av de innvandringskritiske høyrepopulistene sentrale stillinger i partiet, der i blant Kleppe som nestformann, Hedstrøm som innvandringspolitisk talsmann og Einar Lonstad som formann for Oslo FrP (Snoen, 2001: 261-265). Innvandringskritikken fra Fremskrittspartiet er veldig synlig i avistekstene, men drukner totalt i Hedstrøm-saken som skjer rett før valget. Før Hedstrøm-saken diskuteres blant annet konsekvensutredningen til Øystein Hedstrøm som ble frontet som et representantforslag til Stortinget 1. juni 1995 (Stortinget, 1995-1996). Argumentene som analyseres blir da hentet fra perioden mellom Dolkesjø-saken og Hedstrøm-saken for å vise sammenheng mellom argumentasjonen og konflikten utfall.

Det er viktig å klarere at det som omtales som Hedstrøm-saken omfatter hovedsakelig møtet i Godlia Kino som skjedde 2. september 1995. Godlia-møtet knyttes gjerne til Hedstrøm sin *konsekvensutredning* tidligere samme år. Øystein Hedstrøm sin konsekvensutredning⁶¹ var et forslag til Stortinget stilt 1. juni, populært ble det kalt *Dokument 8:29*. Utredningen tok for seg de økonomiske kostnadene ved innvandring, samt innvandringens kulturelle konsekvenser for Norge. Dokumentet bygde på anonyme kilder. Disse kildene viste seg senere å være kilder fra det høyreekstreme miljøet i Norge (Iversen, 1998: 174-176 og Stavanger Aftenblad, 4.11.95: 4). Møtet i Godlia-kino var ikke den første samlingen med høyreekstreme medlemmer Hedstrøm hadde hatt i løpet av sin tid som representant på Stortinget (ibid.).

Dokument 8:29 skaper uro i partiet

Etter møtet på Dolkesjø og liberalistene sin utgang kan man påstå at Fremskrittspartiet ble mer ideologisk standardisert. Innvandringspolitisk talsmann Øystein Hedstrøm fikk friere tøylar etter avgangen til partifellene med motsatte synspunkter på innvandring (Ringheim, 2016: 130). Han foreslo tidlig i 1995 en kostnadsutredning av tidens innvandrings-, flyktning- og asylpolitikk og de langsiktige virkningene av fremmedkultur på det norske samfunn (Ringheim, 2016: 130). Regnestykket omfattet blant annet de samfunnsmessige kostnadene rundt innvandrerne sine manglende språkkunnskaper, arbeidsledighetstrygder, uføretrygder, skatteunndragelser, tapte arbeidsplasser, ledighetstrygder og reduserte turistinntekter som følge av innvandring (Ringheim, 2016: 131 og Stortinget, 1995-1996). Kritikerne pekte blant

---

⁶¹ Representantforslag 8:29 (Stortinget, 1995-1996).

annet på at inntekter ikke var tatt med på plussiden og at Hedstrøms beregninger var gjort etter departementets fagfolk, noe som gjorde at tallene ikke kunne dokumenteres (Ringheim, 2016: 131 og Stortinget, 1995-1996). Hedstrøm fikk gjennomgå av kritikerne, men fikk ros av partifellene ved landsmøtet i Haugesund, der i blant Kleppe som mente at tallene holdt mål (Ringheim, 2016: 131.).

Intern kritikk ble også gitt. Fridtjof Frank Gundersen påpekte at partiet hadde ansvar til ikke å mane opp det latente hatet mot minoriteter som «synes å eksistere over alt», samtidig skrev fylkesformannen for FrP i Vestfold, Finn Egil Holm i Fremskritt: «Er poenget virkelig at partiet som en gang i tiden mente at folk burde gå på jobb selv om man hadde litt vondt i halsen, skal gå ut og legitimere at folk blir sjuke av å se negre på trikken?» (Ringheim, 2016: 131 - 132). Carl I Hagen slo tilbake mot Finn Egil Holm og presiserte at Fremskrittspartiet stod bak Hedstrøms analyse (ibid.). Hagen påpekte også at de negative kulturelle virkningene rundt innvandringen førte til fremmedgjøring av nordmenn, noe som kunne få psykiske konsekvenser med behov for medisinsk hjelp (Ringheim, 2016: 133). Hagen skrev i Fremskritt:

Det er også et faktisk forhold at personer som blir isolert og fremmedgjort i sine nabolag som følge av et stort innslag av naboer som ikke snakker norsk, som ikke følger norske skikker, normer og levemåte, vil kunne få psykosomatiske lidelser som kan medføre sykemelding og behov for medisinsk hjelp.

Ringheim, 2016: 133

Situasjonen utviklet seg internpolitisk. Flere verv ble blant annet tatt av innvandringskritiske representanter. Innvandringsmotstanderen Kleppe ble valgt til andre nestformann *fremfor* Hagens favoritt, Inger Marie Ytterhorn, samtidig overtok Einar Lonstad etter Myhre som formann for Oslo FrP (Ringheim, 2016: 131). Dette tyder på at Hagen ikke hadde «full kontroll på partiet», noe som kommer til å bli enda mer fremtredende frem mot neste valg. At Hagen ikke fikk inn «sin» representant viser at Hagen mistet grepet om organisasjonen. Lonstad ville blant annet innføre tvungen prevensjonsveiledning for innvandrere. For å sitere Lonstad gjengitt i Ringheim (2016: 132): «De kommer hit til landet med en haug med unger og får langt flere unger enn de fleste nordmenn etter at de har slått seg ned her. Derfor må vi få i gang prevensjonsveiledning, slik at barnetallet blant muslimene kan bli på et normalt norsk gjennomsnittsnivå.». Einar Lonstads utsagn er interessant fordi han spesifikt nevner muslimer sitt fødselstall må ned. Med innsettelsen av Kleppe som nestformann for

Fremskrittspartiet og Lonstad som ny formann for Oslo FrP samtidig med Hedstrøm som innvandringspolitisk talsmann, stod innvandringskritikerne sterkt i Fremskrittspartiet, noe som fikk Hagen til å bli bekymret (Ringheim, 2016: 132).

I slutten av 1995 avdekkes det at nynazister fra gruppen «Viking» har infiltrert FPU (Snoen og Ekeberg, 2001: 275). Dette ender med at FPU sin leder kastes ut sammen med nynazistene. Snoen og Ekeberg (2001: 275-276) omtaler dette som at FPU som organisasjon var fullstendig «på felgen» ettersom organisasjonen var etterlatt med

Innvandringsdebatten

Både Dolkesjø-saken og Hedstrøm-saken er viktige hendelser for Fremskrittspartiets retorikk om innvandring på midten av 90-tallet. Perioden mellom Dolkesjø frem til Hedstrøm ble brettet opp som nazisympatisør er kanskje den mest interessante perioden. Dette er fordi, i min oppfatning, at perioden reflekterer partiets *uten* den liberalistiske oppfatning av innvandring i partiet, og *før* Hedstrøm ble avslørt i Godlia-saken.

Debatten *før* Godlia-saken handlet mye om Hedstrøms kostnadsforslag. Jo Benkow gav kritikk til Hedstrøm for hans tolkning av etnisitet. Hedstrøm besvarte kritikken i teksten *Benkows eksesser* hvor han forsvarte informasjonen i sin kostnadsutredning (Aftenposten, 23.7.1995: 7).

Hedstrøm forsvarer også bakgrunnen for tallene i et eget innlegg. Her viser han til hvordan ulike professorer viser til andre tall enn SSB i kostnadsdebatten (Aftenposten, 3.8.1995: 7). Hedstrøm sitt innvandringsregnskap blir tatt opp ofte av kritikerne, noe som tyder på at forslaget var kraftig kost for politiske motstandere. Det samme var det for partiets samarbeidspartnere, hvor Benkow er det beste eksempelet på hvordan de sterke innvandringskritiske kreftene i Fremskrittspartiet vanskeliggjorde et borgerlig samarbeid.

Den kulturelle argumentasjonen til Hedstrøm i dokument 8:29 var veldig abstrakt. For det første handlet det om Norges etniske sammensetning 100 år frem i tid, altså utenfor levealderen til de fleste mennesker (Stavanger Aftenblad, 31.7.95: 3). For det andre brukte han u-landsbakgrunn⁶² som en slags del for helhet argumentasjon som dekte flere grupper innvandrere (ibid.). Fra et retorisk perspektiv er motstanderen sin rolle kontra innvandringskritikeren i debatten om økonomisk innvandringskostnad interessant. Forskjellen mellom de to er at innvandringskritikeren påpeker innvandrerens som en negativ ressurs, mens

---

⁶² U-land kan tolkes som en økonomisk betegnelse på et land, det er ikke et eget land.

den som gir kritikk mot innvandringskritikeren påpeker innvandrerne som en positiv ressurs (Stavanger Aftenblad, 11.9.1995: 2). Dette gjør at begge går ut i fra det samme verdigrunnlag som innvandringskritikeren. I min oppfatning har derfor ikke debatten en naturlig avslutning ettersom begge sidene argumenterer for det samme verdigrunnlaget, bare med forskjellige tall.

Hedstrøm-saken

Storingsrepresentant Hedstrøm stilte på møte 2. september 1995 i Godlia Kino sammen med medlemmer av Hvit valgallianse, Den Norske Forening, Fedrelandspartiet og Folkebevegelsen mot innvandring, samt Bastian Heide fra Norsk Front (Ringheim, 2016: 136). Dagbladet brettet opp saken på første side dagen etter. Det er viktig å bemerke at også 1995 er et valgår og at møtet i Godlia Kino skjedde i valgkampinnspurten (Ibid.). Det ble voldsom mediestorm rundt Hedstrøm sin deltakelse på møtet, hvor han blant annet uttrykte et ønske om å styrke meningsfellene på møtet sin posisjon i politikken (ibid.). Denne delen tar for seg to ting av det som jeg kaller for Hedstrøm-saken. Den første er selve møtet i Godlia kino og det som kalles Godlia-saken. Altså, hvordan saken ble mottatt av partiet - og særskilt Carl I Hagen. Det andre er hvordan Godlia-saken knytter seg til Hedstrøm sitt representantforslag som ble navngitt «dokument 8:29» i media.

Hedstrøm sin reaksjon var å beklage seg for å ha deltatt på møtet, noe som kan tolkes som en form for kalkulert ambivalens (Rindedal, 2013: 115). I teksten *FrP-Hedstrøm dolkes av møtelederen* forteller Torsten Hellelandsvik⁶³ at Hedstrøm var fullt klar over hvem han skulle møte på Godlia kino (VG, 4.9. 1995: 6). VG påstår derfor at Hellelandsvik dolker Hedstrøm i ryggen ved å avsløre at Hedstrøm visste hvem han skulle møte. Om man skal sammenlikne forskjellen mellom Hedstrøm og de høyreekstreme kan man si at Hedstrøm unnskylder seg og tar avstand fra meningene sine, mens de høyreekstreme står på meningene sine. Forskjellen er tydeliggjort ved at Hedstrøm benytter seg aktivt av den retoriske strategien *kalkulert ambivalens*, nevnt i Rindedal (2013: 115). Dette er en forskjell som blir tydeliggjort av Bjarne Dahl, andrekandidaten til Fellelisten Mot Innvandring, som blant annet omtaler Hagen som:

«

Carl I Hagen så møtet i Godlia kino som en mulighet. Ringheim (2016: 137) skriver at Hagen i ettertid sammenliknet Hedstrøm-saken med Mustafa-saken fra 1987. Han håpet at han kunne snu negativ omtale om møtet i Godlia-kino om til en vintersak. Blant annet ville Hagen at

---

⁶³ Torsten Hellelandsvik var leder for Den Norske Forening (VG, 4.9.1995: 6).

kritikerne kunne tone ned saken til etter valget var over. Til sammenlikning, når Hagen snakker om utfallet av Bolkesjø, fokuserer han på hvordan den liberalistiske fløyen ikke skapte nok stemmer til Fremskrittspartiet (Ringheim, 2016: 123). I alle tre sakene, Mustafa-saken, Bolkesjø-saken og Hedstrøm-saken blir Hagen sin prioritering å få saken til å tjene stemmer til partiet. Dette går igjen i kildene fra avisene og de partihistoriske bøkene. Snoen () kaller blant annet Hagen for en «politisk kameleon». Av alle kandidatene til Fremskrittspartiet er Carl I Hagen den mest konsistente i sin argumentasjon fordi han til stadig *skifter* standpunkt. Kristin Halvorsen kommenterer to interessante ting om Hagen sin posisjon etter Hedstrøm sin møtedeltakelse ble kjent: «... han vet hva han gjør i sin desperate kamp for stemmer.» og «Hagen kastet ut liberalistene, nå sitter han igjen med rasistene.» (VG, 4.9.1995: 6).

Avistekstene i perioden gir mye relevant informasjon til saken. Teksten *Hedstrøm bitter på partifeller* viser særskilt tre interessante ting. Den viser at Hedstrøm fikk munnkurv etter Godlia-møtet (Aftenposten, 5.9.1995: 2). Teksten avslører også at Vidar Kleppe deltok på stiftelsesmøtet til Den Norske Forening i 1991, noe som blir bekreftet på samme side i saken *Kleppe støttet DNF i 1991* (Aftenposten, 5.9.1995: 2 og Aftenposten, 4.9.1995: 6). På slutten nevner Hedstrøm at han ikke har hatt fast kontakt med miljøet, «Eneste kontakt jeg har hatt, er med en person som har bistått meg i utformingen av det etter hvert så berømte Dokument 8:29» (ibid.). Noe som er en direkte kilde på at Hedstrøm mottok hjelp fra høyreekstremister i utformingen av innvandringsregnskapet tidligere på året. At Hagen ikke suspenderte ekskluderte Hedstrøm fra partiet viser at han ikke tok fullstendig avstand fra Hedstrøm sitt Godlia-møte.

Slik nevnt tidligere var Hedstrøm sin konsekvensutredning et anslag på et innvandringsregnskap. Informasjonen i rapporten var hentet fra anonyme kilder som senere viste seg å være personer fra det høyreekstremer miljøet i Norge. Stortingsdokumentet og representantforslaget til Hedstrøm er tilgjengelig på stortinget.no. Målene til rapporten uttrykkes på fremsiden av rapporten, hvor både *økonomi* og *kultur* er i fokus:

I: Stortinget ber Regjeringen foreta en utredning av kostnadene ved vår tids asyl-, flyktning- og innvandringspolitikk.

II: Stortinget ber Regjeringen legge frem en stortingsmelding om de langsiktige konsekvenser og virkninger på det norske samfunn av voksende antall innvandrere med en annen og fremmed kultur.

Hedstrøm, *Dokument 8:29*, side 1

1997 • Lykke til fra Le Pen

1997 ble en historisk valghøst for Fremskrittspartiet med 15,3 prosent oppslutning og 25 stortingsrepresentanter (Ringheim, 2016: 147). Valget har den høyeste oppslutningen av de aktuelle analysedatoene med 15,3 (SSB, 1998). Materialet fra denne perioden er svært rikt. Her begrenser jeg meg til å diskutere tre ting, Hagen sin konflikt med Benkow, Gundersen sin tekst mot Aslam Ashan og den merkvordige hilsenen fra den franske innvandringskritiske Jean Marie Le Pen fra det høyreekstreme partiet Front National ønsket Fremskrittspartiet lykke til foran valget.

Innvandringsdebatten

Det sterkeste kjennetegnet for Fremskrittspartiets retorikk om innvandring i 1997 er kultur og religion. Spesifikt nevner flere tekster Fremskrittspartiet sin retorikk om islam og muslimer. Carl I Hagen bruker også sitater fra Jo Benkow i innvandringsdebatten (VG, 8.9.97: 10).

Teksten *Endelig oversikt over FrP sin politikk* viser forfatter Kjell Olav Jensen til flere interessante utsagn Fremskrittspartiet har hatt gjennom kalenderåret 1997 frem mot valgkampen (Aftenposten, 14.7.97: 9). I likhet med teksten som tok for seg Jens Stoltenberg sin omtalelse av noen av Fremskrittspartiets utsagn, må man ha en kritisk distanse til hva avsenderen uttrykker. Blant annet siterer den sterkt FrP-kritiske forfatteren Jensen Vidar Kleppe fra åpningen av landsmøtet til Fremskrittspartiet på våren - «Landet ligger åpent for muslimsk fundamentalisme» og at partiet gikk på samme landsmøte inn for «sterk reduksjon i fremmedkulturelles tilgang til riket» (Aftenposten, 14.7.97: 9). Forfatteren fortsetter å liste sitater fra Kleppe som angivelig sa at de fremmedkulturelle er «de som kommer fra andre kulturer, fra andre verdensdeler med en annen religion» (ibid.). Kleppe sitt utsagn blir bekreftet av Fridtjof Frank Gundersen som i teksten *Hvem er fremmedkulturelle?* hvor Gundersen viser til at flere muslimske nasjoner er diktaturer (Aftenposten, 25.7.1997: 9). Fridtjof Frank Gundersen fortsetter med å forklare at «det konfliktskapende ved muslimer er at mange av dem setter Koranens lover over statens lover, og at et lite ledersjikt er gitt fullmakt til å fortolke Koranen». Arbeiderpartipolitikerens Aslam Ashan foreslår gir videre kritikk mot Gundersen på grunnlag av påstandene i teksten *Hvem er fremmedkulturelle?* (VG, VG, 5.8.1997: 40). I teksten, *Muslimfrykt på Sørlandet*, viser Ashan til at kristne og muslimer deler mange av de samme verdiene. Dette standpunktet kan sammenliknes med standpunktet

til avsenderen i teksten *Terrorisert i fire dager* fra 1987, hvor det også argumenteres for de felles verdiene kristne og muslimer deler (VG, 12.9.1987: 19). Fellesnevneren mellom tekstene er at begge avsenderne er muslimer som argumenterer i reaksjon mot utsagn av Fremskrittspartiet. Teksten *Om Sørlandinger, islam og valgkamp* viser at Kleppe uttalte at han er «livredd for å få muslimske fundamentalister til landet» (Aftenposten, 24.7.97: 8). Dette minner om Kleppe og Hagen sitt argument om at «et samfunn uten etniske minoriteter er et samfunn i harmoni» (Stavanger Aftenblad, 5.9.1997: 7). Flere saker nevner mangel på andre politiske alternativer som Fremskrittspartiet største styrke i valgkampen, blant annet Jan Arild Snoen i teksten *Carl I Hagen – den politiske kameleon* (Aftenposten, 30.7.97: 9). Snoen legger frem sine tanker i teksten, hvor han påstår at Hagen og Fremskrittspartiet bruker liberalismen som et alibi for å fremme de standpunktene publikum reagerer positivt på (ibid.). Dette er i tråd med Hagens eget utsagn sitert i Iversen (1998: 82) om at liberalismen skulle fungere som et «alibi». Her er det viktig å påpeke at Snoen var et av medlemmene som forlot partiet etter Bolkesjø-møtet.

I et debattmøte den 7. september, 1997, brukte Carl I Hagen sitater fra Jo Benkow sin bok, noe som fikk Benkow til å reagere. Teksten *-Misbrukt av Hagen* viser at høyrepolitikeren Benkow mener Hagen med vilje feilsiterte ham til å bli et «sannhetsvitne» for Hagen sitt syn på innvandringspolitikken (VG, 8.9.1997: 10). Argumentasjonen er et klart eksempel på et stråmannsargument. Konteksten i Benkow sin bok er anvendt i en annen kontekst for å gi motstanderen til Hagen andre verdier enn originalt uttrykt av Benkow selv i boken. Benkow er tydelig oppmerksom på at Hagen bruker argumentet ut av kontekst. Dette vises tydelig i teksten (ibid.). Benkow er en kritiker som går igjen i avistekstene.

I teksten *Går god for FMI-politikk* kommer Hagen et oppsiktsvekkende politisk utspill (VG, 9.9.1997: 18). Hagen mener at Folkebevegelsen Mot Innvandring *ikke* er en rasistisk organisasjon og viser til at budskapene organisasjonen uttrykker om innvandring er uheldig formulert (ibid.). Teksten kan tolkes på flere måter. Hagen uttrykker spesielt at gode formuleringer er viktig i kritikk av innvandring, og at han heller viser til at innvandringskritikk er noe som må være passende i forhold til situasjonen. Utspillet ble overskygget av Le Pen sin hilsen. Teksten knyttes sammen med Hagens argumentasjon i Benkow-saken.

Valgkampen nærmer seg slutten for Fremskrittspartiet. Dagen før dagen i valgkampen, fikk Hagen og Fremskrittspartiet et ekstra spesielt 'lykke til' fra utlandet. Jean-Marie Le Pen⁶⁴, sentral innvandringskritisk politiker for høyreekstreme Front National i Frankrike, hadde i et tidligere TV2-intervju ønsket FrP lykke til med valget i Norge (Ringheim, 2016: 146). Hagen ble dermed direkte koblet til nasjonalistens utsagn, noe som ble brettet ut som hovedsaken i TV2 sin 18:30-sending dagen før stortingsvalget i 1997 (Ibid.). I sammenheng med Le Pen sin anerkjennelse av Fremskrittspartiet, intervjuet VG flere Oslo-borgere om hva de syntes om saken (VG, 15.9.1997: 3). Responsen fra flere av intervjuobjektene er utrolig fascinerende. Et av objektene sa: «Jeg slo rett av TV 2. Jeg kommer ikke til å se på TV 2 igjen på en stund heller. Jeg hadde bestemt meg for å stemme SV. Men det første jeg gjør når jeg våkner i morgen, er å gå og stemme på Hagen!» Velgeren går altså fra et parti langt til venstre til å ville stemme Fremskrittspartiet på grunnlag av TV2 sitt innslag om Le Pen. Artikkelen viser at seerne sympatiserte med Hagen på grunnlag av at de syntes at innslaget var unødvendig av TV2.

Fremskrittspartiets situasjon

Hagen overtok rollen som innvandringspolitisk talsmann fra Øystein Hedstrøm i 1997 for å unngå uheldige negative utspill om asylpolitikken for å styrke Fremskrittspartiets anseelse hos elektoratet (Ringheim, 2016: 151). Hagen uttalte:

Jeg har en avtale med partiet som innebærer at jeg har lov til å dumme meg ut, men ikke for ofte. Hvis jeg i løpet av noen måneder kommer med ti politiske utspill, aksepteres det at tre av dem er helt på trynet og to sånn midt på treet. Så lenge de fem øvrige utspillene er gode og debattskapende. Den friheten liker jeg.

Ringheim, 2016: 151

Strategien bak dette var å sikre at Fremskrittspartiet skulle beholde «friskheten», det vil si en moderat, men kritisk innvandringsretorikk (Ringheim, 2016: 151). Målet var å beholde posisjonen som det største partiet på høyresiden (ibid.).

Våren 1998 hadde Hagen et svært interessant utspill i Dagbladet som viste mistillit til store deler av den høyrepopulistiske delen av partiet: «John Alvheim er god på sosial, Hans

---

⁶⁴ Tjelmeland og Brochmann karakteriserer Jean-Marie Le Pen som innvandringsfiendtlig (2003: 267). Jean-Marie Le Pen gikk blant annet under kallenavnet 'republikkens djevel' (Aukrust, 2016). Marine Le Pen, datteren til Jean-Marie, var en av favorittene til det franske presidentvalget i 2017 (ibid.). Men tapte mot Emmanuel Macron i siste og avgjørende runde (Aftenposten, 8.5.2017: 2).

Røsjorde på forsvar og Jan Simonsen på justis. Siv Jensen begynner å bli bra på finans. Ellers har vi langt igjen.» (Ringheim, 2016: 151-152). Dette utsagnet ekskluderer blant annet sentrale innvandringskritiske aktører som Vidar Kleppe, Øystein Hedstrøm og Fridtjof Frank Gundersen (ibid.). Ringheim (2016: 152) oppfatter Hagens utspill som en oppmaning til økt arbeidsinnsats, men kan også tolkes som en måte å fremme kandidatene han selv syntes er passende for partiets omdømme. Saken ble publisert i Dagbladet (24.4.1998: 10). I artikkelen blir Hagen i tillegg spurt om han har tenkt å bremse innvandringspolitikken for å komme i regjeringsposisjon. Her svarer Hagen at det er uaktuelt å endre politikk for å blidgjøre andre (ibid.). Fra Hagens standpunkt kan det også tolkes som en strategisk trussel mot dem som ikke innordner seg hans politiske linje med en mer moderat tone om innvandring.

Da Per Sandberg i samarbeid med sentrumsregjeringen og Høyre om utforming av kontantstøtten uttalte Vidar Kleppe at kontantstøtten burde være forbeholdt nordmenn (Ringheim, 2016: 152). Dette skjedde på jubileumslandsmøtet. Carl I Hagen advarte delegatene mot å komme med flere innspill på kontantstøtten mens Sandberg var i forhandlinger (Ringheim, 2016: 152). Sandberg uttrykte og minnet landsmøtet på at Fremskrittspartiet hadde vedtatt å si ja til å ta i mot tusen flyktninger årlig. «Vidar Kleppes forslag vil virke i motsatt retning, og vil derfor være et brudd med FrP sin politikk». Situasjonen mellom Hagen og Kleppe utviklet seg altså mot valget i 1999.

1999 • Ny konflikt i emning

Avistekstene viser at Fremskrittspartiet utøvde mye kritikk mot media under valget – blant annet kalte Carl I Hagen pressen for løgnaktig (Aftenposten, 11.8.1999: 2). Dette er delvis på grunn av Fremskrittspartiets kraftige retorikk om innvandring gjennom valgkampen, hvor flere kandidater, der i blant Einar Lonstad, Oddbjørn Jonstad og Jan Christiansen bruker sterke ord om innvandringen til tross for at Carl I Hagen frabedte om at kandidatene skulle snakke for mye om innvandring i valgkampen. Kildene viser at konflikt var i emning mellom de sterkt innvandringskritiske aktørene i partiet og de øvrige medlemmene.

Fremskrittspartiets situasjon

Valget i 1999 ble et godt kommunestyre- og fylkestingsvalg for Fremskrittspartiet - med oppslutning på 13,4 for kommunestyrevalget og 12,1 for fylkestingsvalget fikk partiet høyere oppslutning enn lokalvalget i 1995 (SSB, 1996). Jan Christiansen, bystyrekandidat for Oslo omtalte tidligere på året sin egen bydel som en multikulturell rugekasse (Ringheim, 2016:

155). Omtrent samtidig, på landsstyremøtet i februar, advarte Carl I Hagen mot overtramp i innvandringsdebatten i den kommende valgkampen (ibid.). Altså, at det innvandringskritiske budskapet skulle bli for sterkt. Påfølgende valgkamp skulle Hedstrøm trå til på Stortingets talerstol, med budskapet om at innvandrerne kom til å oversvømme Norge (ibid.). Toppresentant for Fremskrittspartiet i Oppegård, Oddbjørn Jonstad, uttalte i samme valgkamp at asylsøkere burde bli plassert i egne interneringsleirer, samtidig som Kleppe og Hedstrøm uten nødvendig tillatelse fra partiledelsen, satt i gang egne innvandringskritiske opplegg (ibid.). Dette førte til kritikk av de aktuelle representantene i partiavisen *Fremskritt* og la grobunn for kommende konflikt i partiet (Ringheim, 2016: 155-156). Misnøyen ble også uttrykt utenfor partiet. Redaktøren for fagbladet *Journalisten* Jon Otto Hauge oppfordret folk til «å helle øl og kaste tomater på rasister som forsøpler samfunnet» (Aftenposten, 16.8.1999: 3). Hagen opplevde også demonstranter på valgkamparrangementene, det samme gjorde Kleppe og Hedstrøm (Aftenposten, 21.8.1999: 5 og Aftenposten, 4.8.99: 2). Demonstrantene var organisert og snudde ryggen til talerne i protest mot budskapet. Den største konflikten som utspilte seg for partiets medlemmer kom på grunnlag av Jonstads utsagn om egne leirer for asylsøkere. Etter at Jonstad sitt utspill om egne leire for asylsøkere ble kjent uttalte Carl I Hagen i media at Jonstads utspill ville få konsekvenser – hvilke konsekvenser Hagen snakket om ble ikke nærmere beskrevet (Aftenposten, 27.9.1999: 4).

Jonstads utspill var essensielt ikke mer ekstremt enn Hedstrøm sin konsekvensutredning, Kleppe sitt forslag om å avlytte innvandremiljøet (Aftenposten 27.7.99: 3) eller Jan Christiansens tolkning av sin bydel som en multikulturell rugekasse (Ringheim, 2016: 155). Nøkkelen til å forstå situasjonen ligger i Jonstad sin partirolle (Ringheim, 2016: 156). Ryktene innad i partiet var at Oddbjørn Jonstad var på vei opp i partisystemet i Fremskrittspartiet og kunne utfordre Hagen. Jonstad ble ekskludert av partiet én uke etter valget var over, med mistanke om kupplaner (Ringheim, 2016: 156). Mot slutten av valgkampen gikk frekvensen av Fremskrittspartiets bidrag til innvandringsdebatten ned. I saken *Bare ikke prat om innvandring* omtaler lokalpolitikere for Fremskrittspartiet i Tromsø at innvandringsutspillene til Hedstrøm og Kleppe har ødelagt valgkampen til Fremskrittspartiet (Aftenposten, 1999: 2).

Debatten viser gnisninger mellom Siv Jensen og Hedstrøm og Vidar Kleppe. Blant annet skal Jensen ha uttrykt et ønske om at Hagen skulle «rydde opp» (VG, 13.7.1999: 10). Bråket startet da Jensen sa at Hedstrøm og Kleppe hadde brukt opp «tabbekvoten» sin på grunn av Hedstrøm og Kleppe sine utspill om innvandring. Saken ble tatt opp grundigere i teksten *Bråk*

i FrP (VG, 13.7.1999: 2). Her sammenlikner til og med journalisten Jensen sin konflikt med Hedstrøm og Kleppe med Dolkesjø-saken. I saken *Ikke full kontroll* forteller Hagen at han ikke har hatt kontroll på utspillene til kandidatene i valgkampen og at han ikke ønsket alle utspillene fra partifellene å komme ut (VG, 3.9.1999: 11). Dette kan tolkes på flere måter, enten er Hagen oppriktig, eller det kan være en form for kalkulert ambivalens, slik nevnt av Rindedal (2013: 115). Saken *Brukte rå makt* fra VG i perioden spissformulerer uansett situasjonen til Hagen (VG, 2.9.1999: 9):

På kammerset gir Frp-ledelsen Kleppe og Hedstrøm skylden for at partiet nå har tilbakegang på meningsmålingene. Og for at Hagen selv har kommet på defensiven. Hagens strategi for valgkampen var i utgangspunktet å holde en relativt lav profil i innvandringspolitikken. Dette fordi innvandringsmotstanderne i Norge allerede stemmer Frp.

Verdens Gang, 2.9.1999, side 9

Innvandringsdebatten

Innvandringsdebatten tilspisses i valgkampen 1999. «Uten innvandring stopper Norge» var et argument som ble trukket frem (Brochmann og Hagelund, 2010: 262, Aftenposten, 24.8.99: 46). Dette blir trukket frem som et motargument i teksten «Verdikommisjonen» til Bondevik-regjeringen var en kommisjon som ble satt i 1998 for å finne hva som i februar 1999 hadde samme Bondevik-regjeringen lagt frem en utredning om behovet for økt arbeidskraft utenfra Norge var nødvendig (Brochmann, 2012: 118). Motargumentet til «Uten innvandring stopper Norge» var at det eksisterte uforenlige kulturelle forskjeller mellom nordmenn og innvandrere. Her ble medias søkelys satt på temaer som kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, kvinneundertrykkelse og æresdrap⁶⁵ (Brochmann og Hagelund, 2010: 262, Aftenposten, 24.8.99: 46).

Tekstene om Fremskrittspartiet i avisutvalget var veldig preget av Øystein Hedstrøm og Vidar Kleppe sin landsdekkende kampanje. Kleppe ønsket blant annet overvåking av innvandrermiljøer for å avdekke kriminelle virksomheter (Aftenposten, 27.7.99: 3). Tidligere samme år hadde Kleppe omtalt oppretting av asylmottak på bygden som voldtekt⁶⁶ (VG, 12.1.99: 44). Både Hedstrøm og Kleppe går altså i mot partileder Hagen som advarte mot «overtramp» i debatten (Ringheim, 2016: 155). Begge kandidater reiste rundt og talte om sitt syn på innvandringssaken, noe som blant annet ble kalt et felttog mot innvandring

---

⁶⁵ Brochmann og Hagelund (2010: 262) nevner spesifikt at æresdrapet på Fadime Sahindal i Sverige også preget det norske mediebildet.

⁶⁶ Voldtekt som metafor finnes flere steder. For eksempel ble frasen «The Rape of Kuwait» brukt av George H. W. Bush for å rettferdiggjøre krigshandlinger mot Irak (Lakoff, 2004: 71-72 og Kjeldsen, 2009: 259-260).

(Aftenposten, 29.7.1999: 6). Carl I Hagen sin posisjon i saken gjorde debatten mye mer komplisert. Hagen *støttet* utsagnene til Kleppe og Hedstrøm (Aftenposten, 28.7.99: 10) samtidig som han promoterte at partiet ikke kunne holdes ansvarlig for de enkelte representantene uttalte seg om fordi «de er ikke en del av Stortingsgruppen, det er det jeg som er» (Aftenposten, 13.8.99: 13). Dette blir av kritikerne omtalt som et dobbeltspill, og Hagen

Videre gav Carl I Hagen metakritikk av mediene for å fremstille Fremskrittspartiet i et dårlig lys (Aftenposten, 13.8.99: 13). Han påsto at mediene var ute etter å sverte partiet og han kalte blant annet pressen for «løgnaktig» (Aftenposten, 11.8.1999: 2). Den mediekritiske tradisjonen til aktører i Fremskrittspartiet strekker seg tilbake til første analyseperiode, hvor Fridtjof Frank Gundersen blant annet sa at NRK behandlet Fremskrittspartiet urettferdig under debatter i teksten *Vil NRK⁶⁷ ramme Fremskrittspartiet* (Aftenposten, 11.9.87: 2).

I en tale på Utøya bruker Jens Stoltenberg flere sitater fra Fremskrittspartiet for å vise til flere ytterliggående utsagn som blant annet Kleppe og Simonsen har kommet med, dette blir tatt opp i saken *Ap oppgjør med Fremskrittspartiet* (Aftenposten, 17.7.1999: 2). Stoltenberg sier blant annet at Kleppe hadde sagt at «enkelte kvinner går rundt høygravide hele tiden på grunn av kontantstøtten» og Simonsen mente at «et sosialkontor for hele kloden, der hvilken som helst afrikaner får sugerør ned i statskassen» (ibid.). Her må man være forsiktig å tilegne representantene disse sitatene, ettersom Jens Stoltenberg er en politisk motstander til Fremskrittspartiet gjennom sitt verv i Arbeiderpartiet. Sitatet til Kleppe kan man der i mot finne igjen, blant annet i Aftenpostens arkiv (Aftenposten, 3.2.1999: 6). Simonsens utspill ble diskutert tidligere i avhandlingen og blir blant annet gjengitt i Iversen (1998: 172) og en artikkel fra VG sitt arkiv (28.7.1999: 10 og 11).

Einar Lonstad skriver i leserinnlegget *Innvandrere som valgflesk* til den politiske spalten i Aftenposten: «Fremskrittspartiet er det eneste partiet som ikke gjør forskjell på Oslo-borgerne, noe vi har påpekt i mange år. Vi ønsker å behandle alle velgere nøyaktig likt uten særskilte tiltak ut i fra hudfarge, religion eller etnisk opprinnelse.» (Aftenposten, 12.8.1999: 2). Dette er ment som kritikk mot politiske motstandere som drev valgkampanje direkte for innvandrere. Lonstad vinkler saken til å handle om det Fremskrittspartiet omtaler som «særkrav». Altså, spesialbehandling. Tilpasning av behovet til gruppen, som Lonstad skriver «FrP har ikke noe særtiltak for innvandrere i valgkampen, Men FrP har heller ingen andre særtiltak for vanlige innfødte heller» (Ibid.). Likhets-argumentet skiller seg fra tidligere

---

⁶⁷ Hagen omtaler blant annet NRK som ARK – Arbeiderpartiets Riksringkasting.

argumentasjon ved at det går ut i fra et annet premiss: Innvandrere er lik nordmenn, og fortjener eller trenger derfor ikke særbehandling. Dette premisset er i direkte konflikt med for eksempel Kleppe sin påstand om at innvandremiljøer har mer kriminalitet. Selve premisset for å avlytte innvandrere gikk på at innvandrere utøvde mer kriminalitet enn nordmenn (Aftenposten 27.7.99: 3). Til sammenlikning med Lonstad sitt argument kommenterer Carl I Hagen andre partiers appell til innvandrerne i saken *Smisker med innvandrerne* (Aftenposten, 6.8.99: 3). Hagen kommenterer: «Jeg er rystet over at de andre politiske partiene nå begynner å tilpasse sin politikk til innvandrerne på innvandrernes egne premisser.» (Ibid.). Hagen fortsetter med utsagnet «Det er ikke rart at innvandrerne ikke bruker stemmeretten. De kan jo ikke norsk og kan dermed ikke følge med eller få greie på hva som skjer i debatten.» (Ibid.). Utgangspunktlig tolker man utsagnet som innvandringskritikk, men setningen kan tolkes tvetydig, om hvorvidt Hagen ønsker *mer* demokratisk deltakelse fra innvandrere eller om Hagen syntes innvandrere får ufortjent politisk oppmerksomhet av de andre partiene. Journalisten ber Hagen utbrodere og stiller Hagen spørsmål om hvorvidt språktilpasning gir høyere deltakelse fra innvandrerne i politikken: «Det syntes jeg er *totalt uinteressant*. Det viktigste er at de andre partiene kan endre sin politikk for å tilpasse seg denne velgergruppen.» (Ibid.). Hagens syn på språktilpasning viser at han er klar over at lav språkforståelse er problematisk for demokratiet – de som ikke forstår debatten, skjønner ikke politikken og vet dermed ikke hvorfor de bør stemme eller hvor viktig det er å stemme. For Hagen var det totalt uinteressant at strategien til de andre partiene kunne utjevne disse forskjellene.⁶⁸

Hagens kritikk av media i innvandringsspørsmålet

Et fenomen som preger tekstene fra valgperioden i '99 er Hagen sin kritikk av media sin måte å vinkle innvandrings sakene. Fremskrittspartiet biter oftere og hardere tilbake mot mediene i innvandringsdebatten. I saken *-Vi endrer ikke innvandringspolitikken* blir Carl I Hagen intervjuet på grunnlag av feil i en valgkampbrosjyre med referanse til saken *Feil om innvandrere i Fr.p.-brosjyre* (Aftenposten, 4.8.1999: 4 og Aftenposten, 3.8.99: 2). Brosjyrens fremside viser en blond⁶⁹ kvinne som skriver Urdu på en tavle med tittelen «Integrering i praksis», mens innholdet i brosjyren forteller at innvandrere får mer nordmenn i sosiale ytelser: «I dag opplever mange at myndighetene dessverre prioriterer innvandrere, som i

---

⁶⁸ I tillegg bruker Hagen her en *synekdoke* når han bruker situasjonen som et eksempel på hvordan de andre partiene er politisk: Siden de kan tilpasse språket til innvandrerne, kan de også tilpasse politikken som helhet. *Pars pro toto* er hentet fra tropen *synekdoke*; del for helhet (Eide, 2004: 129-130).

⁶⁹ At kvinnen er blond er en del av bildet argument (Kjeldsen, 2009:).

praksis får mye mer enn nordmenn»⁷⁰ (Aftenposten, 3.8.99: 2). Hagen sin reaksjon på journalisten i saken, Jan Erik Saure, sine spørsmål er svært interessante:

Saure: I Aftenposten tirsdag kan vi lese om en valgkampbrosjyre om innvandringspolitikk som også inneholder en rekke feil...

CIH: Ifølge hvem...?

Saure: Ifølge Sosialdepartementet og Utlendingsdirektoratet...

CIH: ... ifølge Meltveit Kleppa sitt sekretariat? Jeg tror neppe Meltveit Kleppa vet mer...

Saure: ... det var vel fra embetsverket i departementet...

CIH: Det var fra Meltveit Kleppa sitt sekretariat, så hun hefter for alt sammen. Nå må man kutte ut denne troen på at sekretærene til en statsråd har rett fordi de sitter i den jobben de gjør.

Hagen avviser journalistens utsagn om at det var selve departementet som gjorde Aftenposten oppmerksom på feilen og hevder at departementet er Magnhild Meltveit Kleppa sitt sekretariat. Konklusjonen til Hagen blir da at Meltveit Kleppa påpekte misinformasjonen i brosjyren som et politisk spill for å vise at FrP tok feil (Aftenposten, 4.8.1999: 4). Intervjuet fortsetter:

Saure: Mener du at brosjyren ikke inneholder feil?

CIH: Jeg kjenner ikke saken i detalj. Det er mulig det har sneket seg inn en feil. Du får spørre på kontoret vårt hvorfor det eventuelt har skjedd. Oversikter viser at gjennomsnittsutbetalingene av sosialhjelp er større til innvandrere enn til nordmenn. Det er det som er poenget. Og skal man påpeke en feil, bør det være en feil som er alvorlig.

Saure: Men det som gjør disse feilene alvorlige er at de bidrar til å stigmatisere grupper som...

CIH: Nei! Det er det ene og alene pressens gjengivelser som gjør

Hagen retter ikke kritikken mot mer spesifikke saker enn kritikken av feilinformasjonen i valgkampbrosjyren. Omtalen generaliseres til hele «mediesituasjonen», hvor en samlet presse er ute etter å ta Fremskrittspartiet (Aftenposten, 15.8.1999: 3). Det finnes flere eksempler på at Carl I Hagen er utsatt. Hagen bruker blant annet krasse betegnelser på pressen som «løgnaktig» (Aftenposten, 11.8.1999: 2). Kritikkk blir refutert med kritikkk. Mediekritikken til Hagen fungerer som et bortforklarende argument som forflytter debatten om innvandring til journalistens rolle i debatten om innvandring. Når Hagen skaper et bilde av journalistene som

---

⁷⁰ Utsagnet i brosjyren gir hjemmel til Brochmann sitt argument. Fremskrittspartiet fremstiller seg som partiet som kjemper mot den urettferdige velferdsstaten, heller enn velferdsstaten i seg selv (Brochmann og Hagelund, 2010: 245 - 246).

et redskap for den politiske venstresiden, illegitimerer han ikke bare de aktuelle journalistene, men også pressen som samfunnsinstitusjon (ibid.). Det er ikke politikken det er noe galt med - det er tolkerne av politikken og deres formuleringer det er noe galt med. Det er journalisten med ikke-FrP holdninger som vrenger budskapet (Ibid.).

Mediekritikk er *ikke* et nytt fenomen for Fremskrittspartiet, og spesielt ikke Hagen. Etter valgkampanjen i 1989 omtalte han pressen som «ikke til å stole på» (Aftenposten, 14.8.1989: 4). Hagen er kanskje mest kjent for å døpe Norges Rikskringkasting for «Arbeiderpartiets Rikskringkasting». Dette gjorde blant annet Hagen i respons til at Einar Førde ble utnevnt som leder for NRK i 1988, hvor ordene først dukker opp i Atekst sin database (NTB-tekst, 13.12.1988).

Konflikt rundt tusenårsskiftet

Dolkesjø-oppgjøret endte med den liberalistiske fløyen sitt brudd med Fremskrittspartiet. Til sammenlikning med Dolkesjø-saken, ble også flere medlemmer kastet ut rundt tusenårsskiftet. Ringheim (2016: 167) skriver at Hagen ble mer og mer sikker på at partiet trengte en ny utrensning på bakgrunn av høyrepopulistenes anseelse blant andre partier. Hagen var redd for at høyrepopulistene kunne gjøre innvandringsspørsmålet upopulært, samt bryte med Fremskrittspartiet for å starte et eget innvandringskritisk parti:

Hvis de hadde fått holde på i FrP, hadde de gjort innvandring til en tapersak, i stedet for en vintersak. Da de ikke fikk gjennomslag, kunne jeg se for meg at de ville bryte med FrP. Dersom de hadde blitt renominert, ville de kunne dannet et rent innvandringsfiendtlig parti i frustrasjon over at FrP ikke var ytterliggående nok.

Ringheim, 2016: 157

I tillegg til sitatet viser Ringheim (2016: 164) videre at Hagen var opptatt av innvandringssakens medieprofil, samt å holde Fremskrittspartiet sammen. For å bedre den interne stemningen i partiet, ble «Organisasjonskulturutvalget» opprettet. Innad kalt «Lodve-utvalget» (Ringheim, 2016: 167).

Lodve-utvalget bestående av Lodve Solheim Per Arne Olsen, Per Ove Width, Svenn Kristiansen og hadde som oppgave å løse konflikter som hadde oppstått lokalt. Opprettingen av «Organisasjonskulturutvalget» var i realiteten en forlengelse av Hagens makt som partileder. Fridtjof Frank Gundersen sa « Medlemmer som var mer lojal mot den lokale partiinstitusjonen, medlemmer som var en trussel mot Hagen eller skapte et dårlig image for

Fremskrittspartiet ble fjernet. Slik Lodve Solholm blir sitert i Ringheim (2016: 168): «Når de sloss som hund og katt i Bergen eller Oslo, så sendte Carl I Hagen og Geir A. Mo oss dit».

Selv om den interne konflikten på 2000-tallet kan sammenliknes med Bolkesjø-oppgjøret konfliktene seg skiller seg fra hverandre på flere måter. Partiavisen til Fremskrittspartiet var blant annet bestående av åpne spalter i 1995, noe den ikke var under 2000-konflikten (Ekeberg og Snoen, 2001: 333). Fremskritt sin rolle som styreregulert medlemsavis påvirket vinklingen på avisens tekster (Ibid.). Representant for Akershus, Fritjof Frank Gundersen, går ut mot Carl I Hagen i et intervju som får tittelen «Hagen lyver» (Ibid.). Gundersen sitt argument i artikkelen går på at Hagens sentralstyring av partiet er «stalinistisk». Hagen reagerer med åpenlys kritikk av Gundersen og ønsker han kastet fra vervet sitt.

Terje Søviknes sin sexskandale på 2000-tallet er en medvirkende årsak til at Vidar Kleppe ble kastet ut av partiet. Det blir hvert fall tilegnet som en grunn av Snoen og Ekeberg (2001:). Søviknes ble anklaget for å voldta Cathrine Rustøen på et landsmøte for Fremskrittspartiet. Her holder jeg meg til å beskrive utfallet for Kleppe. På et tidspunkt hadde Rustøen tatt kontakt med Kleppe, noe som partiledelsen åpenbart brukte som et argument mot Kleppe for å kaste ham ut av partiet. Kleppe sin kontakt med Rustøen var minimal, og hans upopulære stilling i partiet gjorde at styret hadde grunn og mulighet til å kaste ham ut.

Sammenhengen mellom Dolkesjø og konflikten etter 1999 var at begge var en form for standardisering av Fremskrittspartiets politikk. Fellesnevneren for begge konfliktene er at Hagen var en sentral aktør i å luke ut medlemmene han ikke ønsket skulle være en del av Fremskrittspartiet. At Ringheim (2016: 107) og Iversen (1998: 113-114) trekker ideologiske linjer til begge oppgjørene er kanskje en feilaktig tolkning? For å nyansere kan man tolke skillet ideologi som en falsk fellesnevner mellom oppgjørene. At Carl I Hagen allierte seg med høyrepopulistene under Bolkesjø var delvis på grunnlag av en maktkamp mellom Hagen, Wibe og Christensen (Ringheim, 2016: 120-121 og Ekeberg og Snoen, 2001: 228). Det samme var situasjonen før valget i 1999, hvor Hagen⁷¹ ikke hadde «full kontroll» på partiet. Ringheim (ibid.) siterer Hagen: «Hedstrøm og Kleppe gjorde innvandringstemaet uappetittlig for velgerne». En annen tolkning enn den ideologiske er at Hagen ønsket å sikre at Fremskrittspartiet var fullstendig sentralstyrt og standardisert før valget i 2001. Meningsmålingene før valget viste at partiet hadde stor oppslutning blant velgerne, større enn både Arbeiderpartiet og Høyre. Begge «utrenskingene» hadde medlemmer som talte om at det

---

⁷¹ Gundersen sammenliknet Carl I Hagen med Jörg Haider (Snoen og Ekeberg, 333).

stod om den indre makten i partiet. Dette blir trukket frem av Ekeberg og Snoen (2001: 352) som viser til at Bolkesjø-striden var ideologisk, mens konflikten rundt tusenårsskiftet var personlig motivert.

Til sammenlikning med Dolkesjø har man partikonflikten rundt 2000. Med hensyn til hvordan innvandringstemaet ble håndtert innad i partiet er Terje Søviknes sin tale på landsstyremøtet godt eksempel på hvordan situasjonen var før Kleppe ble kastet ut. Ekeberg og Snoen (2001: 331-332) forteller at flere partimedlemmer før Søviknes holdt appell på landsmøtet i 2000 *mistenkte* at Søviknes var innvandringsliberal. etter Søviknes hadde holdt appell med fokus på innvandrere som *velferdstyver* var mistanken om Søviknes som en innvandringsliberal borte og han fikk «trampeklapp» på landsmøtet (ibid.). Søviknes sin selvlegitimering ovenfor de øvrige partimedlemmene går altså ut på å fremstille seg selv som innvandringskritisk, men ikke så voldsomt som «verstingene». Uttalelser om innvandring ble ikke sett ned på av partifeller, det ble oppfordret. Ser man dette i sammenheng med Carl I Hagen sin medietolkning av innvandringsdebatten, kan man tolke at Fremskrittspartiet skulle i Hagens oppfatning være innvandringskritisk. Akkurat passe innvandringskritisk slik at det ikke ødela for stemmene til partiet, samt samarbeidspotensialet til de andre partiene.

Hva var den nye internpolitiske alliansen etter utkastelsene i 2000? I en nettartikkel fra 2000⁷², nevner VG at Hedstrøm også var et mål for Hagen sin tredje utrensning, men ble valgt til topps i Østfold av partifeller som var mer lojal til Hedstrøm enn sentralstyret. Her nevnes også at i Aftenposten (6.8.2001: 6) i 2001 at det er Siv Jensen, Carl I Hagen og Jon Alvheim som skal «ta ansvar for et bedre Norge».

2001 • Ny allianse

Snoen (2001: 329) kaller perioden rundt 2000 og 2001 «den tredje utrensning»⁷³. «Den tredje utrensning» omfatter Fremskrittspartiet sitt brudd med flere innvandringskritiske representanter, der i blant Kleppe som ble kastet ut i 2000 og Jan Simonsen som ble kastet ut etter valget i oktober. Avistekstene preges av Fremskrittspartiets, og særskilt Carl I Hagen, sitt forhold med de tidligere medlemmene av Fremskrittspartiet. Samtidig viser tekstene

---

⁷² <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/frp/oeystein-hedstroem-neste-offer/a/4519510/>

⁷³ Referanser til partiets tidlige dager, først da Gjems-Onstad ble kastet ut slik nevnt i, samt Dolkesjø-saken i 1994.

verdikritiske argumenter fra Hagen sin nye allianse. Svenn Kristiansen argumentasjon i teksten *FrP-topp kjemper for kristne verdier* viser en polarisert verditolkning ovenfor muslimer og kristne. Kristiansen var likevel ikke en av dem som ble ekskludert fra partiet i perioden.

Fremskrittspartiets situasjon

Carl I Hagen toner ned innvandringsbudskapet under valgkampen i 2001. Teksten *FrP mot alle andre* viser at Hagen ikke prioriterer innvandringstemaet i like stor grad som tidligere (Aftenposten, 9.9.01: 3). Dette kan være for å vise at partiet har distansert seg fra Kleppe og Simonsen som aktivt innvandringskritiske representanter for Fremskrittspartiet. Vidar Kleppe tok ikke en exit fra politikken, men frontet Sørlandslisten under valgkampen (Aftenposten, 22.07.01: 2). Teksten *Hagen i Kleppe-land* forteller det om det dårlige forholdet mellom Carl I Hagen og Vidar Kleppe etter utkastelsen av Kleppe i 2000. Artikkelen *Simonsen angrer ingenting* viser Jan Simonsen ingen kvaler med å ønske Kleppe inn på Stortinget, noe som Carl I Hagen ikke vil kommentere ovenfor Aftenposten og sier det er «Rogaland FrP som er Simonsens oppdragsgiver» (Aftenposten, 31.7.01: 3). Simonsen ønsket heller ikke å drive valgkamp mot Kleppe i Vestfold (Stavanger Aftenblad, 1.8.2001: 7 og VG, 29.7.2001: 6). De var rett og slett for gode venner til at Simonsen ønsket å gjøre det, faktisk oppfordret Simonsen velgere til å stemme på blant annet Kleppe fordi han heller ville ha inn Kleppe enn representanter fra andre partier. Teksten viser også at Simonsen ble nektet av partiet til å delta på en debatt, dette ble gjort med hensyn til «mediesituasjonen» (ibid.). Den interne konflikten i Fremskrittspartiet er synlig i avistekstene i alle tre avisene (Aftenposten: 14.8.01: 2). Stavanger Aftenblad sier for eksempel at Hedstrøm og Simonsen er forvist til «baksetet» under valgkampen (18.9.2001: 8). Avisen nevner eksplisitt konflikten rundt 2000 som utslagsgivende for at innvandring er nedprioritert under valgkampen (ibid.). Simonsen nekter imidlertid da journalisten spør om Simonsen har fått munnkurv i innvandringsspørsmål: «Jeg har hatt så mange gode utspill tidligere at de holder lenge» (ibid.). Den samme teksten forteller at Hedstrøm i samråd med partiledelsen hadde avtalt at han ikke skulle drive landsdekkende valgkamp, men heller fokusere lokalt (ibid.). Hedstrøm brukte derfor mye av kampanjen på reise rundt med *Øysteins Dream Team*⁷⁴, en campingvogn som tok turen rundt i Hedmark og Østfold (Aftenposten, 21.7.01). Kildene viser at Fremskrittspartiet sin retoriske strategi er å nedprioritere medlemmene med karakteristisk innvandringskritisk profil som er

---

⁷⁴ Vognen brukte slagord med ordrim som «Mindre skjemastrøm med Hedstrøm» og «Det går medstrøms med Hedstrøms».

igjen i partiet. Konflikten og utkastelsen av Vidar Kleppe har altså bidratt til å påvirke Fremskrittspartiet sin retoriske strategi med hensyn til innvandring, og dermed argumentasjon Fremskrittspartiet fører om innvandring før valget 2001. Omtrent en måned etter valget i 2001 kaster Fremskrittspartiet også ut Jan Simonsen. Dette kommer blant annet frem i saken *Gratis drikke* (VG, 4.10.2001, 6). I teksten Både Siv Jensen og Per Sandberg ønsket å få Simonsen kastet ut etter Enka-saken (VG, 4.10.2001, 6-7).

Fremskrittspartiet under innvandringsdebatten, 2001

Politiker for Arbeiderpartiet Thorbjørn Berntsen kom med et interessant utspill i Aftenposten i saken *-Grensen nådd for innvandrere* (Aftenposten, 28.8.01: 7). Berntsen har flere innvandrings- og integreringskritiske utspill i teksten. Der i blant «vi må innrømme at forskjellene begynner å bli merkbare» og «Det går en grense for hvor mange innvandrere Groruddalen kan ta opp» (ibid.). Berntsen sa også at han «ikke ville bli slått i hartkorn med Hagen og gjengen» (ibid.). Fremskrittspartiet gjorde politisk reklame ut av Berntsens utspill (Aftenposten, 6.9.01: 30). I den tekstfylte politiske reklamen⁷⁵ fra Fremskrittspartiet var det mange interessante formuleringer, der i blant «integrering er inkludering» og «Vi har og kritisert snillistiske norske politikere som ikke har tatt disse utfordringene på alvor» (Aftenposten, 6.9.01: 30). Her bruker Fremskrittspartiet *snillisme*-uttrykket som først ble brukt av Syse under valgkampen i 1989 og Rune Gerhardsen i 1991 til å argumentere for Fremskrittspartiets synspunkter

I en debatt med Carl I Hagen sa også Thorbjørn Jagland at vaskejobber er «drittjobber» og mest for innvandrere, noe som skapte stor negativ omtalelse for Jagland (). Fremskrittspartiet holdt seg lavt i innvandringsprofilen månedene før valget, mye på grunn av at taktikken for valget var å tone ned det innvandringskritiske budskapet.

---

⁷⁵ Reklamen og Siv Jensens positur minner visuelt om den amerikanske «Uncle Sam»-plakaten med sitt «I Want You For U.S. Army».

Bilde: Med «Uncle-Sam»-positur forteller Siv Jensen at hun ønsker deg til å stemme Fremskrittspartiet.⁷⁶

Innvandring er fortsatt en viktig sak for partiet, dog det tyder på at Hagen vil ha enerett til å diskutere det, mye i tråd med sitatet til Hagen fra 1997. Hagens innvandrings- og integreringskritikk blir synliggjort i saken *Carl I Siget*, hvor Hagen viser negativ holdning til opplæring av morsmål for innvandrere i undervisningen (VG, 3.9.2001: 4). Selv om Hagen snakket om innvandring, bør det bemerkes at innvandringstemaet ikke var en hovedsaken for Hagen som etter utkastelsen av Kleppe nedprioriterte temaet, for eksempel ved valgkampåpningen (Aftenposten, 9.9.2001: 3). Hagen argumenterer selv mot innvandring, særskilt fordi han selv vil ha kontroll på innvandringskritikken.

Hva kan man si om første problemstilling?

Denne delen tar for seg den første problemstillingen opp mot hva som har blitt funnet, diskutert og analysert i den historiske gjennomgangen av oppgaven. Det er utfordrende å diskutere den omfattende historien til Fremskrittspartiet i korte trekk. Derfor velger jeg å vise et kortfattet sammendrag til hvert år, hvor jeg sammenlikner en partiets indre konflikter og retorikk om innvandring:

⁷⁶ Dette vil jeg kalle en effektiv bruk av Webers tanke om *ideologisk makt*; budskapet til Fremskrittspartiet viser at til og med Arbeiderpartiet er enig med Fremskrittspartiet ideer.

1 • *Hvilke sammenhenger viser indre partikonflikter i Fremskrittspartiet med partiets offentlige argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987-2001?*

Under valgperioden 1987 politiseres innvandringen. Mustafa-brevet blir tilegnet mye oppmerksomhet på slutten av kampanjen i 1987. Opplesningen fra det falske brevet satt innvandringstemaet på agendaen. Fremheving av de *kulturelle* trekkene ved innvandringen kan tolkes som en måte å *unngå* konflikt med de innvandringsliberale som hovedsakelig oppfattet fri innvandring som en *økonomisk* gode. Fremskrittspartiet består utgangspunktlig av både liberalister og populistere. Et godt valgresultat gjorde at partiet fikk mer makt, noe som gjorde posisjonene innad i partiet ble viktigere. For å samle partiet i fremgangen, satt Hagen nøkkelpersoner fra begge fløyene inn i viktige partiposisjoner

I valgperioden 1989 kan man argumentere for at innvandringstemaet har blitt politisert og aktuelt for flere partier enn Fremskrittspartiet. Fremskrittspartiet sine indre konflikter viser at politiseringen av innvandringstemaet har splittet partiet. Argumentene som ble brukt i Det samme gjør Arbeiderpartiet jf. Rune Gerhardsen sin bruk av «snillisme» som splittet Arbeiderpartiet i morsmålsspørsmålet, noe som tyder på at Fremskrittspartiet ikke var det eneste partiet som ble splittet av innvandringens politisering.

Under analyseperioden 1991 satt Fremskrittspartiet innvandring som et ikke-tema. Likevel var det representanter som absolutt *ikke* ville være stille om temaet. Hagen tolker denne taktikken fornuftig inntil valgresultatene blir publisert og partiet havner langt nede. Etter 1991 ble det iverksatt tiltak internt i Fremskrittspartiet for å bedre stemningen, dette kan tolkes som en erklæring på uroen innad i partiet. Det samme er Alvheims utspill om islam som en «menneskefiendtlig og kvinnediskriminerende religion, som ble kritisert av blant annet Jan Erik Fåne.

Analyseperioden 1993 er det siste året hvor «liberalistene» er med i partiet. Konfliktene mellom de ulike politiske alliansene i partiet som før hadde vært innad i partiet, ble nå offentlige. Den dårlige valgoppslutning skyldtes den interne uroen. Dette kulminerer i det historiske landsmøtet på Bolkesjø, hvor størstedelen av Fremskrittspartiets liberalistiske faksjon trakk seg i protest. Dette skulle få utfall for innvandringsretorikken til Fremskrittspartiet allerede ved neste valg.

Analyseperioden 1995 skiller seg enormt fra analyseperioden 1993. Liberalistene som gikk ut av partiet etterlater et maktvakuum som fylles av flere innvandringskritiske representanter. Dette går for eksempel på bekostning av Carl I Hagen sine favoriserte kandidater⁷⁷. Nå er innvandringstemaet *en prioritering* for partiet. Hedstrøm fremmer blant annet et representantforslag som ønsker kostnadsutredning ovenfor innvandringspolitikken. Forslaget blir heftig debattert Hagen har ingen innvendinger mot dokumentet, og forsvarer Hedstrøm sitt forslag innad i partiet. Det var ikke før Dagbladet påviste Hedstrøm og representantforslaget sin tilknytning til FMI gjennom møtet i Godlia-kino at Hagen tok offentlig avstand fra Hedstrøm.

Analyseperioden 1997 viser at Hagen har overtatt rollen som innvandringspolitisk talsmann fra Hedstrøm. Dette var for å bevare friskheten, samtidig som innvandring ikke skulle bli en upopulær sak for partiet. Hagen reagerer med enda mer sentralstyring innad i partiet og argumenterer med sterke kulturelle argumenter. Han påpeker blant annet at FMI ikke er en rasistisk organisasjon. Innvandringsdebatten viser at Hagen ønsker å beholde kontrollen i partiet.

Perioden rundt 1999 viser at Hagen sin sentralstyring ikke klarer å holde kontroll på de sterkt innvandringskritiske representantene Øystein Hedstrøm og Vidar Kleppe under valget. Tidligere på året hadde Hagen advart mot «overtramp i innvandringsdebatten», Hedstrøm og Kleppe satt der i mot innvandringstemaet som en hovedsak for valgkampanjen sin, som de holdt over hele landet. Hagen kaster ut den innvandringskritiske partifellen Jonstad mot slutten av valgkampen.

Den siste valgperioden rundt 2001 viser at Fremskrittspartiet er mye mer moderat i innvandringsdebatten enn de tre tidligere periodene. Dette relaterer seg til utkastelsen av innvandringskritiske representanter slik som Vidar Kleppe og at Carl I Hagen og at den nye alliansen satt nye mål for partiet. Sentralstyret hadde planlagt å kaste ut Hedstrøm, men høy oppslutning i Østfold gjorde at han ikke ble kastet ut. Tidligere aktive medlemmer i innvandringsdebatten var satt på sidelinjen. Hedstrøm var ikke en hovedfigur under valget, han prioriterte heller et «lokalt fokus».

---

⁷⁷ Inger Marie Ytterhorn er et eksempel.

Kapittel 5: Analyse av Fremskrittspartiets argumenter før valg, 1987 – 2001

Dette kapitlet tar for seg den andre problemstillingen. Analysen ser på argumentasjonen til Fremskrittspartiet i lys av formale topoi som er verdi- og sannsynlighetsbaserte tankemønstre som går igjen i all argumentasjon:

2 • *Hvilke formale topoi bruker Fremskrittspartiet i sin retoriske argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987-2001?*

Kapitlet er organisert kronologisk, med utgangspunkt i 1987. Hver del ser nærmere på tre argumenter av Fremskrittspartiet i perioden 1987 – 2001. Argumentenes deler er hentet fra Fremskrittspartiets representanter sin argumentasjon i avistekstene. Selv om det er flere spennende argumenter fra hver valgperiode, begrenser jeg analysen til de argumentene jeg følte var mest oppsiktsvekkende for hver periode i materialet jeg hadde hentet ut.

Argumentene som analyseres ser på argumentets bestanddeler og knyttes til partiets situasjon og hvilke konflikter som utspilte seg i tidsrommet. På slutten av analysen diskuterer jeg hvordan topoi i Fremskrittspartiets argumentasjon ikke kun kan regnes innenfor Aristoteles sin politiske tale og hva dette har å si for argumentasjonen. Jeg diskuterer også kort hvordan enkelte av argumentene som handler om integrasjon av innvandrere kan knyttes til autochthonybegrepet.

1987: «Vil han bidra til å gjøre Norge til et muslimsk rike?»

Fremskrittspartiet blir tilegnet en sentral rolle av Brochmann og Hagelund (2010: 244) med hensyn til politiseringen av innvandringstemaet i 1987. Slik det ble vist i den historiske analysen, er det i 1987 flere grupperinger innad i Fremskrittspartiet. Identiteten til partiet er ikke avklart ideologisk, og partiet kan ikke sies og være samlet mot en felles strategi. Jeg vil påstå at Mustafa-saken, i tillegg til å politisere innvandringstemaet, markerer et *point of no return* for konflikten som endte med Bolkesjø-oppgjøret i 1994. Argumentene henviser til *kulturelle* aspekter ved innvandringen, delvis for å unngå å bli angrepet av liberalistene som ønsket fri innvandring av *økonomiske* årsaker, men også for å tilegne seg velgere som gjerne hadde tvilsomme holdninger til innvandrere. Derfor viser jeg til tre kulturelle argumenter fra perioden; to fra Carl I Hagen og ett fra Fridtjof Frank Gundersen som alle tre kan knyttes til konflikten mellom verdiliberale og verdikonservative.

Verdens Gangs sitt oppslag *Høytlesning mot asylsøkere* viser enda et interessant kulturelt argument fra Carl I Hagen (VG, 8.9.1987: 6). Hagen kommer blant annet med spørsmålet: «Vil han (biskop Aarflot, OH) bidra til å gjøre Norge til et muslimsk rike?». Tolker man dette som påstanden i argumentet kan den formuleres som: «Aarflot bidrar til å gjøre Norge til et muslimsk rike». Påstanden knytter altså seg til Aarflots skatteutspill. Belegget til påstanden finnes i sitatet til Hagen: «Nå mener jeg han må ivareta kristendommens interesser». Hjemmelen til argumentet kan da tolkes som: «Hvis ikke kristendommens interesser ivaretas, blir Norge et muslimsk rike», hvor et grunntopos *vil/vil ikke skje* står bak hjemmelen. Hagen sier i saken at Aarflots skatteutspill er grunnen til at han leste høyt fra Mustafa-brevet (VG, 8.9.1987: 6). Teksten knytter derfor Mustafa-brevet til Aarflot sine utsagn om flyktningskatten. Ikke utelukkende ut fra et økonomisk perspektiv, slik påstått i Snoen og Ekeberg (2001: 145) eller Bjørklund (1988: 216), men med et religiøst og kulturelt fokus. Temaet ble aktuelt av økonomiske grunner, men Hagen brukte situasjonen til å argumentere for at Norge sine *kulturelle* verdier var «truet».

Noen dager senere viser Hagen nok et interessant synspunkt. I intervjuet *Hagen: -Jeg er forbauset* sier Hagen seg overrasket over Mustafa sitt søksmål og bruker samtidig situasjonen til å kritisere rasismeparagrafen gjennom å referere til ytringsfriheten (Aftenposten 10.9.1987: 4). En av hovedpåstandene til Hagen i teksten er: «hvis mine uttalelser ovenfor flyktninger og asylsøkere kan rammes av rasismeparagrafen, går dette langt utover ytringsfriheten». Argumentets belegg kan derfor tolkes som kommentaren hentet fra teksten: «Politianmeldelse for rasisme knebler debatten». Dette knytter seg til en av Aristoteles grunntopoi, *vil/vil ikke skje*: «Hvis det har funnet sted noe som skjer med henblikk på noe annet, er det sannsynlig at også dette andre vil finne sted» (Andersen, 2007: 156). Hvis opplesningen av Mustafa-brevet fordømmes som rasisme, er det sannsynlig at debatten blir kneblet. Hagen kritiserer rasismeparagrafen senere i samme oppslag i Aftenposten, og hevder at dersom han ikke får snakke om Fremskrittspartiets flyktning- og innvandringspolitikk, vil han be Stortinget oppheve paragrafen.

Fridtjof Frank Gundersen kritiserer i innlegget *Vil NRK ramme Fremskrittspartiet?* NRK for forskjellsbehandling av Fremskrittspartiet i innvandringsdebatten (Aftenposten, 11.9.87: 2). Gundersen legger i den forbindelse frem hvilke synspunkt Fremskrittspartiet har om innvandring og fremmede kulturer. Påstanden Gundersen kommer med i teksten kan tolkes som: «Fremskrittspartiet ønsker en mer restriktiv innvandrings- og flyktningspolitikk enn de andre.». Belegget til Gundersen sitt argument kan tolkes som «Partiet har også pekt på de

langsiktige problemer med sterke innslag av fremmede kulturer i vår egen.» Hjemmelen kan formuleres som: «Fremmede kulturer gir problemer», noe som knyttes til toposet om *vil / vil ikke skje*, hvor de fremmede kulturene blir tolket som et problematisk innslag i forhold til den norske kulturen – disse fremmede kulturene vil gi langsiktige problemer i Norge. Gundersen bruker altså, i tillegg til Hagen et kulturelt argument (ibid.). Dette innlegget kom også *etter* Mustafa-brevet og gikk på de faktiske egenskapene ved andre kulturer. Noe som er enda et tegn på at Fremskrittspartiet sin argumentasjon var begrunnet i kultur, slett ikke bare økonomi. Samtidig forutsetter argumentet et ideal om et kulturelt homogent Norge.

1989: «Nordmenn og innvandrere forskjellsbehandles»

Det var ikke kun Hagen som holdt appeller valgkampen i 1989, også Vidar Kleppe var aktiv. Denne delen ser nærmere på Carl I Hagen sin argumentasjon i Stavanger Aftenblad og Vidar Kleppe sin argumentasjon i teksten – *Fordel for innvandrere* (Aftenposten, 18.7.1989: 5).

Hagen legger frem påstanden i artikkelen –*Hagen snakker med to tunger*: «Veldig mange asylsøkere og flyktninger har bedre boliger, bedre klær og mer lomme penger enn våre minstepensjonister». Han begrunner påstanden med «det er urettferdig og ukulturelt» (Stavanger Aftenblad, 11.8.89: 4). Her er hjemmelen implisitt, noe som er et tegn på argumentasjonen er retorisk. Påstanden er helt klart økonomisk, noe som går igjen i Fremskrittspartiets argumentasjon, men som skiller seg fra de kulturelle argumentene som blir lagt frem i 1987 rundt Mustafa-saken. Belegget til påstanden har et annet fokus, noe som gjør argumentet veldig interessant. Belegget er eksplisitt kulturelt: «Dette er urettferdig og ukulturelt» (Stavanger Aftenblad, 11.8.89: 4). Hjemmelen som binder belegget til påstanden kan sammenliknes med et størrelses-topos som tilsier at like størrelser bør yte like mye, bare omvendt. Eller i dette tilfellet at ulike behov bør mettes ulikt. Minstepensjonistene trenger og *fortjener* mer enn «bekvemmelighetsflyktningene»⁷⁸. Dette blir bekreftet også tidligere i teksten med utsagnene: «norsk u-hjelp er bortkastet» og «innvandrere har det for godt i forhold til norske minstepensjonister» (Stavanger Aftenblad, 11.8.89: 4). Hagen viser til økonomiske verdier, men begrunner det med at det er noe galt med velferdskulturen. Igjen er argumentet økonomisk, men begrunnet i kultur.

Hagen har flere argumenter som sammenlikner asylsøkere og minstepensjonister sin levestandard. I en debatt mot Thorbjørn Stoltenberg la Hagen frem påstanden: «Asylsøkere og flyktninger bør ha lavere levestandard». Belegget til argumentet kan tolkes som: «Asylsøkere

---

⁷⁸ Slik Hagen omtalte flyktningene i samme tekst.

og flyktninger får bedre boliger og mer lomme penger enn mange minstepensjonister». Hjemmelen til argumentasjonen kan tolkes som: «Er det mulig for minstepensjonistene å ha den levestandarden, kan flyktninger og asylsøkere ha det også.». En slik hjemmel bygger på et *mulig / ikke mulig* grunntopoi. Argumentet ble tatt med fordi det reflekterer kritikken Fremskrittspartiet, og særskilt Hagen, fremmer av økonomiske argumenter i analyseperioden. Her trekker Hagen ofte inn minstepensjonister og sammenlikner med innvandrere.

Kleppe argumenterer i teksten *Fordel for innvandrere* at nordmenn og innvandrere blir forskjellsbehandlet (Aftenposten, 18.7.1989: 5). I teksten kommer Kleppe med påstanden «Nordmenn og innvandrere blir forskjellsbehandlet» han begrunner påstanden med utsagnet: «Fremskrittspartiet ønsker likebehandling og respekt for menneskeverdet». Hjemmelen kan sammenliknes med et topoi om størrelse: «Like størrelser skal bli behandlet likt». Dette argumentet er et kjent trekk med Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandrere. Nordmenn og innvandrere er like og skal behandles likt, men innvandrerne skal ikke motta noe hjelp for å nå de samme standardene som nordmenn. Kleppe sier også i teksten: «verken innvandrere eller «våre egne» er tjent med et system som legger opp til en klar forskjellsbehandling» han kommenterer også «når våre såkalte nye landsmenn banker på døren sitter pengene løst» teksten er altså en kritikk mot at det bevilges penger til et heldagstilbud for fremmedspråklige i Kristiansand (ibid.).

1991: «En fremmedfiendtlig og kvinnediskriminerende religion»

Jon Alvheims sitt kulturelle argument under kampanjen i 1991 er svært interessant (Aftenposten, 16.7.1991: 6). Her påstår Alvheim at «Alle asylsøkere i Norge med oppholdstillatelse på humanitært grunnlag bør sendes tilbake til hjemlandet». Alvheims belegg for påstanden gjengis på grunnlag av en sak Alvheim leste i Morgenbladet «Skal den innvandringspolitikken som praktiseres i dag fortsette, kan nordmenn risikere å bli minoritetsgruppe i eget land». Påstanden kan sammenliknes med et *vil/vil ikke skje* grunntopos. «Dersom innvandringen fortsetter blir nordmenn minoriteter i Norge». Alvheim sier i samme tekst at den muslimske religionen etter hans syn er menneskefiendtlig og kvinneundertrykkende. I tillegg uttrykker han: «Dette bør være Fremskrittspartiets politikk», noe som eksplisitt viser at Fremskrittspartiet er uenig om innvandringsspørsmålet.

Buskerud sin førstekandidat Roy Wetterstad uttrykker misnøye i teksten *FrP-topp vil stanse sigøynerne* (VG, 1.8.1991). Påstanden han legger frem i teksten er: «Nå må vi ha en

beredskap mot sigøynerne og sikre oss at de ikke kommer inn i Norge» (ibid.). Belegget er en sammenlikning til en situasjon i Sverige: «Wetterstad reagerer på at sigøynere nå flykter fra Polen til Sverige for å søke om politisk asyl.». Hjemmelen kan sammenliknes med Aristoteles sin *topoi* basert på *størrelse*. Kan denne gruppen mennesker søke asyl til Sverige, kan de søke asyl til Norge. Norge og Sverige tolkes som like størrelser i argumentet til Wetterstad. Wetterstad oppfordrer derfor til å gjøre noe for å forhindre det han i teksten kaller en «oversvømmelse av sigøynere». I teksten uttrykker også Wetterstad eksplisitt at han gir blaffen i at Hagen ikke vil at kandidater skal snakke om innvandring (ibid.).

Kanskje det mest spennende funnet blir likevel gjengitt i teksten til Carl I Hagen *Frp fortsatt alene* (Aftenposten, 7.7.91: 2). Påstanden til Hagen er at: «Kay fortjener ikke hjelp». Belegget til Hagen er kanskje det mest interessante med argumentet: «Hun var heldig nok til å bli født i et land hvor millioner av innvandrere har vist og fortsatt viser at alle kan oppnå en respektabel levestandard dersom de arbeider hardt og har selvdisiplin». Hjemmelen til argumentet kan tolkes som: «Selvdisiplin og hardt arbeid belønnes»⁷⁹ Hagen hardtarbeidende innvandrere som belegg til påstanden sin om at Kay ikke fortjener hjelp. Hagen strider derfor i mot flere av de tankene som tidligere har blitt uttrykt om innvandring av Hagen. Det kan være flere grunner til dette. Jeg ønsker å diskutere tre av dem. Det kan være Hagen bruker belegget som en konsekvens av at han har hentet analogien fra en kanadier⁸⁰, slik Hagen uttrykker gjennom teksten. Dette er dog en problematisk tolkning; står ikke Hagen for belegget til påstanden, står han heller ikke for påstanden. Det kan også være at partisituasjonen har noe med argumentet å gjøre. Ser man på partisituasjonen begynner liberalistene å få økt makt i Fremskrittspartiet. Det kan være at Hagen bruker argumentasjonen i teksten som et signal til liberalistene i partiet om at han vil legge fra seg innvandring som kampsak dersom partiet oppnår suksess ved valget på grunn av de liberalistiske standpunktene. Det kan også være at innvandring i teksten er god fordi det er snakk om innvandring fra Europa. Altså at Hagen tenker vestlig innvandring som en *riktig* type innvandring.

---

⁷⁹ Minner om narrativet bak *The American Dream*. Kan derfor også tolkes som et historisk/kulturelt innholdsmessig *topoi* (Kjeldsen, 2009: 165-167).

⁸⁰ Mesteparten av den kanadiske befolkningen består av innvandrere til det amerikanske kontinentet.

1993: «Muslimenes voldtekter har vært spredte (og meget lett forståelige)

hevnaksjoner»

Teksten *Gneistrande oppgjer om kyrkjeasyl* viser Hagen interessante argumenter mot kirkeasyl for bosniere (Stavanger Aftenblad, 6.9.1993: 5). Påstand: «Dersom hver enkelt (av kirkemedlemmene, OH) for egen regning tar seg av flyktningene har jeg ingen innvendinger». Setningen etter påstanden kan tolkes som argumentets belegg: «I kjølvannet av gjestfriheten følger en regning til felleskassen» Hjemmelen går altså på et *mulig / ikke mulig* topoi: «Er det mulig at de kan koste på en fellesregning, kan de ta regningen selv». Noe som er en tolkning av at asylsøkerne ikke skal gi en felleskostnad.

I notisen *Forslag om visumplikt for bosniere* siteres Carl I Hagen på hans syn om visumplikt for bosniere (Aftenposten, 30.8.1993: 11). Påstanden i argumentet er: «Det er hårreisende at det skal bevilges flere hundre millioner kroner til flyktninger fra Bosnia samtidig som norske sykehus må redusere aktiviteten på grunn av mangel på penger». Belegget oppfattes som Hagen sitt argument: «Vi kan ikke ta på oss å løse alle verdens problemer når vi ikke engang greier å løse de mest pressende oppgaver her hjemme». Hjemmelen kan tolkes som et *større / mindre*: «Det som er kjent og nærme er viktigere enn det som er ukjent og langt borte».

Fridtjof Frank Gundersen viser i teksten, *Et moralsk nederlag for demokratiet*, et spesielt argument om krisen i Bosnia (Aftenposten, 25.7.93: 7). Påstanden Gundersen bruker gjengis i setningen: «Serbernes voldtekter bærer preg av å være et systematisk ledd i en krigføring som er ledet fra Beograd». Her kan belegget til argumentasjonen regnes som: «Muslimenes voldtekter har vært spredte (og meget lett forståelige) hevnaksjoner». Hjemmelen for argumentasjonen kan tolkes som: «Det som er planlagt veier tyngre enn det som faller som en reaksjon på noe.». Altså, et *vil / vil ikke skje* topos, hvor grunntanken er at hevnvoldtekten til muslimene er forståelig sammenliknet voldtektene fra de serberne som er planlagt. Gundersen oppfatter altså voldtekter som situasjonsavhengige med tanke på hvilken bakgrunn voldtekten har. Noe annet som er oppsiktsvekkende med argumentet er relasjonen argumentet har med hensyn til kultur og religion; at Gundersen *ikke*⁸¹ kritiserer muslimene som utfører voldtektene, men heller de kristne. Dette argumentet skiller seg fra tidligere kulturkritikk gitt av Gundersen på temaet⁸². Ser man dette i sammenheng med partiets indre konflikt mellom verdikonservative og verdiliberister, kan teksten, med Gundersen som avsender, som helhet

---

⁸¹ Han kaller det «forståelig».

⁸² Dette poenget bruker Gundersen i valgkampanjen 1999 til å underbygge sin argumentasjon om at Fremskrittspartiet ikke gjør forskjell på innvandregrupper (Aftenposten, 11.8.99: 14).

tolkes som et argument for at Gundersen ikke kun har et ensidig syn på muslimer. Gundersen tydeliggjør derfor at det er serberne er verst for å vise at han ikke *kun* går etter muslimer.

1995: «Mange innvandrere har bragt med seg slagvåpenkultur og gjengmentalitet.»

Tidsrommet mellom Dolkesjø-saken og Godlia-saken er interessant fordi perioden reflekterer Fremskrittspartiet *etter* utgangen av flere liberalistiske medlemmer, men *før* avsløringen av Hedstrøms tilkobling til Den Norske Forening. Argumentene fra perioden som analyseres søker å reflektere en del av Fremskrittspartiets argumentasjon i dette tidsrommet. Altså direkte knyttet til den første problemstillingen, gjennom hvorvidt utgangen av liberalistene påvirket Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandring.

Carl I Hagen legger frem ti fakta om Fremskrittspartiets innvandringspolitiske standpunkt *Skitten valgkamp?* (Aftenposten, 3.9.1995: 9). Der i blant et om opphold på humanitært grunnlag: «De som får opphold på såkalt humanitært grunnlag [...]. Rett etter følger belegget: «bør ikke få adgang til familiegjeforening i Norge hvis de får midler fra staten». Hjemmel kan oppfattes som: «Opphold forutsetter ikke familiegjeforening» som et *har / har ikke skjedd* topos. Siden dem som har fått opphold av staten pleier å få familiegjeforening, bør vi ikke belaste den norske staten mer ved å la dem få lov til dette. Dette er et økonomisk argument fra Hagen, noe som viser at Hagen ikke utelukkende bruker kulturelle argumenter under valgperioden.

Et godt eksempel på et kulturelt argument som kan diskuteres finner man der imot i teksten *Politisk valg tog mot vold* (Aftenposten, 31.8.1995: 17). Hagen fremstiller påstanden: «Den innvandringspolitikken de øvrige partier har stått for, er en av hovedårsakene til veksten i volden i samfunnet». Belegget til utsagnet nevnes rett etterpå: «Mange innvandrere har bragt med seg slagvåpenkultur og gjengmentalitet.». Ut i fra påstanden og belegget til påstanden kan man tolke at hjemmelen i argumentet støtter seg på en *større/mindre* grunntopos. Siden innvandrerbefolkningen blir større, øker volden i samfunnet. Hagen sitt argument er kulturelt fordi han henviser til kulturen innvandrerne tar med seg som bakgrunnen for vold. Samtidig nevner Hagen også *mentaliteten* til innvandrerne. Å henvise til *gjengmentalitet* kan diskuteres som en henvisning til kultur, eller et biologisk aspekt ved innvandrerne selv. Ambivalensen til argumentet gjør det vanskelig å peke på om det er et kulturelt eller biologisk argument.

Hagen sitt argument kan sammenliknes med Øystein Hedstrøm sitt argument rettet mot innvandring og befolkningstall. Hedstrøm knytter i saken *Benkows eksesser* bruker blant annet ætt og kultur som forskjellige begreper i teksten (Aftenposten, 23.7.1995: 7) Her

kommer Hedstrøm med påstanden: «Det vil være urealistisk å tro at Norge ville slippe unna problemene med et sterkere press på våre landområder...» Belegget til påstanden kommer fra Statistisk Sentralbyrå som Hedstrøm har tolket: «den fjernkulturelle innvandrerbefolkningen under visse forutsetninger kan øke til cirka én million i løpe av hundre år. Samtidig vil den norskættede og nærkulturelle delen av befolkningen bli redusert til cirka 3,4 millioner på grunn av lave fødselstall». Hjemmelen kan tolkes til å handle om *hva som vil skje* med innvandrere som gruppe i Norge: «Flere folk betyr mer press». Noe som er interessant med tanke på at Hedstrøm i samme belegg sier at det blir færre «norskættede og nærkulturelle»⁸³. Hedstrøm skiller i argumentets belegg mellom *ætt* og *kultur*. Dette viser i klartekst at Hedstrøm hadde holdninger mot innvandrere ut over de rent kulturelle årsakene.

1997: «Snillisme skapte rasisme»

Hagen sin konflikt med Benkow kommer tydelig frem i flere tekster. En av disse er teksten *Misbrukt av Hagen*. I teksten, hvor Jo Benkow blir intervjuet, gjengir journalisten sitatet til Hagen som en del av bakgrunnshistorien til intervjuet: «Et harmonisk samfunn er uten etniske minoritetsgrupper» (VG, 9.9.1997: 18 og VG, 8.9.1997: 10). Hagen bruker utsagnet ut av sin kontekst, noe som er et kjennetegn på et stråmannsargument. Journalisten viser til at Hagen ville forklare nærmere hva han faktisk mente. Belegget til Hagen sitt argument kan derfor tolkes som: «Et land uten etniske minoriteter er et land uten rasisme» (ibid.). Hjemmelen til argumentet kan derfor tolkes som: «Minoritetsgrupper skaper rasisme». Hjemmelen går ut i fra et topos om *vil/vil ikke skje*. Hagen påstår at rasismen ikke oppstår på grunn av rasistenes holdninger mot minoritetene, men minoritetenes tilstedeværelse i Norge. Argumentet viser Hagen som ekskluderende ovenfor minoritetene, ikke rasistene.

I teksten *Hvem er de fremmedkulturelle?* viser Fridtjof Frank Gundersen kulturelle argumenter mot innvandring (Aftenposten, 25.7.1997: 9). Blant annet påstanden: «muslimer er konfliktskapende». For å støtte påstanden bruker Gundersen belegget: «mange av dem setter Koranens lover over statens lover og et lite ledersjikt er gitt fullmakt til å fortolke den (Koranen, OH)». Dette kan sammenliknes med grunntopos som tar for seg *større/mindre*. Første delen av belegget legger frem synet om at Koranen står over norske lover. Dette kan

---

⁸³ Premisset/belegget taler i mot påstanden, noe som kan sammenliknes med det retoriske begrepet oxymoron henviser *kontradiksjoner* i utsagnet (Eide, 2004: 100-101). Kontradiksjonen synliggjøres ved at Hedstrøm påpeker at en økende befolkning presser Norge som landområde, samtidig som han sier at den «norskættede» befolkningen går ned. Eventuelt argumenterer han for at innvandrere ikke genererer ressurser på lik linje som «norskættede».

man tolke som et *loci communes*⁸⁴. At flertallet er med i å bestemme, er et større gode enn et at en liten gruppe står for fortolkningen.

Snillisme-begrepet blir brukt av 2. kandidat for Frp Rogaland, Øyvind Vaksdal, under 1997-kampanjen (Stavanger Aftenblad, 10.9.97: 10). Kandidaten påstår blant annet at snillismen skapte rasismen. Dette knytter seg, slik nevnt tidligere, direkte til Fremskrittspartiets tanker om den urettferdige velferdsstaten. Hvis man skal stille opp et forslag til argumentets konstruksjon kan man sette kandidatens påstand som: «Snillisme skapte rasisme». Vaksdal sin bakgrunnshistorie kan tolkes som belegget til argumentets påstand: «Jeg kjenner en familie som måtte selge huset på Karmøy fordi han (mannen som forsørget familien, OH) ble arbeidsløs. Kort tid etterpå flyttet asylsøkere inn i huset, og bilen fra møbelmagasinet dukket opp med gratis møbler.». I analogien til Vaksdal, viser han til at asylsøkere, en gruppe uten jobb, flytter inn i huset til denne familien på Karmøy som måtte flytte på grunn av at han selv ikke hadde jobb. Argumentet sin hjemmel kan da formuleres som: «Siden familien ikke fikk bo gratis, bør ikke asylsøkerne heller få bo gratis. Eventuelt omvendt – «siden asylsøkere kan bo der gratis, burde familien som originalt hadde hjemmet sitt der, bo gratis». Noe som igjen knytter seg til tankegangen om dem som var der først har den største retten.

1999: «Fremskrittspartiet er det eneste partiet som ikke gjør forskjell på folk»

Skolesaken var interessant med hensyn til hvordan Lonstad prøvde modererte Kristiansen. Lonstad sin kommentar til journalisten viser at Lonstad ønsket en mer moderat vinkling på skolesaken enn Kristiansen. Det kan også tolkes som at Lonstad forsøkte å begrense skadeomfanget Kristiansen sitt polariserte syn mellom kristne og muslimer gav uttrykk for i saken. Til sammenlikning skrev Lonstad en egen tekst tidligere i valgkampen om hvordan de andre partiene tilpasser politikken til innvandrere (Aftenposten, 12.8.1999: 2). I teksten *Innvandrere som valgflesk* er hovedpoenget til Lonstad at de andre partiene endrer politikken for å tilpasse seg innvandrerne, noe som står i likhet til Hagen sitt argument tidligere i valgkampen som var at partiene bruker andre språk for å appellere til innvandrerne. Sitatet til Lonstad kan settes opp som: «FrP har ingen særtiltak for innvandrere i valgkampen». Belegget til argumentet kan formuleres som: «Fremskrittspartiet er det eneste partiet som ikke gjør forskjell på Oslo-borgerne». Argumentet er da kritikk mot de andre partiene sitt fokus på det Lonstad kaller «særbehandling». Hjemmelen kan derfor tolkes som et topos om *størrelse*:

---

⁸⁴ Mer spesifikt et *historisk loci communes* (Kjeldsen, 2009: 165). Loci communes I dette tilfellet kan loci tolkes som «loven er lik for alle».

«Valgkampanjer på ulike språk behandler folk ulikt.». Som appellerer til at like størrelser, det vil si alle mennesker, både innvandrere og nordmenn, skal behandles likt. Denne forståelsen Lonstad gir uttrykk tar ikke høyde for at *språk* ikke forutsetter at innvandrerne forstår *budskapet*. I teksten fremstilles valgkampanjen på forskjellige språk som et særtiltak, mens i realiteten er det en tilpasning for å kunne fordele budskapet til de politiske partiene på en bedre måte. Lonstad og Fremskrittspartiet får det til å virke som en særbehandling, heller enn en nødvendig tilpasning.

Under valgkampen kom Carl I Hagen med et økonomisk argument (Aftenposten, 15.8.1999: 3). Under en valgkamptale kom Hagen med påstanden: «Hadde Frp sin politikk vært fulgt, ville det vært færre innvandrere i Oslo, og da ville boligprisene vært lavere». Belegget til argumentet formuleres rett etter påstanden: «Det er politikerne som har tillatt innvandringen som har skylden.». Hjemmelen er implisitt, men kan spores tilbake til et *har skjedd / vil skje* topos: «innvandringspolitikken til Fremskrittspartiet ble ikke fulgt, noe som førte til at flere innvandrere som igjen har gjort boligprisene dyrere». Hagen sitt økonomiske argument skiller seg fra argumentasjonen Hagen bruker under et intervju med journalisten Paul Erik Saure.

Under intervjuet kommer Carl I Hagen med en interessant påstand om etniske grupper i nasjoner (Aftenposten, 4.8.1999: 4). Påstanden ble formulert av Hagen som: «En nasjon med få etniske grupper eller der de etniske gruppene er små, er et samfunn med større grunn til å håpe på harmoni og fred enn der de etniske gruppene er mye større». Saure fortsetter med å stille Hagen spørsmål om dette er basert i teorier om raserene samfunn. Hagen svarer: «Dette er rene skjære erfaringer fra verdenshistorien». Disse to utsagnene fra Hagen kan henholdsvis tolkes som argumentets påstand og belegg. Hjemmelen til argumentet kan tolkes som: «Det som har skjedd før under liknende omstendigheter, vil skje igjen.». Noe som knytter argumentets hjemmel til et *har skjedd / vil skje* topos. Hagen peker på ting som har skjedd tidligere til å forklare ting som vil skje dersom Fremskrittspartiets politikk ikke følges. I dette Argumentet viser at Carl I Hagen i tillegg til økonomi *også* bruker argumenter som trekker inn etnisitet.

2001: «Vi jobber mot alt som strider mot de kristne formålsparagrafer»

Innvandring ble ikke diskutert så mye sammenliknet med de tre forrige valgkampene i 1995, 1997 og 1999. Carl I Hagen sin nye allianse med blant annet Per Sandberg, Siv Jensen, Sverre Kristiansen og Jon Alvheim prioriterer ikke innvandring under valgkampen. Carl I Hagen og Sverre Kristiansen kommer likevel med interessante utspill, henholdsvis på temaer som

morsmålsopplæring og oppretting av private skoler for muslimer. Samtidig viser Fremskrittspartiet sin politiske reklame, ment som et svar mot Arbeiderpartipolitiker Berntsen, et oppsiktsvekkende argument som jeg analyserer. Hedstrøm ekskluderte integrering som en mulighet i sin argumentasjon. De tre argumentene etter tusenårsskiftet som analyseres i dette underkapitlet viser likevel kulturell argumentasjon.

Hagen argumenterte mot morsmålsopplæring (VG, 3.9.2001: 4). Dette kommer frem i saken *Carl I Siget*. Saken er hentet fra et debattmøte⁸⁵ på Grorud i Oslo. En av de oppmøtte lærerne sa til Hagen under møtet: «All språkforskning viser at du må lære ditt eget morsmål før du klarer å beherske andre språk». Som motsvar la Hagen frem påstanden: «Det viktigste for alle barn i Norge er å lære norsk». Belegget til argumentet kommer straks etter og er ment som et kritisk belegg: «Foreldrene bør ha en lovfestet plikt til å lære dem norsk før de begynner på skolen.». Hjemmel til argumentet kan tolkes som gjerne gjenspeiler et topoi om *størrelse*. Alle ting i en klasse bør være av samme størrelse: «Alle barn i Norge bør kunne norsk». Altså et kulturelt argument om språket. At dette argumentet ble brukt i respons til læreren sitt argument om morsmål som forutsetning for å kunne norsk, gjør tolkningen av Hagen sitt argument enda mer interessant. For Hagen er det uinteressant at man må kunne andre språk først, det er ikke de språklige forutsetningene som blir vektlagt, det er egenskapen til individet som blir referert. Altså, innvanderne driver omsorgssvikt når de ikke lærer barna norsk før barna begynner på skolen. Argumentet og situasjonen er interessant med tanke på at Fremskrittspartiet tonet ned innvandringstemaet under valgkampen. Dette peker på at Hagen er en av de få som har et privilegium ved å rette kritikk mot innvandring. Til sammenlikning med Hagen sitt kulturelle argument, finner man også et kulturelt argument om innvandring i reklamen fra Fremskrittspartiet som analyseres senere.

Svenn Kristiansen argumenterte i teksten *FrP-topp kjemper for kristne verdier* mot oppretting av private muslimske skoler (VG, 26.8.2001: 17). Saken knytter seg til Fremskrittspartiets argumentasjon om innvandring fordi muslimsk innvandring lenge har vært et hovedtema for partiet. Svenn Kristiansen er den samme som Dag Danielsen tapte for i gjenvalg som tredjekandidat for Oslo bystyre (Snoen og Ekeberg, 2001: 337). Påstanden i argumentet er at «Det bør ikke opprettes private muslimske skoler», som belegg begrunner Kristiansen påstanden med: «Vårt partiprogram er bygd på kristne verdier. Vi jobber i mot alt som strider

---

⁸⁵ Under debattmøtet kalte blant annet Hagen Yasir Arafat som en «terrorist» (VG, 3.9..2001: 4). Flesteparten av de oppmøtte på debattmøtet var selv innvandrere, noe som gjør forholdet mellom budskapet og publikumsforståelsen til Hagen interessant (ibid.).

mot de kristne formålsparagrafer.». Kristiansen kommer altså med et kulturelt argument om at Fremskrittspartiet er bygget på kristne verdier. Hjemmelen kan tolkes som: «private muslimske skoler strider mot de kristne verdier». Dette kan tolkes som et *mulig/ ikke mulig* topoi: «Hvis en hel art hører til det mulige, gjør underklassifiseringen av arten det også» Norge er bygget på kristne verdier, derfor er opplæring i skolen også bygget på kristne verdier. En allmenn opplæring i skolen på et ikke-kristent grunnlag kan derfor ikke støttes av Kristiansen som viser til at Fremskrittspartiet er styrt av de «kristne formålsparagrafer». Analysen viser at Kristiansen sin argumentasjon ikke vil tillate skoler fundert i en annen religion enn kristendom, noe som er et *motstridende* standpunkt mot at det eksisterer ulikheter mellom nordmenn og innvandrere til fordel for innvandrerne.

Selv om oppgavens kildegrunnlag ikke omfatter reklame, tillater jeg meg likevel å ta med utsagn fra Fremskrittspartiet sin politiske reklame i argumentasjonsanalysen. Dette gjør jeg fordi den inneholder, til reklame å være, mye tekst og flere relevante og interessante utsagn om innvandring. I tillegg kom den som en respons på Arbeiderpartipolitiker Berntsen sitt innvandringsutspill. Fremskrittspartiet legger frem flere påstander i reklamen (Aftenposten, 6.9.01: 30). Den mest interessante var «personer som får opphold på humanitært grunnlag må forplikte seg til å overholde norske lover og regler også dersom disse er i strid med egne religiøse eller kulturelle skikker fra hjemlandet». Argumentet er interessant fordi det er kulturelt betont. Argumentet setter religion og skikker opp mot *Norske* lover og regler. Begrunnelsen til argumentet kommer i avsnittet etterpå: «Nei til forskjellsbehandling». Dette fungerer som belegg til påstanden. Hjemmelen er implisitt og kobler belegget til påstanden. En mulig hjemmel blir da «Loven er lik for alle» som er en omformulering av topoi: «Alle ting i en klasse (Norge) bør ha samme kvaliteter (Følge norske lover og regler)». Altså en homogen tolkning av Eventuelt kan man diskutere om hjemmelen kan tolkes som *Loven er lik for alle*, noe som eventuelt kan tolkes som et *loci communes* fordi det henvender seg til et grunnleggende trekk ved det moderne konstitusjonelle demokratiet om at loven som er lik for alle.

Hva forteller argumentasjonen?

Den retoriske argumentasjonen til Fremskrittspartiet har fellestrekk med hensyn til grunntopoi. Slik argumentasjonsanalysen viser, bruker Fremskrittspartiet forskjellige topoi i sin retoriske argumentasjon. Aristoteles knytter de forskjellige formale topoi til ulike typer av taler. Blant annet grunntopoi med *har / har ikke skjedd* knytter seg til rettstalen, *vil / vil ikke skje* til den politiske talen og *større / mindre* til den epideiktiske talen. (Andersen 2007: 155-

156) Hvilken betydning har Fremskrittspartiet sin bruk av ulike grunntopoi i sin retoriske argumentasjon? For det første nyanserer det oppfatningen om grunntopoi er direkte knyttet til talesjangrene. Dette er ingen overraskelse, grunntopoi knytter seg som regel til sjangrene, blir det vist til av Andersen (ibid.). Det som der i mot er overraskende er at grunntopoi i argumentene jeg valgte tilfeldig gjør det så *ofte*. Argumentene jeg valgte var de argumentene jeg fant mest oppsiktsvekkende og som knyttet seg tydelig til den første problemstillingen. Utvalget av argumentene var tilfeldig med hensyn til grunntopoi i argumentet. Et grunntopoi som går igjen i argumentasjonen er «likhets»-argumentet. Altså, knyttet til at innvandrere og nordmenn forskjellsbehandles. Denne argumentasjonen er synlig fra Kleppe i 1989, frem til den politiske reklamen i 2001. Altså et gjennomgående argument.

Noen av argumentene påpeker grunntopoi som knytter seg til kulturell homogenitet, som er interessant i lys av begrepet *autochthony*. Begrepet beskriver en tanke om at et folk tilhører et gitt territorium. *Autochthony*-begrepet knytter seg til blant annet Hedstrøm sin argumentasjon om innvandring. Når Hedstrøm argumenterer for at Norge om 100 år har en befolkning med en million med «fremmedkulturelt» opphav impliserer han også at integrering er *umulig*. Integreringen er umulig fordi selv etter hundre år er ikke innvandreren norsk. En slik tolkning av naturalisering knytter seg direkte til en oppfatning av statsborgerskap basert på *jus sanguinis*, altså blodsband. I denne oppfatningen kan heller ikke multikulturelle samfunn eksistere fordi folk tilhører territorier. Det samme gjelder for argumentasjon om nordmenn som fremtidige *minoriteter i eget land*. Dette argumentet brukte blant annet Hedstrøm i 1997 og knytter seg til en tanke om at Norge er nordmenns land og det går ikke an å være «minoriteter» i ens eget land.

Stillhetens retorikk

Hvordan viser Fremskrittspartiet sin unngåelse av innvandringstemaet seg i innvandringsdebatten 1991, og hva kan bli konsekvensen av «stillhet» i debatter?

Under empirien for kommunestyre og fylkestingsvalget i 1991 er et eksempel på svarunnvikelse fra Fremskrittspartiet. Saken *Innvandrer spørsmål til FrP* var en av flere artikler i artikkelserien til Aftenposten, hvor innringere stilte spørsmål til politiske partirepresentanter. Her ble flere innvandringsrelaterte spørsmål stilt til partiets representanter i panelet, Ellen Christiansen og Peter N. Myhre.

Innringer 1:

-Hvorfor kan ikke Fremskrittspartiet bekjempe masseinnvandringen?

Myhre: Dette er ikke akkurat lokalpolitikk. Men partiets stortingsgruppe har ikke akkurat endret standpunkt. Vi er fremdeles for en restriktiv innvandringspolitikk.

Spørsmålet går ut i fra flere premisser som gjør det vanskelig for partirepresentanten å svare på. Her sier ikke Myhre noe om at det eksisterer eller ikke eksisterer en masseinnvandring, han sier heller ikke at noe skal bekjempes, eller at det er noe Fremskrittspartiet evner eller ikke evner å gjøre. Myhre refererer til tidligere formulert politikk, at partiet har ikke skiftet standpunkt, noe som leder svaret bort fra spørsmålet. Samtidig konstaterer Myhre at Fremskrittspartiet er for en restriktiv innvandringspolitikk.

Innringer 6:

-Dere er blitt så stuerene og er ikke lengre aktive mot innvandrere. Skal partiet skjerpe seg?

Christiansen: Vårt syn på innvandringspolitikken har ikke endret seg. Men temaet er ikke så aktuelt i et lokalvalg.

Spørsmålet går ut i fra at innvandringspolitikken er et tema som Fremskrittspartiet ikke vil røre i valgkampen. Christiansen gjør som Myhre og refererer til tidligere politikk og konstaterer at temaet ikke er aktuelt i den lokale valgkampen.

Innringer 9:

Går det an å få se svart på hvitt hvilke summer asylsøkere som har fått oppholdstillatelse får når de kommer til Norge – uten å bli beskyldt for å være rasist?

Myhre: Det vil være en god idé. Her bør det spilles med helt åpne kort, ikke minst for alle andre innbyggere i dette landet. Og angående rasisme eller ikke – jeg syntes det er sunt å finne ut prisen av noe jeg.

Aftenposten, 27.8.1991: 7

Sistnevnte sitat er nærmeste Myhre snakker om innvandringspolitikken til partiet. Her handler hva partiet *bør* gjøre. Senere i teksten kommer en tredje svarunnvikelse:

Innringer 18:

Vi importerer arbeidsledighet til Norge. Er det ikke på tide dere gjør noe for å finne ut hvor mange utlendinger som er arbeidsledige? Dere har dabbet av på innvandringspolitikken deres.

Christiansen: Jeg kjenner ikke tallene. Partiet har ikke endret innvandringspolitikk, men det er mest et statlig spørsmål.

Under sistnevnte blir innringerne *for fjerde* gang nektet et svar. Denne saken er veldig interessant fordi den viser to ting. For det første viser den at innvandring var et populært tema

å stille spørsmål om til partirepresentantene. For det andre viser teksten at representantene virket veldig unnvikende fra faktisk å formulere Fremskrittspartiet sin innvandringspolitikk. Teksten blir tatt frem fordi den er et godt eksempel på Fremskrittspartiet sin direkte svarunnvikelse om innvandringsteamet.

Valgkampen i 1991 ble altså innvandring uttrykt som et *ikke-tema* (Brochmann og Hagelund, 2010: 247 og Iversen, 1998: 171-172). Dette var fordi den liberalistiske valgkampstrategen Pål Atle ikke ville konnotere partiet med elementer av fremmedfrykt (ibid.). De enkelte utspillene, for eksempel fra Alvheim, forandrer ikke det *intensjonelle* elementet ved Skjervengen sin strategi. For å vise til andre år hvor innvandring blir vurdert som et ikke-tema, kan man nevne 1993 og lokallagenes misnøye i 1999.

I 1993 ønsket Carl I Hagen at innvandring skulle være et ikke-tema (VG, 15.2.1993: 7). Simonsen bekrefter Hagen sine tanker om dette i teksten (ibid.). Valget i 1993 ikke var langt unna det skjebnesvangre møtet på Bolkesjø og temperaturen mellom den innvandringskritiske siden og den liberalistiske siden var høy. Carl I Hagens ønske om å legge innvandringsaken på hyllen kan tolkes som et forsøk på å samle partiet. Hagen hadde likevel innvandringskritiske utspill under debatten. Etter «katastrofevalget» uttrykte blant annet Kleppe at det hadde vært for liten fokus på innvandringstemaet (VG, 14.9.1993: 9).

Stavanger Aftenblad viser at lokalvalgkampanjen til Fremskrittspartiet i 1999 ikke skulle bruke innvandringsdebatten. Her sier representant Ingvaldstad at lokallaget ikke vil reise innvandringstemaet i valgkampen (Stavanger Aftenblad, 21.7.99: 5). Ingvaldstad sitt utsagn viser at Fremskrittspartiet fortsatt var *villig* til å undertrykke temaet. Det interessante med Ingvaldstad sitt utsagn er at kampanjen til Fremskrittspartiet *sentralt* hadde flere innvandringskritiske elementer, der i blant Hedstrøm og Kleppe som reiste på valgkampanje i hele Norge med innvandring som hovedtemaet og utsagnet til Carl I Hagen om at innvandring gir økte boligpriser (VG, 2.9.1999: 9 og Aftenposten, 15.8.1999)⁸⁶. Under samme valgkamp ber lokalpartiledelsen i Tromsø FrP Carl I Hagen om ikke å snakke om innvandring og begrunner det med: «Vi har dessverre brukt mye dyrebar tid til å snakke om

---

⁸⁶ Carl I Hagen mente eksplisitt at utsagnet hans ikke var innvandringskritisk, men heller at mediene *vred* budskapet til å bli innvandringskritisk. Mediekritikk kom ofte fra Fremskrittspartiet i 1999-valgkampen (Aftenposten, 13.8.99: 13 og Aftenposten, 23.8.1999: 14).

innvandringspolitikk. Det er ikke noe tema i Tromsø» (Aftenposten, 1.9.1999: 2). Dette er altså en anmodning fra et lokallag til partiledelsen, ikke fra toppen og ned⁸⁷.

Empirien viser flere saker hvor det refereres til at innvandringsdebatten er et ikke-tema. Bondevik sitt utsagn i 1987 i diskusjonen rundt biskop Aarflot og Flyktningskatten, hvor Bondevik ikke ville kommentere innvandringssaken. Det kommer også frem at Fremskrittspartiet hadde som strategi å gjøre innvandring til ikke-sak i valgkampen, 1989 (VG, 2.9.1989: 3). Brochmann nevner i et avisinnlegg fra 1993 at høyrepartienes balansegang mellom liberalisme og rasisme gjør at partiene ikke bidrar til innvandringsdebatten og dermed vanskeliggjør temaet ytterligere (Aftenposten, 8.9.1993: 7). Dette peker på at det før Dolkesjø generelt var en konsensus ikke å snakke om innvandring under valgkampen.

1991 og 1993 er eksempler fra avistekstene som forteller at den bevisste strategien til Fremskrittspartiet var å undertrykke innvandringstemaet i den offentlige debatten. Hva blir utfallet når representantene undertrykker temaer i den offentlige debatten?

Konsekvens?

I Christian Kock sin bok *De Svarer Ikke* (2013: 141-142) diskuterer Kock utfallet for debatten dersom politikere nekter å svare. Kock viser til det ekstreme og absurde eksempelet med Birthe Rønn Hornbech⁸⁸ som bokstavelig talt *ikke lagde en lyd* da en journalist stilte henne viktige politiske spørsmål. Kock beskriver hovedsakelig to konsekvenser for debatten, underinformering og besudling av grunnleggende prinsipper for sannhet i debatten (Kock, 2013: 144). Kocks tanker er spesielt interessant for to tidsperioder av Fremskrittspartiets historie; under valget i 1987 og 1991. Kock sine to konsekvenser er [1] at temaet blir underinformert og ensidig vinklet, og [2] at forutsetninger for den kommunikative handlingen som all menneskelig kommunikasjon bygger på, forsvinner (Kock, 2013: 144).

Kocks tanker er relevant for innvandringsdebatten i 1987 fordi Hagen sine utspill i innvandringsdebatten ikke ble debattert mot, jf. Bondevik sitt utsagn om at det finnes «mange grumsete holdninger blant folk» at partiene ikke tør å ta opp kampen mot Fremskrittspartiet. I følge Kock kan konsekvensene av stillhet, i dette tilfelle fra de andre partiene utenom Fremskrittspartiet, føre til at debatten blir underinformert (Kock, 2013: 144).

---

⁸⁷ Eksempelene er også høyrelevant for den første problemstillingen. Lokallagene uttrykker misnøye over Kleppe og Hedstrøm sine utspill, noe som gir Hagen nok en grunn til «å rydde opp» i partiet.

⁸⁸ Et liknende norsk tilfelle til sammenlikning er den norske arbeiderpartipolitiker Torstein Tvedt Solberg sin svarnekt under et NRK-intervju (NRK, 2016).

Eksempelteksten hvor Myhre og Christiansen ikke forklarer innvandringspolitikken er et godt eksempel på underinformering i debatten. Her unnviker partirepresentantene spørsmålet fire ganger ved å si at «Fremskrittspartiet ikke har forandret politikk» eller «dette er et statlig spørsmål». Svaret er ikke direkte stille, slik som i eksempelet til Kock med Birthe Rønn Hornbech som ikke sa et eneste ord til journalisten som stilte spørsmålene til henne. Svarene er heller tømte for innhold, det vil si at representantene *sier noe*, men ikke noe som er opplysende for den som spør. Slik unngår representantene et betent tema for partiet, på *bekostning* av debattens integritet.

På sine egne nettsider har Fremskrittspartiets en egen gjenfortelling av historien sin (Fremskrittspartiet, 2017). Gjenfortellingen omfatter også årene analysert og gjenfortalt i denne oppgaven. På nettsidene nevnes for eksempel ikke Mustafa-brevet på slutten av 80-tallet, eller affæren rundt Dolkesjø på midten av 90-tallet. At de sterke innvandringskritiske røstene i partiet ble tatt ut på 2000-tallet blir der i mot nevnt i én setning (ibid.). Dette tyder på at partiet fortsatt bruker taktikker hvor underinformering er et mål. Nå må man også tenke at partihistorien på nettsiden også er en form for retorisk appell ment for å overbevise. Uten å vise til andre eksempler, er det naturlig å tenke at dette gjelder for politiske partier generelt og ikke utelukkende Fremskrittspartiet.

Basert på historien til Fremskrittspartiet i oppgaven, samt teksten hvor Myhre og Christiansen ikke snakker om innvandringstemaet vil jeg argumentere *for* tydelige retningslinjer med hensyn til sannhet og informering i politiske debatter. Alle politiske partier har ansvar for å opplyse debatten slik at debatten faktisk fungerer som en meningsutveksling, noe som er nødvendig for et fungerende demokrati (Kock, 2013: 267). Uten meningsfylt debatt svekkes arenaene for meningsutveksling, noe som til slutt får negative konsekvenser for samfunnet som helhet, ikke kun den aktuelle debatten.

Kapittel 6: Konklusjon

Hvordan kan man si at Fremskrittspartiets indre konflikter i påvirket partiets retorikk om innvandring i perioden? Denne avsluttende delen tar for seg to ting. Først gir jeg et kort sammendrag av de tre problemstillingene og hvilke funn som kan knyttes til dem. Så viser jeg hvilke spørsmål som kan være relevant for videre forskning, med hensyn til funnene i oppgaven.

Problemstillingene samlet

1 • *Hvilke sammenhenger viser indre partikonflikter i Fremskrittspartiet med partiets offentlige argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987 – 2001?*

Den første problemstillingen kan besvares med at det er en sammenheng mellom konfliktene i Fremskrittspartiet og retorikken til Fremskrittspartiet innvandring i analyseperiodene. Dette synliggjøres særskilt opp mot to konflikter; Dolkesjø-oppgjøret og tusenårskonflikten.

2 • *Hvilke formale topoi bruker Fremskrittspartiet i sin retoriske argumentasjon om innvandring før valg mellom 1987 - 2001?*

Fremskrittspartiet bruker *flere* topoi enn den som kategoriseres som av Aristoteles som vanlig for den politiske tale. Samtidig kan man se at argumentasjonen til enkelte representanter knytter seg til en forståelse en enda strengere form for jus sanguinis statsborgerskap, som umuliggjør integrering.

3 • *Hvordan viser Fremskrittspartiet sin unngåelse av innvandringstemaet seg i innvandringsdebatten 1991, og hva kan bli konsekvensen av «stillhet» i debatter?*

Den tredje problemstillingen kan besvares med at unngåelsen av innvandringstemaet gjorde at debatten ble underinformert. Dette blir blant annet funnet i teksten *Innvandrer-spørsmål til FrP*, hvor unngikk å svare fire ganger på samme spørsmål.

Aktuelle forskningsspørsmål

Hvilke forskningsspørsmål hadde vært interessante å stille basert på materialet? Denne korte delen tar for seg noen sentrale temaer som knytter seg til arbeidet med oppgaven

Fremskrittspartiet sitt forhold med det kristne verdigrunnlaget er interessant. Jon Alvheim, med sin kommentar om Islam som en «menneskefiendtlig og kvinnediskriminerende religion» fra 1991, har en lang historie i Fremskrittspartiet og regnes som en hovedperson innad i partiet. Samtidig er Sylvi Listhaug en kandidat fra Fremskrittspartiet som vektlegger kristendommens viktighet for Norge. Hva er sammenhengen mellom det kristne verdigrunnlaget innad i partiet som enkelte av kandidatene knytter seg til og synet på andre kulturer og religioner?

Det kunne også vært interessant å se *hvordan og hvorfor* Fremskrittspartiet kritiserer media. I denne avhandlingen kom det blant annet frem at Hagen har kalt pressen «løgnaktig». Er dette et fenomen som skiller seg ut hos Fremskrittspartiet, Hagen som aktør, eller på innvandringstemaet? Kan dette sammenliknes med den sterke mediekritikken den amerikanske presidenten utøver mot pressen som institusjon?

Siste analysedato er 10. september 2001. Dagen før terrorangrepet på World Trade Center – hendelsen som Brochmann og Hagelund angir som toneangivende for innvandringsdebatten og tanken om et fredelig multikulturelt samfunn i årene som kommer. I forhold til videre forskning - og i likhet med hvordan denne avhandlingen bruker Rindedal (2013) sin *Fremveksten av Fremskrittspartiets innvandringskritiske retorikk* som grunnlag - hadde det vært spennende å se en fortsettelse på historien til Fremskrittspartiets retorikk om innvandring, særskilt med hensyn til hvordan partiet bruker stillhet som strategi.

Kilder

Aalberg T., Esser F., Reinemann C., Strömbäck J. og de Vreese, C.H. (2017) *Populist Political Communication*. Routledge: USA

Andersen, Øyvind (2007) *I Retorikkens Hage* 6. opplag, Universitetsforlaget AS, Norge

Aukrust, K. (2017) *Kan Marine Le Pen bli Frankrikes neste president?* [Internett]. Oppdatert 7.12.2016. Oslo: Cappellen Damm. Tilgjengelig fra: <
<http://fagsnakk.no/samfunnsfag/2016/12/07/kan-marine-le-pen-bli-frankrikes-neste-president/>
> [22.2.2017]

Bjørklund, T. (1988) The 1987 Norwegian Local Elections: A Protest Election with a Swing to the Right, *Scandinavian Political Studies*, pp 211-234, Tilgjengelig fra <
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9477.1988.tb00368.x/epdf>> [25.4.2017]

Ceuppens B. og Geschiere P. (2005) Autochthony: Local or Global? New Modes in the Struggle over Citizenship and Belonging in Africa and Europe, *Annual Review Anthropology*, pp 385-407, hentet fra <
<http://annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.anthro.34.081804.120354>> [19.5.2017]

Brochmann, G. (2006) *Hva er innvandring?* Universitetsforlaget, Oslo

Brochmann, G. og Hagelund A. (2010) *Velferdens Grenser* Universitetsforlaget, Oslo

Cummins, J. (2016) *Donald Trump and the Art of Nasty Political Nickname* [Internett] Oppdatert 19.6.2016, USA: Politico. Tilgjengelig fra <
<http://www.politico.com/magazine/story/2016/06/donald-trump-political-nicknames-history-politics-us-213973>> [10.3.2017]

Engelstad, M. (2013) *Sataniske Vers og Muhammed-karikaturer. En analyse av de muslimske miljøenes og myndigheters reaksjoner på og håndtering av Rushdie-saken og karikaturstriden i Norge og Danmark* masteravhandling i historie, Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetet i Oslo, DUO: Norge

Eide, T. (2004) *Retorisk Leksikon* Spartacus Forlag, Norge

Eide, T. (2006) *Aristoteles: Retorikk* Vidarforlaget AS, Norge

Gripsrud J. (2008) *Fremskrittskulturen, FrP-landet*. Fritt Forlag, Norge

- Ekeberg, J.O. og Snoen, J.A. (2001) *Kong Carl – En uautorisert biografi om Carl I Hagen* Kagge Forlag, Norge
- Gabrielsen, J. og Christiansen, T. J. (2010) *Talens Magt* Hans Rietzels Forlag, Danmark
- Gallagher M., Mair, P., Laver M. (2013) *Representative Government in Modern Europe* 5th Edition, McGraw-Hill Education Publishing, UK
- Gripsrud, J. (2015) *Mediekultur, mediesamfunn*, 5. Utgave, Universitetsforlaget, Norge
- Grønmo, S. (2011) *Samfunnsvitenskapelige Metoder* Fagbokforlaget 4. opplag, Vigmondstad & Bjørke AS, Norge
- Iversen, J.M. (1998) *Fra Anders Lange til Carl I Hagen – 25 år med Fremskrittspartiet* Millenium, Norge
- Karlberg, M og Mral, B. (1998) *Heder och påverkan. Att analysera modern retorik*. Natur och kultur, Sverige
- Kennedy, G.A. (1999) *Classical Rhetoric & its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times* The University of North Carolina Press Chapel Hill and London, USA
- Kjeldsen, J. (2009) *Retorikk i Vår Tid* 2. opplag, Spartacus Forlag, Norge
- Kjeldstadli, K (red.) Brochmann G. og Tjelmeland H. (2003) *Norsk Innvandringshistorie i Globaliseringens Tid*. Pax Forlag, Norge
- Kock, Christian (2013) *De Svarer Ikke* 2. utgave, Gyldendal, Danmark
- Lakoff, G. (2004) *Don't Think of an Elephant* Chelsea Green Publishing Company,
- NRK (2016) *Nektet å svare på spørsmål: -En pinlig påminner om en dårlig dag på jobben* [Internett] Oppdatert 17.12.16. Hentet fra:< https://www.nrk.no/norge/nektet-a-svare-pa-sporsmal_-en-pinlig-paminner-om-en-darlig-dag-pa-jobben-1.13280736> [5.5.17]
- Meling, Erik (2007) *Brød eller sirkus?* Masteravhandling, Institutt for Sammenliknende Politikk, Universitetet i Bergen: Bergen Open Research Archive, Norge
- Mudde, C. (2007) *Populist Radical Right Parties in Europe* Cambridge University Press, UK
- Platon (2006) *Gorgias* Oversettelse av Øivind Andersen, Vidarforlagets kulturbibliotek, Norge

- Rasmussen, T. (2016) *Carl I Hagen og folket* [Internett] Oppdatert: 2.9.2016, Norge: Vox Publica. Tilgjengelig fra <<http://voxpública.no/2016/09/carl-i-hagen-og-folket/>> [14.3.2017]
- Rindedal, C. (2013) *Fremveksten av Fremskrittspartiets Innvandringskritiske Politikk*, masteravhandling i historie, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen: Bergen Open Research Archive, Norge
- Ringheim, G. (2016) *Frp – rett fra levra. En historie om svik, løgn og suksess*. Gyldendal, Norge
- Russel, D. A. (2001) *Quintilian. The Orators Education Books 3 – 5* Harvard University Press, USA
- Schrøder K., Drotner K., Kline S., Murray C., (2003) *Researching Audiences*, Oxford University Press, USA
- Skjørestad, A. (2008) *Frp sin Politiske Profil*, Masteravhandling historie, Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen: Bergen Open Research Archive, Norge
- Statistisk Sentralbyrå (1988) *Kommunestyrevalget 1987* Norges Offisielle Statistikk B765, Norge
- Statistisk Sentralbyrå (1990) *Stortingsvalget 1989* Norges Offisielle Statistikk B910, Norge
- Statistisk Sentralbyrå (1992) *Kommunestyrevalget 1991* Norges Offisielle Statistikk C57, Norge
- Statistisk Sentralbyrå (1994) *Stortingsvalget 1993* Norges Offisielle Statistikk C170, Norge
- Statistisk Sentralbyrå (1996) *Kommunestyrevalget 1995* Norges Offisielle Statistikk C342, Norge
- Statistisk Sentralbyrå (1998) *Stortingsvalget 1997* Norges Offisielle Statistikk C478, Norge
- Stortinget (1994-1995) *Dokument 8:29* [Internett] Norge: Stortingets hjemmesider Tilgjengelig fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1994-95&paid=5&wid=a&psid=DIVL793&pgid=a_1217> [09.05.2017].
- Tindale, C. W. (1999) *Acts of Arguing. A Rhetorical Model of Argument* State University of New York Press, USA

Uglevik Larsen, S. (2003) *Teori og Metode i Statsvitenskap* Fagbokforlaget, Norge

Vatnøy, E. (2010) *Velg! 09 Journalistikk og retorikk i norsk valgkamp* Civita, Norge

Østmoe og Vestrheim (2009) *Klassisk Talekunst, Greske og Romerske Taler*, Vidarforlaget: Norge

Siterte avistekster

Aftenposten, 7.8.1973: 8, *Intervju med Anders Lange*

Aftenposten, 17.8.1987: 5, *En million hit i vår tid*

Aftenposten, 6.8.1987: 1, *200 norske i Mekka*

Aftenposten 10.9.1987: 4, *Hvirvler opp rasistiske meninger*

Aftenposten 10.9.1987: 4, *Hagen: -Jeg er forbauset*

Aftenposten, 12.8.1987: 5, *Hagen spør om asylsøkere*

Aftenposten, 18.8.1987: 4, *FrP ønsker seg inn i Oslo Byråd*

Aftenposten, 4.1.1988: 4, *Korstog mot «snillismen»*

Aftenposten, 9.8.1989: 8, *Syse krever hardt arbeide*

Aftenposten, 18.7.1989: 5, *-Fordel for innvandrere*

Aftenposten, 1.8.1989: 1, *Vil drepe nytt gissel i Libanon (forside)*

Aftenposten, 11.9.1989: 18, *AP og velferdsstatens falitt*

Aftenposten, 7.8.1989: 7 – *Ungdom i Arendal må roe seg*

Aftenposten, 14.8.1989: 4, *Kampen mot slabbedasker*

Aftenposten, 22.8.1991, 9, *Kraftig ut mot norsk innvandringspolitikk*

Aftenposten, 21.8.1991: 9, *Frykter for undervisningen*

Aftenposten, 30.8.1991: 6, *Stuerent å angripe velferdsstaten*

Aftenposten, 23.8.1991: 8, *Sjokkert over Aps forslag*

Aftenposten, 23.8.1991: 9, *Morsmål splittet Arbeiderpartiet*

Aftenposten, 27.8.1991: 4, *Innvandrerspørsmål til FrP*

Aftenposten, 2.9.1991: 2, *Flere blir tatt etter bråket i Brumunddal*

Aftenposten, 16.7.1991: 6, – *Send asylsøkere hjem*

Aftenposten, 29.7.1993: 9, *Omskjæringsdebatten*

Aftenposten, 31.8.1993: 7, *Bosnia-styrke tar fra Forsvaret*

Aftenposten, 30.8.1993: 11, *Forslag om visumplikt for bosniere*

Aftenposten, 8.9.1993: 7, *-Politikere sprer fremmedfrykt*

Aftenposten, 23.7.1995: 7, *Benkows eksesser*

Aftenposten, 17.8.1995: 2, *Tomme tribuner for Frp i Østfold*

Aftenposten, 31.8.1995: 17, *Politisk valgtog mot vold*

Aftenposten, 25.7.1997: 9, *Hvem er fremmedkulturelle?*

Aftenposten, 3.2.1999: 6, *Massiv fordømmelse av Kleppes utspill*

Aftenposten, 17.7.1999: 2, *Ap oppgjør med Fremskrittspartiet*

Aftenposten, 12.8.1999: 2, *Innvandrere som valgflesk*

Aftenposten, 15.8.1999: 3, *Færre innvandrere gir lavere boligpriser*

Aftenposten, 21.8.1999: 5 *Hagen møtte unge rygger*

Aftenposten, 1.9.1999: 2, *Bare ikke prat om innvandring*

Aftenposten 27.7.1999: 3, *Kleppe vil avlytte innvandrere*

Aftenposten, 13.7.1999: 26, *Viktig å øke valgdeltakelsen*

Aftenposten, 4.8.1999: 4, *-Vi endrer ikke innvandringspolitikken*

Aftenposten, 28.8.2001: 7, *-Grensen nådd for innvandrere*

Aftenposten, 21.7.2001, *Inn i granskauen for et dreamteam*

Aftenposten: 14.8.2001: 2, *Bondevik ødela ønskereisen*

Aftenposten, 2.2.2017: 18, *Norge har så langt ikke lyktes nok i å innlemme flyktninger i arbeidslivet*

VG, 31.8.1987: 4, *Ingen politisk støtte til Aarflots skatteutspill*

VG, 9.9.1987: 6, *Kjenner igjen håndskriften*

VG, 9.9.1987: 5, *TV gjør ham til en vinner*

VG, 8.9.1987: 6, *Høytlesning mot asylsøkere*

VG, 12.9.1987: 19, *Terrorisert i fire dager*

VG, 18.9.1987: 39, *Hagens Valgflesk*

VG, 18.7.1987: 2, *VG mener: Tankevekker*

VG, 15.8.1989: 5, *Stjal Gros signatur*

VG, 7.8.1989: 4, *God sak for oss*

VG, 2.9.1989: 3, *Carl I Havsnød*

VG, 28.7.1991: 14, *Brød og Sirkus – til ender til velgere*

VG, 1.8.1991: *FrP-topp vil stanse sigøynerne*

VG, 29.7.1991: 14 *Sigøynere flykter til Sverige*

VG, 11.9.1991: 8, *Jakter på syndebukker*

VG, 14.9.1993: 9, *Venter krav om hoderulling*

VG, 9.7.93: 17, *FrP-unge rømmer*

VG, 5.9.1995: 6, *Føler ubehag når jeg ser innvandrere*

VG, 4.9.1995: 6, *-Visste hvem han møtte*

VG, 4.9.1995: 6, *-Klassisk rasist*

VG, 8.9.1997: 10, *– Misbrukt av Hagen*

VG, 5.8.1997: 40, *Muslimfrykt på Sørlandet*

VG 15.9.1997: 3, *Eli gråt og Hagen sprakk*

VG, 29.7.1999: 10-11, *Vil sperre inne asylsøkere*

VG: 10.8.1999: 41, *Fakta om innvandring*

VG, 13.7.1999: 2, *Ber Hagen rydde opp*

VG, 13.7.1999: 2, *Bråk i FrP*

VG, 3.9.1999: 11, *Ikke full kontroll*

VG, 2.9.1999: 9, *Brukte rå makt*

VG, 28.11.2000, *Hedstrøm neste offer* [nettartikkel]

VG, 26.8.2001: 17, *FrP-topp kjemper for kristne verdier*

VG, 3.9.2001: 4, *Carl I siget*

VG, 29.7.2001: 6, *Støtter fienden i kampen om stortingsplass*

VG, 8.9.2001: 6, *Men bestemor var bestefar*

VG, 3.8.2001: 6, *Frp-hat for åpen scene*

VG, 16.4.2016: 40, *Det smertefulle mangfoldet*

Stavanger Aftenblad, 12.9.1987: 2, *Kampen er over*

Stavanger Aftenblad, 8.9.1987: 4, *Advarer mot å stemme FrP*

Stavanger Aftenblad, 11.8.1989: 4, *-Hagen snakker med to tunger*

Stavanger Aftenblad, 19.6.1990: 2, *Bjørnetjeneste mot innvandrere*

Stavanger Aftenblad, 7.9.1991: 23 *Innvandring til Karmøy*

Stavanger Aftenblad, 8.9.1993: 2 *Hagens spill*

Stavanger Aftenblad, 11.9.1995: 2, *Økonomi og humanisme*

Stavanger Aftenblad, 31.7.1995: 3, *En million nordmenn kan ha u-landsbakgrunn om 100 år*

Stavanger Aftenblad, 5.9.1997: 7 *-Hagen nær rasisme*

Stavanger Aftenblad, 18.9.2001: 8, *Frp-profiler henvist til Hagens baksete*

Stavanger Aftenblad, 1.8.2001: 7, *Tar Simonsens valgkampnekt med stor ro*

NTB-tekst, 17.4.1994, *Hagen tok kontrollen, Fremskrittspartiet tapte*

Dagbladet, 24.4.1998: 10 *Bare fire holder mål*

NTB-tekst, 13.12.1988, *Harde ord om NRK-sjef utnevnelsen*

TIL: CARL I. HAGEN, STORTINGET

FRÅ: MOHAMMAD MUSTAFA, UNDERHAUGSV. 15
0354, OSLO 3.

"ALLAH ER ALLAH OG MUHAMMAD ER HANS
PROFET" !

DE KJEMPER FORGJEVES, HR. HAGEN!
ISLAM, DEN ENESTE SANNE TRO, VIL SEIRE
HER I NORGE OGSÅ.

EN DAG VIL MOSKEER VÆRE LIKE VANLIG
I NORGE SOM KIRKER ER DET I DAG.
MINE BARNEBARNS-BARN VIL OPPLÈVE DETTE
JEG VET, OG ALLE MUSLIMER I NORGE VET,
AT EN DAG SKAL NORGES BEFOLKNING
KOMME TIL TROEN, OG AT DETTE LANDET
SKAL BLI MUSLIMSK!

VI FØDER FLERE BARN ENN DERF, OG
ADSKILLIGE, RÈTT-TROENDE MUSLIMER
KOMMER TIL NORGE HVÈRT ÅR, MENN I
PRODUKTIV ALDER.

EN DAG SKAL OGSÅ DET VANTRO KORSET
I FLAGGET BORT!

Mohammad Mustafa

OSLO, 8/7-87